STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05097

DERTSYUNGS-PROGRAM FAR DI SHULN FUN TS. K. FUN DI YIDN IN POYLN

L. Lozowski

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ל. לאַזאָווסקי

דערציִונגס-פּראָגראַם
פאַר די שולן פון צ. ק. פון די יידן אין פּוילן

(פּראָיעקט)

[illegible] קאָמיטעט פון פּוילישע ייִדן
[illegible] פאַר קולטור און פּראָפּאַגאַנדע
וואַרשע, שענגע 60

אויסגאַבע פון דעם צ. ק. פון די יידן אין פּוילן
וואַרשע 1948

L. Łozowski

PROGRAM WYCHOWAWCZY
dla szkół C. K. Ż. w P.

(projekt)

Wydz. Ośw. Centr. Kom. Żydów w Polsce.

Drukarnia № 1 CKŻ w P, W-wa, Tłomackie 5.

פאָרוואָרט פון דער צענטראַלער בילדונגס-אָפּטיילונג

סיזיינען אַוועק צוויי יאָר. די לאָדזשער לערער־קאָנפערענץ האָט אין איר פרינציפיעלער דעקלאַראַציע פעסטגעשטעלט די דערציערישע יסודות און ריכטליניעס פון אונדזער שול־וועזן און האָט באַאויפטראַגט דעם צ. ק. פון די יידן אין פוילן אויסצואַרבעטן אַן אויספירלעכן דערציונגס־פּראָיעקט פאַר אונדזערע שולן. די דערפאַרונג פון די פאַרגאַנגענע צוויי יאָר האָט באַוויזן, אַז די לערער־קאָנפערענץ האָט ריכטיק אָפּגעשאַצט די פּערספּעקטיוון פון דער יידישער ווירקלעכקייט און במילא אויך פון דעם יידישן שול־וועזן אין פוילן. די קאָנסאָלידאַציע פון דעם יידישן ישוב אין פוילן האָט פאַר דער דאָזיקער צייט געמאַכט אַזעלכע דעציזיווע פאָרשריט, אַז די אַלגעמיינע פרינציפיעלע ריכטליניעס פון דער לערער־קאָנפערענץ, וועלכע האָבן דאַן אין יאָר 1946, געהאַט דעם כאַראַקטער פון אידעישע לאָזונגען, האָבן היינט באַקומען אַ רעאַלע געזעלשאַפטלעכע באַזע, אַזוי, אַז איצט קאָן מען שוין מיט דער גאַנצער זיכערקייט פעסטשטעלן, אַז די טעזן פון דער לערער־קאָנפערענץ האָבן אויסגעהאַלטן דעם עקזאַמען פון לעבן. אין צוזאַמענהאַנג דערמיט איז די נויטווענדיקייט פון אַן אויספירלעכן דערציונגס־פּראָגראַם געוואָרן נאָך דרינגנדיקער און אַקטועלער.

דער פּראָגראַם־פּראָיעקט פון דעם לייטער פון אונדזער שול־סעקציע ה׳ ל. לאַזאָווסקי שטעלט פאַר מיט זיך דעם ערשטן פּרוּוו צו געבן אין אַ ברייט פאַרנאָמענער פאָרם סיי די אַלגעמיינע געזעלשאַפטלעך־פּעדאַגאָגישע אידעאָלאָגיע פון אונדזער שול־וועזן, סיי דעם פּאָסטולירטן גייסטיקן פּראָפיל פון אונדזער יוגנט, סיי אונדזערע אַקטועלע דידאַקטישע צילן אויפן פאָן פון דער גרויסער פּוילישער שול־רעפאָרם; גלייכצייטיק האָט דער מחבר געשטרעבט פאַנאַנדערצושפּירן די אַלגעמיינע פאָרמולן פון דער לערער־קאָנפערענץ און אויסדריקן זיי אין ק אָ נ ק ר ע ט ע דערציערישע אויפגאַבן פאַר דער טאָג־טעגלעכער אַרבעט.

דער פּראָיעקט פון ח׳ לאַזאָווסקי, וועלכער שטעלט פאָר מיט זיך אַ פּיאָנערישע אַרבעט, דאַרף נישט באַטראַכט ווערן ווי דאָס לעצטע וואָרט פון אונדזער שול־וועזן אין דער פראַגע פון אַ דערציונגס־פּראָגראַם, באַזונדערס, דערפאַר, וואָס די געזעלשאַפטלעך־פּאָליטישע אַנטוויקלונג פון פוילן פאַר דער לעצטער צייט האָט בכלל געעפנט אַ נייע פּערספּעקטיוו פאַרן פּוילישן שול־וועזן און במילא אויך

פאר די פאַרמלוכהשטע יידישע שולן. מיר גיבן זיך אָפּ א חשבון, אז אזא וויכ־טיקער ענין, ווי א דערציונגס־פּראָגראַם, קען נישט זיין קיין רעזולטאַט פון דער קאַבינעט־ארבעט פון א יחיד און קען נישט דעקרעטירט ווערן פון אויבן, נאָר אַז ער דארף זיך אויסקריסטאַליזירן אויפן פרווושטיין פון דערפארונג און אין קאַמף פון מיינונגען.

ארויסגעבנדיק דעם פּראָיעקט פון ח׳ לאָזאָווסקי שטעלן מיר זיך די פאָלגנדיקע צילן: ערשטנס געבן א מעגלעכקייט אונדזערע לערער און דערציער צו קאָנפראָנטירן זייער צוויי־יאָריקע דערפארונג מיטן דאָזיקן פּראָיעקט, און צווייטנס, געבן אונדזער לערערשאַפט און אונדזערע שול־ און קולטור־טוער אַ ברייטע באזע פאר א גרינטלעכן און אלזייטיקן אויסטויש פון מיינונגען.

מיר אפעלירן דעריבער צו אונדזערע לערער און דערציער, צו אונדזערע שול־ און קולטור־טוער און בכלל צו אלע אינסטיטוציעס און פּערזאָנען, וועלכע האָבן אן אינטערעס פאר די פּראָבלעמען פון אונדזער דערציונג, זיי זאָלן געווי־זיך באַקענען מיטן פּראָיעקט פון ח׳ לאָזאָווסקי. דער דאָזיקער פּראָיעקט דאַרף דיסקוטירט ווערן אויף די פּעדאַגאָגישע ראַטן ווי אויך אויף זיצונגען און באַראַטונגען פון אונדזערע קולטור־אינסטיטוציעס; ער דאַרף אַלזייטיק באַהאַנדלט ווערן אין דער פּרעסע און אין אַנדערע אויסגאַבן. ערשט אויפן גרונט פון די דאָזיקע מאַטעריאַלן און באַטראַכטונגען וועט שפּעטער קענען אויסגעארבעט ווערן דער ענדגילטיקער אָפיציעלער דערציונגס־פּראָגראַם פאר אונדזערע שולן.

צענטראַלע בילדונגס-אָפּטיילונג
ביים צ. ק. פון די יידן אין פוילן

רעזאָלוציע פון דער לערער־קאָנפערענץ

די ערשטע קאָנפערענץ פון די יידישע שולן ביים צ. ק. פון די יידן אין פוילן האָט אויסגעהערט און באַהאַנדלט אַ ריי רעפעראַטן וועגן דער לאַגע, וועגן די צילן און וועגן דער פּראַקטישער אַרבעט פון די שולן און דערציונגס־אַנשטאַלטן.

1. די קאָנפערענץ דערקלערט פייערלעך, אַז זי באַטראַכט דעם יידישן ישוב אין פוילן אַלס אַ דויערהאַפטן סטאַבילן באַשטאַנד־טייל פון דער פּוילישער דעמאָקראַטישער רעפּובליק.

2. די קאָנפערענץ דערקלערט פייערלעך, אַז זי באַטראַכט דעם יידישן ישוב אין פוילן צוגלייך מיט אַלע אַנדערע יידישע קבוצים — אַלס אַ דויערהאַפטן סטאַבילן באַשטאַנד־טייל פון יידישן פאָלק.

3. די יידישע שול האָט דעם ציל צו געבן דעם יונגן יידישן דור אַ נאַציאָנאַלע, דעמאָקראַטישע און וועלטלעכע דערציונג אין גייסט פון די פּראָגרעסיווע סאָציאַלע אידעען פון אונדזער צייט.

4. די קאָנפערענץ פאָדערט אויף אַלע לערער און שול־טוער צוצופּאַסן זיך אין דער טאָג־טעגלעכער אַרבעט צו די אויבן אָנגעצייכנטע הויפּט־פּרינציפּן פון דער יידישער שול: בפרט דאַרף תיכף פאַרווירקלעכט ווערן אין דער פולער מאָס דער פּרינציפּ פון דער יידישער לערן־שפּראַך מיט אַ ברייטער באַריכטזיב־טיקונג פון העברעיש לויטן פּראָגראַם פון צ. ק. פון די יידן אין פוילן.

5. דאָס שול־ און דערציונגס־וועזן פון צ. ק. פון די יידן אין פוילן דאָס איז די שול פון דעם יידישן ישוב אין פוילן. די שטרעבונגען פון די באַזונדערע געזעלשאַפטלעכע ריכטונגען קאָנען געפינען זייער אויסדרוק אין די ראַמען פון דעם דאָזיקן איינהייטלעכן שול־וועזן, און דעריבער דאַרפן אַלע פּרוּוון צו גרינדן באַזונדערע אַנשטאַלטן מחוץ דער נעץ פון צ. ק. באַטראַכט ווערן אין איצטיקן מאָמענט אַלס פאַרשווענדונג פון נאַציאָנאַלע כוחות.

6. די קאָנפערענץ, שטייענדיק אויפן באָדן פון דער היינטיקער דעמאָקראַטישער פּוילישער שול־רעפאָרם, פאַרפּליכטעט זיך צו רעאַליזירן די דאָזיקע רעפאָרם אויפן אָפּשניט פון יידישן שול־ און דערציונגס־וועזן. די לערע פון פּויליש אַלס מלוכה־שפּראַך דאַרף אויפגעשטעלט ווערן אויף אַ געהעריקער הויך.

7. די קאָנפערענץ האַלט, אַז ס׳איז רייף געוואָרן די צייט אויסצואַרבעטן אַ קאָנקרעטיזירטן דערציונגס־פּראָגראַם פאַר אונדזערע שול־ און דערציונגס־אַנשטאַלטן, און דעריבער דאַרף דער צ. ק. אין דער נאָענסטער צייט רעאַליזירן די דאָזיקע אויפגאַבע.

8. די קאָנפערענץ האַלט, אַז דאָס יידישע שול־ און דערציונגס־ וועזן פון דעם צ. ק. פון די יידן אין פוילן דאַרף אָנערקענט ווערן אַלס די מלוכה־שול פאַרן יידישן ישוב אין פוילן.

דער מחבר וועט זיין גליקלעך, אויב זיין דערציִונגס־פּראָגראַם וועט כאָטש אין דער מינדסטער מאָס מיטהעלפן אַרויסצוציִען דאָס הייפל יידישע קינדער, וועלכע זיינען אונדז פארבליבן נאָכן דריטן חורבן, אויפן וועג פון אַ ליכטיקער צוקונפט.

פארווארט

די בלוטיקע קייט פון דער לעצטער וועלט־מלחמה האָט זיך אָנגעהויבן און האָט זיך געשלאָסן אויף דער פּוילישער ערד. דאָ זיינען געפאלן די ערשטע פארברעכערישע שאָסן פון די היטלערישע ארמייען און דאָ האָט די זיגרייכע רויטע ארמיי — די באַפרייערין פון פעלקער און די רעטערין פון דער מענטשלעכער קולטור — געגעבן דער פאַשיסטישער בעסטיע די לעצטע צעשמעטערנדיקע טויט־קלעפּ. די פּאָליטישע געשיכטע פון פּוילן פאר די לעצטע 10 — 12 יאָר סימבאָליזירט מיט אַ באַזונדערער דייטלעכקייט און שליסט איין ווי אין קלאַמערן, דעם גרויסן איבערברוך, וועלכן די וועלט האָט דורכגעמאַכט פארן דאָזיקן פעריאָד. דער פּשוטער און טיפער אינהאַלט פון דעם דאָזיקן איבערברוך טרעט ארויס באַזונדערס בולט דווקא אין פּוילן, וו מיר האָבן אוממיטלבאַר איבערגעלעבט די יאָרן פון דער פּאָליטישער עקספּאַנסיע פון דעם פאַשיזם און דורכן בלוטיקן מבול פון דער וועלט־מלחמה זיינען מיר צוגעשווומען צום ניילאַנד פון אַ נייעם דעמאָקראַטישן אויפגאַנג. דעם זעלבן שטורמישן קרייז האָט דורכגעמאַכט אויך די פּוילישע שול, און דעריבער פילט זיך באַזונדערס שטאַרק גראַד ביי אונז, אין פּוילן, — דער רעוואָלוציאָנערער איבערברוך אין דעם שול־וועזן.

ווען די רויטע ארמיי צוזאַמען מיט דער פּוילישער ארמיי האָבן נאָך געשטורעמט די לעצטע פעסטונג פון פאַשיזם, ווען דער אָטעם פון מלחמה האָט זיך נאָך געטראָגן איבער אונדזערע חרובע שטעט און דערפער, ווען ס'איז נאָך געווען אין פּוילן גאַנג די גרויסע כוואַליע פון דער רעפּאַטריאַציע, איז שוין דער קליינער ישוב אין פּוילן אונטער דער אָנפירונג פון די יידישע קאָמיטעטן צוגעטראָטן צו בויען אַ נייַ לעבן אויף די חורבות פון דעם אַמאָליקן מעכטיקן יידישן ישוב. איינע פון די ערשטע און וויכטיקסטע אויפגאַבן, וועלכע די קאָמיטעטן האָבן זיך געשטעלט, איז געווען: שאַפן אַ נעץ פון שולן, קינדער־הייזער און אינטערנאַטן פארן יידישן קינד.

דער דאָזיקער שעפערישער דראַנג צו אַ נייער קולטור־בויאונג האָט פארמאָגט נישט נאָר פּראַקטישע אימפּולסן. אמת, די נויטווענדיקייט צו שאַפן

אַ שול און אַ היים פאַר די פאַרוואָרלאָזטע און פאַרפּייניקטע יידישע קינדער, וועלכע האָבן אין די אָקופּאַציע־יאָרן פאַרלוירן זייער קינדהייט, איז געווען אַ זעלבסטפאַרשטענדלעכע און אַ דרינגענדיקע, אָבער דער נייער מעכטיקער קולטור־דראַנג האָט געהאַט טיפערע וואָרצלען: די פאַרבליבענע רעשטלעך פון דעם פּוילישן יידנטום האָבן פון ערשטן מאָמענט אָן דערפילט, אַז זיי זיינען יורשים פון אַ גרויסער און רייכער וועלט, וועלכע איז פאַרשניטן געוואָרן, אַז אויף זיי ליגט דער חוב איבערצונעמען די גייסטיקע ירושה פון די אוועקגעקומענע און שמידן ווייטער די גאָלדענע קייט, וועלכע איז איבערגעריסן געוואָרן דורך דער בלוטיקער מלחמה. אין דעם דאָזיקן קולטור־דראַנג האָט זיך אויסגעדריקט דער אינסטינקט פון גייסטיקער זעלבסטדערהאַלטונג. דער ספּאָנטאַנישער אימפּולס צו קאָמפּענסירן דעם פאַרלוירענעם כמות דורך אַ נישט־פאַרשמעלערטן און באַנייטן איכות, דער ווילן גובר צו זיין די שטימונגען פון איכה ישבה און דעם יתומים־קאָמפּלעקס און צו פאַרבלייבן אויפן אויבערפלאַך פון דער געשיכטע. מיט דער דאָזיקער קולטור־אַקציע האָבן מיר זיך לעגיטימירט פאַר זיך אַליין און פאַר דער וועלט אַלס אַן אומשטערבלעך קולטור־פאָלק און מיר האָבן אַריינגעשריבן אַ נייעם קאַפּיטל אין דער אַלטער געשיכטע פון עם־הספר.

אין משך פון אַ יאָר—אַנדערהאַלבן האָט זיך דאָס נייע יידישע שול־וועזן אַזוי צעוואַקסן און האָט געשלאָגן אַזעלכע טיפע וואָרצלען, אַז צום אָנהויב פון 1946/47 שול־יאָר האָט זיך סטיכיש דערפילט די נויטיקייט צוזאַמענצוקומען זיך, אונטערצופירן אַ ס״ה פון דער אָפּגעטאָענער אַרבעט און אָנצומערקן דעם אידעישן אינהאַלט, די צילן און די ריכטליניעס פון אונדזער שול־וועזן. ס'איז געוואָרן אַקטועל די פראַגע וועגן אַ לערער־קאָנפערענץ. אָנהויב נאָוועמבער 1946 איז די קאָנפערענץ צושטאַנד געקומען אין לאָדזש.

די פּרינציפּיעלע אידעישע דעקלאַראַציע פון אונדזער לערער־קאָנפערענץ פאַרדינט אין דער פולער מאָס באַצייכנט צו ווערן ווי אַ היסטאָרישער דאָקומענט. די דעקלאַראַציע האָט קודם־כל מאַניפעסטירט פאַר דער וועלט, אַז מיר זיינען דאָ און מיר האָבן דעם פעסטן ווילן צו לעבן אַלס קולטור־פאָלק. זי האָט פעסטגעשטעלט, אַז מיר באַטראַכטן זיך פאַר אַן אָרגאַנישן און סטאַבילן טייל פון דעם אַלוועלטלעכן יידישן פאָלק און פון דער פּוילישער דעמאָקראַטישער רעפּובליק. זי האָט געשטעלט אונדזער שול די אויפגאַבע צו געבן דעם יונגן יידישן דור אַ נאַציאָנאַלע און דעמאָקראַטישע דערציונג אין גייסט פון די פּראָגרעסיווע סאָציאַלע טענדענצן פון אונדזער צייט. חוץ דעם האָט די דעקלאַראַציע פעסטגעשטעלט, אַז די שול־נעץ פון צ. ק. — דאָס איז דאָס שול־וועזן פון דעם יידישן קבוץ אין פּוילן, און האָט אויסגעדריקט די גרייטקייט פון דער יידישער לערערשאַפט צו רעאַליזירן אויפן אָפּשניט פון דעם יידישן שול־וועזן די צילן פון דער פּוילישער בילדונגס־רעפאָרם.

די וויכטיקסטע אויפגאַבע, וועלכע די קאָנפערענץ האָט געשטעלט פאַרן צ. ק. פון די יידן אין פּוילן, איז געווען: אויסאַרבעטן אַ דערציונגס־פּראָגראַם

פאַר אונדזערע שולן. די זעלבע אויפגאַבע שטייט היינט פאַרן שול־וועזן פון אַלע קולטור־פעלקער. אומעטום גייט אַ קאָנפראָנטאַציע פון די טראַדיציאָנעלע פּעדאַגאָגישע פּרינציפּן מיט דער בלוטיקער לעקציע פון דער וועלט־מלחמה, אומעטום קומט פאָר אַן איבערשאַצונג פון פּעדאַגאָגישע ווערטן. די זעלבע אויפגאַבע איז געשטאַנען אויך פאַר אונדזער מלוכהשן שול־וועזן. אויפן אַלפּוילישן בילדונגס־צוזאַמענפאָר אין לאָדזש (18 — 22 יוני 1945). די לייַדנשאַפטלעכע זוכענישן פון נייע וועגן אין דער דערציונג האָבן אומעטום איין און דעם זעלבן אויסגאַנגס־פונקט און דעם זעלבן ציל: אָפּשאַצן די דערפאַרונג פון דער וועלט־מלחמה און צופּאַסן די דערציערישע צילן און מעטאָדן צו דער נייער נאָכמלחמהדיקער ווירקלעכקייט. „אין קיין שום שול־סיסטעם איז דער לערער נישט אַלמעכטיק. אין אייניקע סיסטעמען האָט ער א גרעסערע וואָג, אין אייניקע, — אַ קלענערע. אָבער קיינמאָל איז די ראָל פון דעם לערער און דערציער נישט אַזוי גרויס, ווי אין די צייטן פון אויפטרייסלונגען און פון טיפע סאָציאַלע אומוואַנדלונגען. אין אַזעלכע רעוואָלוציאָנערע פּעריאָדן מוז דער דערציער געבן דער יוגנט נישט נאָר די אינטעלעקטועלע אָנפירונג און די מאָראַלישע פאַרזאָרגונג, נאָר ער מוז אויך העלפן דער יוגנט צו געפינען דעם אייגענעם שעפערישן וועג פון דער היסטאָרישער טראַדיציע צו דער נייער ווירקלעכקייט". *)

אין וואָס באַשטייט די דאָזיקע אויפגאַבע — צו שאַפן אַ דערציונגס־פּראָגראַם — ביי די אומות העולם, וועלכע האָבן אַ מלוכהשן שול־וועזן?

זי צעפאַלט זיך אין צוויי עטאַפּן: 1) דאַרף אָנגעצייכנט ווערן די אַלגעמיינע אידעאָלאָגישע באַזע און די פּרינציפּיעלע ריכטליניעס פון דעם דערציונגס־פּראָגראַם און 2) דאַרף אויסגעאַרבעט ווערן דער לערן־פּראָגראַם, וועלכער איז שוין גלייכצייטיק דער וועזנטלעכער טייל פון דעם דערציונגס־פּראָגראַם. דער לערן־פּראָצעס איז דאָך שטענדיק געווען און וועט שטענדיק בלייבן די pars magna דער וויכטיקסטער עלעמענט פון דעם דערציונגס־פּראָצעס. „לערנען דערציענדיק און דערציען לערנענדיק" — דאָס איז דאָך איינער פון די אייביקע אמתן פון פּעדאַגאָגיק. דעריבער געפינען מיר טאַקע נישט אין קיין שום מלוכה־פּראָגראַם קיין באַזונדערן קאַפּיטל, וועלכער זאָל הייסן „דערציונגס־פּלאַן". דער דערציונגס־פּלאַן איז שוין איינגעשלאָסן אין דעם לערן־פּראָגראַם, ער איז דאָ אין יעדער שורה און צווישן די שורות פון לערן־פּראָגראַם — און ער איז נישטאָ אין ערגעץ נישט. ער איז א יש ואינו נראה. ער דריקט זיך אויס אין דעם אויסוואַל און אין דער באַלויכטונג פון דעם לערנשטאָף, אין דער קאָרעלאַציע פון די למודים אויף אַלע האָריזאָנטאַלע קווערשניטן פון דער שול (קלאַסן־פּראָגראַמען) ווי אויך אין דעם סיסטעמאַטישן גענעטישן אויפבוי פון יעדן באַזונדערן לימוד אין די ווערטיקאַלע דורכשניטן פון דעם לערן־פּראָגראַם (פּראָגראַמען פון באַזונדערע למודים).

---

*) Prof. J. Chałasiński — Socjolog. założenia retormy wychowania, str. 22.

אנדערש שטייט די פראגע ביי אונדז. צוליב דעם ספעציפישן כאראקטער פון אונדזער שול־וועזן, אלס א געזעלשאפטלעכע אינסטיטוציע, וועלכע שטיצט זיך אויף א קאאליציע פון אלע יידישע דעמאקראטישע ריכטונגען, קאן אונדז נישט פולשטענדיק באפרידיקן אזא דערציונגס־פראגראם, וועלכער וועט נאר אנצייכענען די אידעאלאגישע באזע פון אונדזער שול און געבן די ראמען פון דעם לערן־פראגראם, ווייל אין א לערן־פראגראם ווערן דאך אנגעגעבן ראשי־פרקים, טעמעס. דער געגויער איינהאלט און די באלויכטונג פון די דאזיקע טעמעס ווערט קלאר ערשט אין דעם לערנבוך. במילא שאפט זיך אזא לאגע, אז אונדזער דערציונגס־פראגראם וועט מיט דער גאנצער קלארקייט פעסטגעשטעלט ווערן ערשט דאן, ווען מיר וועלן ארויסגעבן אלע לערנביכער פון די דעצידירנדיקע הומאניסטישע לימודים, אין דער ערשטער ריי — א לערנבוך פון דער נייער און נייסטער יידישער געשיכטע מיט א ברייטן איבערבליק איבער דער לאגע פון דעם היינטיקן יידנטום אין דער גאנצער וועלט.

פון דעם איז אבער לחלוטין נישט געדרונגען, אז מיר דארפן אפווארטן מיטן אויסארבעטן א דערציונגס־פראגראם, ביז וואנען מיר וועלן נישט האבן אלע נויטיקע לערנביכער. אויב מיר פארמאגן נאך נישט אין דעם מאמענט קיין פולשטענדיק קלארן דערציונגס־פראגראם אין דער פארם פון לערנביכער פאר די קינדער און מעטאדישע ריכטליניעס פארן לערער, מוזן מיר לכל־הפחות האבן א סכעמע פון אזא פראגראם. דאס איז דרינגענדיק נויטיק נישט נאר דערפאר, וואס אונדז פארפליכטעט דער אפעל פון דער לערער־קאנפערענץ. אפילו א סכעמאטישער דערציונגס־פראגראם וועט האבן די באדייטונג פון א וועגווייזער און וועט סטימולירן אונדזערע ווייטערדיקע שריט צו דער פולשטענדיקער אנטפלעקונג און קריסטאליזירונג פון אונדזערע דערציונגס־צילן, — און דאס איז טאקע אויסן געווען דער מחבר ביים צונויפשטעלן דעם דאזיקן דערציונגס־פלאן, וועלכער באשטייט פון די פאלגנדיקע קאפיטלען:

1. אונדזער יחוס־בריוו (די געזעלשאפטלעכע און פעדאגאגישע גענעאלאגיע פון אונדזער שול־וועזן).

2. די געשטאלטונג פון דער פערזענלעכקייט (אין דעם דאזיקן קאפיטל וועט באהאנדלט ווערן דער פאסטולירטער גייסטיקער פראפיל פון אונדזער יוגנט אין זיינע וועזנטלעכע אינדיווידועלע אספעקטן: דער קאפיטל וועט באשטיין פון דריי טיילן א) יחיד און כלל, ב) געפיל און פארשטאנד און ג) כאראקטער—בילדונג).

3) די דערציונגס־פאקטארן — אן אויספירלעכער איבערבליק איבער די וויכטיקסטע דערציערישע פאקטארן און ספעציעל איבער די דערגרייכונגען, וועלכע דער לערן־פראצעס דארף געבן: געטיילט אין דריי טיילן: א) די סביבה, ב) דאס שול־לעבן און ג) דער לערן־פראגראם.

4. דער תמצית פון דעם לערן־מאַטעריאַל און זיינע קאָרעלאַציעס (אַן איבערבליק איבער די וויכטיקסטע פּראָגראַם־טעמעס און זייערע פאַרבינדונגען אין די העכערע קלאַסן) חוץ דעם צוויי ביילאַגעס:

א) מאַנאַטלעכע דערציונגס־פּלענער

ב) יום־טובים און פייערלעכקייטן

יעדער דערציונגס־פּלאַן מוז קודם־כּל האָבן אַן אויסגאַנג־פּונקט און אַ ציל.

ס'איז אַ באַקאַנטער און אפילו אַ באַנאַלער אמת, אַז די שול איז אַן אָפּשפּיגלונג פון דער פּאָליטיש־געזעלשאַפטלעכער ווירקלעכקייט און גלייכצייטיק איז זי איינער פון די אינסטרומענטן, מיט וועלכע ס'ווערן געשטאַלטעט די צוקונפט. אונדזער דערציונגס־פּלאַן דאַרף זיך דעריבער שטיצן אויף דער אַקטועלער יידישער ווירקלעכקייט אין פּוילן און דאַרף דינען די אַנטוויקלונגס־טענדענצן פון דער דאָזיקער ווירקלעכקייט. כּדי דער דערציונגס־פּלאַן זאָל קאָנען אויספירן זיין ראָל, דאַרף דער פּעדאַגאָג האָבן אַ קלאָרן גייסטיקן סילועט פון דעם אַביטוריענט, וועלכן מיר ווילן ארויסלאָזן פון אונדזערע שולן אלס אונדזער „דערציונגס־פּראָדוקציע". ווי־זשע דאַרף אויסזען דער דאָזיקער גייסטיקער סילועט? וועלכע ווערטן ווייזיע האָבן מיר, לערער, האָבן פאַר די אויגן, אַז דער דערציונגס־פּלאַן זאָל נישט בלייבן קיין טויטער דאָקומענט? וועלכע גייסטיקע קוואַליפיקאַציעס דאַרף פאַרמאָגן אונדזער אַביטוריענט — אלס פּערזענלעכקייט און אלס מיטגליד פון דעם יידישן קיבוץ אין פּוילן?

פון דער לעצטער פראַגע איז קלאָר, אַז דאָס פּראָבלעם האָט צוויי אַספּעקטן: אַן אינדיווידועל־פּערסאָנאַליסטישן און אַ נאַציאָנאַל־פּאָליטישן. דער ערשטער וועט גענוי באַהאַנדלט ווערן אין דעם קאַפּיטל „די געשטאַלטונג פון דער פּערזענלעכקייט", דעם צווייטן מוזן מיר באַלד אויפקלערן, ווייל פון אים הענגט אָפּ דער גאַנצער דערציונגס־פּלאַן.

אונדזער אַלגעמיינע דערציערישע קאָנצעפּציע הריינגט אַרויס פון דער דערפאַרונג פון דער לעצטער וועלט־מלחמה און פון דער נאָכמלחמהדיקער ווירקלעכקייט סיי ביי אונדז אין לאַנד, סיי אויף דער גאַנצער וועלט. מיר האָבן אַקאָרשט דורכגעמאַכט אַ בלוטיקן מבול, די פאַשיסטישע חיה רעה האָט פאַרצערט מיליאָנען יידישע מענטשן, אונדזער פאָלקס־באַשטאַנד האָט זיך קאַטאַסטראָפאַל פאַרקלענערט, מיר זיינען נאָך נישט בכוח צו באַנעמען היסטאָריש און אָפּשאַצן אין דער פולער מאָס די באַדייטונג און די קאָנסעקווענצן פון אונדזער נאַציאָנאַלן אומגליק, ווייל מיר אָטעמען נאָך מיט דער נאָענטער פאַרגאַנגענהייט און ס'פעלט אונדז די רעטראָספּעקטיוו פון צייט, אָבער מיר האָבן דאָס געפיל, אַז די צווייטע וועלט־מלחמה גרענעצט אָפּ תּקופות אין אונדזער נאַציאָנאַלער געשיכטע און אַז מיר הויבן איצט אָן אינגאַנצן אַ נייעם קאַפּיטל פון אונדזער טויזנטיאָריקן פאָלקס־לעבן, אַ קאַפּיטל, וועלכער דאַרף הייסן

„נאָכן דריטן חורבן", א קאַפּיטל, וועלכער פאָדערט חשבון הנפש און קלאָרע וועגווייזערס. גרויס איז אונדזער צער און טרויער, אָבער מיר פאַלן נישט אריין אין א פארצווייפלונג,פארקערט, מיר זיינען פול מיט דער אומשטערבלעכער האָפענונג אויף דער ווידעראויפלעבונג פון אונדזער פאָלק. מיר נעמען איבער די שווערע — פאר אונדזערע שוואכע פּלייצעס — אָבער גרויסע און פּרעכטיקע ירושה, וואָס דאָס פוילישע יידנטום האָט אונדז איבערגעלאָזט, און — באַוואָפנט מיט דער דאָזיקער ירושה — ווילן מיר מיט געמיינזאמע כוחות פארווירקלעכן די וויזיע פון יחזקאל הנביא: „ותבוא בהם הרוח ויחיו ויעמדו על רגליהם" (יחזקאל ל"ז).

דעריבער פארלאנגען מיר, אז אויך אונדזער יונגער דור זאָל האָבן דאָס באוואוסטזיין, אז ער הויבט אָן א נייע צייטרעכענונג „נאָכן דריטן חורבן" און אז ער איז בארופן צו ווערן די לעבעדיקע בריק, וועלכע וועט פארבונדן — איבערן תהום פון דער וועלט־מלחמה — דעם עבר מיט דער צוקונפט.*)

די פארמלחמהדיקע יידישע ווירקלעכקייט אין פוילן איז אויף א אומנאטירלעכן אופן אין משך פון עטלעכע יאָר אָפּגערוקט געוואָרן פון אונדז אין א ווייטער פארגאנגענהייט. די אויסראָטונג פון פוילישן יידנטום האָט פארניכטעט לעבנס־פארמען, בילדער און געשטאַלטן פון אונדזער ווירקלעכקייט און פון אונדזער ליטעראטור. גלייכצייטיק האָט זיך ראדיקאַל געביטן די סטרוקטור, דער כאראקטער און די לאגע פון דעם יידישן קיבוץ אין פוילן, און צוליב די דאָזיקע סיבות איז אונדזער ירושה אויף א קאַטאַסטראָפישן אופן פארוואנדלט געוואָרן אין געשיכטע. ס'דראָט א געפאר, אז פאר אונדזער יוגנט זאָל די דאָזיקע ירושה ווערן — עקזאָטיק און ס'זאָל איבערגעריסן און פארלוירן ווערן דער פאָדים פון נאציאָנאַל־קולטורעלער המשכות, אָן וועלכן קיין שום דערציונג קאָן נישט האָבן קיין זכות הקיום.

דעריבער פאָדערן מיר פון אונדזער שול, זי זאָל אָפּהיטן די קולטור־ירושה פון די אומגעקומענע מיליאָנען יידן און זי זאָל איינפירן אין דעם לערן־און דערציונגס־פּראָגראַם די יעניקע עלעמענטן פון דער דאָזיקער ירושה, וועלכע שטימען מיטן גייסט פון אונדזער צייט. אונדזער שול דאַרף דערציען א דור פון באוואוסטזיניקע יורשים און גלייכצייטיק א דור פון פּיאָנערן פון א נייער אויפלעבונג.

מיר פארבונדן דעם גורל פון דעם יידישן קיבוץ אין פוילן מיטן גורל און מיטן קאמף פון דער פוילישער פאָלקס־דעמאָקראַטיע, און דעריבער פארלאנגען מיר, אז אונדזער שול זאָל דערציען פולווערטיקע פוילישע בירגער, וועלכע זאָלן מיט ביידע פיס שטיין אויף דער פוילישער ערד. מ'דאַרף אָבער גע־

---

*) יאַטירלעד איז דער דאָזיקער פאָסטולאַט אין דער פולער מאָס נוגע נאָר אונדזער עלטערע יוגנט -- פון דער גימנאזיע און ליצעום. וואָס אנבאלאנגט די קליינע קינדער פון דער פאָלקס־שול, דארפן מיר זיך — פארקערט — באַמיען, אַז דער קאשמאַר פון די מלחמה־יאָרן זאָל וואָס גיכער אויסגעווישט ווערן פון זייער זכרון און זיי זאָלן צוריק ווערן קינדער.

דענקען, אז דערציען אונדזער יוגנט אין פּאַטריאָטישן גייסט — דאָס הייסט נישט נאָר פּלאַנצן אין אירע הערצער סתם געפילן פון איבערגעגעבנקייט און ליבשאַפט צו דער פּוילישער מלוכה, דאָס הייסט קודם־כל שטעלן פאר אונדזער יוגנט קאָנקרעטע פּאַטריאָטישע צילן און געבן איר קאָנקרעטע אָביעקטן פון ליבשאַפט און פון האַס, מיט איין וואָרט — אָנפילן מיט א באַשטימטן פּאַטריאָטישן אינהאַלט די באַציונג פון אונדזער יוגנט צום פּוילישן פאָלק, צו דער פּוילישער מלוכה און צום יידישן ישוב אין פּוילן (ווידעראויפבוי פון דער ווירטשאַפט, קולטור און מיליטערישע כוחות, רעאַליזירונג פון דעם ווירטשאַפטלעכן מלוכה־פּלאַן, אַנטוויקלונג פון די מערב־געביטן, אינדוסטריאַליזאַציע, אַלזייטיקע אַנטוויקלונג פון דעם יידישן ישוב, קאַמף מיט די רעשטלעך פון פאַשיזם און רעאַקציע, האַס צו די אויסנוצנדיקע קלאַסן, ליבשאַפט און פּראַקטישע איבערגעגעבנקייט צום אַרבעטער־קלאַס, אלס דעם פירנדיקן און שעפערישן כוח א.א.)

די בלוטיקע לעקציע פון דער וועלט־מלחמה האָט אונדז געלערנט, אז נאָר אין א געמיינזאַמען פראָנט מיט אַלע אַנדערע יידישע קיבוצים און מיט אַלע דעמאָקראַטישע און פרייהייטלעכע כוחות פון דער וועלט קאָנען מיר באַוואָרענען אונדזער נאַציאָנאַלן קיום און אויסקעמפן פאר אונדזער פאָלק א בעסערע און זיכערע צוקונפט. דעריבער מוז אונדזער שול איינפלאַנצן אין די נשמות פון אונדזערע קינדער די אידעען און געפילן פון נאַציאָנאַלער און דעמאָקראַטישער אייניקייט.

די לערער־קאָנפערענץ האָט פעסטגעשטעלט, אז אונדזער נאַציאָנאַלע און דעמאָקראַטישע דערציונג דאַרף געפירט ווערן אין גייסט פון די פּראָגרעסיווע סאָציאַלע אידעען פון אונדזער צייט". ס'איז קיין צופאַל נישט, וואָס די לערער־קאָנפערענץ האָט אויסגעמיטן דעם לאָזונג פון „סאָציאַליסטישער דערציונג", דער דאָזיקער לאָזונג וואָלט אין איצטיקן היסטאָרישן מאָמענט אַרויפגעלייגט אויף אונדזער שול א שטעמפּל, וועלכער וואָלט נישט געווען אין איינקלאַנג מיטן אייניקייטלעכן פאָלקס־דעמאָקראַטישן כאַראַקטער פון אונדזער שול. אָבער וויכטיק איז נישט דער אָדער יענער לאָזונג, נאָר דער תוך, דער גייסט פון אונדזער שול.

מ'דאַרף זיך אָפּגעבן א חשבון, אז דער אָדער אַנדערער שילד גיט נאָך נישט קיין פאַקטישע גאַראַנטיעס, אז די שול־אַרבעט וועט געפירט ווערן אין א באַשטימטן גייסט. די „פּראָגרעסיווע סאָציאַלע אידעען פון אונדזער צייט" קאָנען געפינען א תיקון אין אונדזער שול נאָר דורך קאָנסעקווענטע פּראַקטישע מאָמענטן, וועלכע וועלן שאַפן די אָביעקטיווע באַדינגונגען פאַר א סאָציאַליסטישער דערציונג, ד. ה. די געהעריקע לערער־קאַדרען, פּראָגראַמען, לערנביכער און מעטאָדאָלאָגיע.

מיר גיבן זיך אָפּ א חשבון, אז דער מעכטיקער ראַטנפאַרבאַנד — דאָס איז דאָס לאַנד, וואָס האָט רעאַליזירט אין דער פולער מאָס די פאַקטישע עמאַנסיפּאַציע פון דעם יידישן מענטשן און אז די אָקטאָבער־רעוואָלוציע האָט אין דער

הינזיכט דערפירט צום סוף דאָס, וואָס ס׳האָט אָנגעהויבן די גרויסע פראנצויזישע רעוואָלוציע: זי האָט דעם ייִדן צוריק געגעבן — נאָך אַן איבעררייס פון לאַנגע דורות — די חשיבות פון אַ פּראָדוקטיוון מענטשן צוגלייך מיט די רעכט פון אַ פולווערטיקן בירגער און מיט די מעגלעכקייטן פון אַ זעלבשטענדיקער מלוכהשער עקזיסטענץ. מיר ווייסן חוץ דעם, אַז די באַוואָפנטע האַנט פון ראַטנפאַרבאַנד — די רויטע אַרמיי — האָט באַפרייט די וועלט פון דעם פאַשיסטישן קאָשמאַר און האָט געראַטעוועט אונדזער פאָלק פון פולשטענדיקן אונטערגאַנג. דעריבער פאַרלאַנגען מיר פון אונדזער שול, זי זאָל דערציִען אונדזער יונגן דור אין די געפילן פון יראת הכבוד און דאַנקבאַרקייט פאַרן ראַטנפאַרבאַנד.

מיר ווייסן, אַז דער ייִדישער ישוב אין ארץ־ישראל, וועלכער האָט אַריינגעלייגט אַזוי פיל שעפערישע ענערגיע אין דעם אויפבוי פון לאַנד, פירט אַ שווערן געראַנגל פאַר זיין פרייהייט און מלוכהשער אומאָפּהענגיקייט; מיר ווייסן, אַז דער דאָזיקער קאַמף רופט אַרויס געפילן פון ברידערלעכער סאָלידאַריטעט ביי אַלע טיילן און שיכטן פון ייִדישן פאָלק, און מיר גיבן זיך אָפּ אַ חשבון, אַז די דאָזיקע געפילן דרינגען אַרויס נישט נאָר פון דעם פּאָליטישן באַוווסטזיין פון די ייִדישע מאַסן, נאָר אַז זיי האָבן טיפע וואָרצלען אין דעם טראַדיציאָנעל ייִדישן ארץ־ישראל־קאָמפּלעקס. דעריבער איז נאַטירלעך און נויטיק, אַז אין דער נאַציאָנאַלער מענטאַליטעט פון אונדזער יונגן דור, וועלכע דאַרף האָבן אַן אַלוועלטלעכן פּאַרנעם, זאָל דער אינטערעס פאַרן ייִדישן ישוב און פאַר דער ייִדישער מלוכה אין ארץ־ישראל פאַרנעמען אַ געהעריקן אָרט.

אויפן גרונט פון די אויבן אויסגערעכנטע פּאָסטולאַטן לאָזן זיך פאָרמולירן די פאָלגנדיקע נאַציאָנאַל־פּאָליטישע צילן פון אונדזער דערציִונגס־פּראָגראַם:

1. דאָס נאַציאָנאַלע זעלבסטגעפיל און דאָס נאַציאָנאַלע באַוווסטזיין (ליבשאַפט און טרייהייט צום ייִדישן פאָלק, נאַציאָנאַלער היסטאָרישער זכרון און נאַציאָנאַל־קולטורעלער וואָלונטאַריזם; קאַמף מיט אַסימילאַציע; טיפע גייסטיקע פאַרבינדונג מיט אַלע ייִדישע קיבוצים אויף דער וועלט אויפן יסוד פון נאַציאָנאַלער און דעמאָקראַטישער איינהייט און אויף דער באַזע פון ענגער צוזאַמענאַרבעט מיט אַלע פרייהייטלעכע דעמאָקראַטישע כוחות אין דעם קאַמף קעגן רעאַקציע און פאַשיזם; פאַרשטענדעניש פאַר דער אייגנאַרטיקייט און פאַר דער באַדייטונג פון דעם ארץ־ישראלדיקן ישוב (זיין געשיכטע, זיין כאַראַקטער און זיין מלוכהשע געשטאַלטונג), וואַכזאַמער אינטערעס און אַקטיווע הילף פאַר דעם קעמפנדיקן ייִדישן ישוב אין ארץ־ישראל).

2. בירגער־טרייהייט צום דעמאָקראַטישן פּוילן און אַקטיווער פּאַטריאָטיזם (בפרט אין דער באַציִונג צו דער נייער אָריענטאַציע אין דער פּוילישער אינטערנאַציאָנאַלער פּאָליטיק).

3. טרייהייט צו דער פאָלקס־דעמאָקראַטיע אונטער דער פירונג פון דעם פאַראייניקטן אַרבעטער־קלאַס; סאָציאַליסטישער הומאַניזם, האַס צום פאַשיזם.

4. קולט פאר דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע און פארשטענדעניש פאר איר וועלטגעשיכטלעכער באדייטונג; טיפע פּאָזיטיווע אָפּשאצונג פון די דערגרייכונגען און פון דער ראָל פון דעם ראַטנפארבאנד, בפרט אין דעם קאמף מיטן פאַשיזם און פאַר אַ דויערהאַפטן שלום *).

דער גאַנצער אויסגערעכנטער קאָמפּלעקס פון אונדזערע דערציונגס־צילן, דאָס איז נישט קיין מעכאניש צונויפגעשטעלטע קאָמפּראָמיס־פּלאטפאָרם. די דאָזיקע צילן לאָזן זיך אויסגעצייכנט פארייניקן אין איין גייסטיקן פּראָפיל, אין איין פּסיכישן וועזן און במילא לאָזן זיי זיך אויך רעאליזירן פּראקטיש און פּעדאַגאָגיש.

די טעאָרעטישע אַנטוויקלונג־פּסיכאָלאָגיע און די דערציונגס־פּסיכאָלאָגיע שטעלן פעסט, אז אלע גייסטיקע און פּסיכישע פאָרבאדינגונגען פאר א וועלט־אַנשויונג הויבן זיך אָן אויסקריסטאליזירן ערשט צום סוף פון דער א. ג. „צווייטער קינדהייט", ד.ה. אז דער פּעריאָד פון אידעאלן־שאפונג און פון א פּראָספּעקטיוון קוק אויפן לעבן הויבט זיך אָן ערשט אין דער עלטער פון 13 — 14 יאָר, ווען דער יוגנטלעכער פארטראכט זיך וועגן זיין פּערזענלעכער צוקונפט און הויבט אָן אַנצומערקן א פּערזענלעכע לעבנס־פּערספּעקטיוו. פון דעם איז טעאָרעטיש געדרונגען, אז די אייגנטלעכע אידעאָלאָגישע דערציונג קאָן זיך ערשט אָנהויבן אין די העכערע צוויי קלאסן פון דער 8־קלאסיקער גרונט־שול. אָבער דאָס הארף אונדז, פּעדאַגאָגן, אבסאָלוט נישט אָפּשרעקן. ס'איז צום באַדויערן, א פאקט, אז די טעאָרעטישע אנטוויקלונגס־פּסיכאָלאָגיע באהאנדלט נאָך ביזן היינטיקן טאָג דאָס קינד in abstracto. אין זיין אנטוויקלונגס־פּראָצעס אלס אימאַנענטן פּראָצעס און נעמט זייער ווייניק אין אכט די סביבה און בפרט דעם איינפלוס פון דעם לערן־פּראָצעס אויף דער פּסיכישער און גייסטיקער אנטוויקלונג פון קינד. מיר, פּעדאַגאָגן, האָבן שוין לאנג באריקזיכטיקט אין אונדזער דידאקטישער ארבעט די אויספירונגען פון דער אנטוויקלונגס־פּסיכאָלאָגיע, אָבער דער צווייטער צד האָט עס נאָך ביזן היינטיקן טאָג נישט געטאָן אין דער געהעריקער מאָס און ס'קומט דעריבער אויס, אז דער צוזאמענהאנג צווישן ביידע די פאקטאָרן — פּסיכאָלאָגיע און דידאקטיק — איז אן איינזייטיקער, ווען אין דער אמתן איז ער א דיאלעקטיש־קעגנזייטיקער (דער לימוד פון געשיכטע, צום ביישפּיל, האָט א דעצידירנדיקע ווירקונג אויף דער אנטוויקלונג פון צייט־

---

*) דערביי דארף מען נעמען אין אכט, אז די אויסגערעכנטע פּאסטולאטן, לאָזן זיך אין זייער גאנצן פארנעם רעאליזירן נאָר אין א פולער 11—12 יאָריקער שול. אין דער 8־קל. גרונט־שול קאָנען זיי דערגרייכט ווערן נאָר אין א באגרענעצטער מאָס.

באַגריפן ביי קינדער און ער ענדערט וועזנטלעך די טעאָרעטישע סכעמע און די עטאַפּן פון דער דאָזיקער אַנטוויקלונג; צוזאַמען מיטן ליטעראַטור־לימוד וועקט ער ביי קינדער פאַרשטענדעניש פאַר אידעאַלן און אידעאַליזם א סך פריער, ווי עס זעט פאַר די טעאָרעטישע אַנטוויקלונגס־פּסיכאָלאָגיע). די הויפּטזאַך אָבער איז דאָס, וואָס אין דער פאָלקס־שול שטייט פאַר אונדז בכלל נישט די אויפגאַבע צו געבן די קינדער א וועלט־אָנשויונג אין אייגנטלעכן זין פון וואָרט, נאָר ס׳האַנדלט זיך וועגן גייסטיקע דיספּאָזיציעס צו א וועלט־אָנשויונג, און דעם דאָזיקן ציל קאָנען מיר דערגרייכן — פּונקט ווי דאָס שול־וועזן פון אַלע אומות־העולם — דורך צוויי מיטלען: 1) דורך א געהעריקן אויסוואַל און א געהעריקער באַלויכטונג פון דעם לערן־מאַטעריאַל (דאָס איז דער ראַציאָנאַליסטיש־אינטעלעקטואַליסטישער פאַקטאָר אין דער דערציונג) און 2) דורך א געהעריקער עמאָציאָנעלער באַאַרבעטונג פון דעם לערן־פּראָצעס (דאָס איז דער עמאָציאָנעלער באַקטאָר).*) אַזוי זעט אויס די אָפּשאַצונג פון אונדזער דערציונגס־פּראָגראַם פון ריין־פּעדאַגאָגישן שטאַנדפּונקט.

אַנדערש שטעלט זיך פאַר די פראַגע פון פּראַקטישן און געזעלשאַפטלעכן שטאַנדפּונקט אין זיין אויבן ציטירטן אַרטיקל „די סאָציאָלאָגישע הנחות פון דער דערציונגס־רעפאָרם״ שטרייכט אונטער דער באַקאַנטער פּוילישער סאָציאָלאָג פּראָפ. יוזעף כאַלאַשינסקי, אַז יעדעס שול־וועזן רעאַליזירט („פּראָדוצירט״) אין דער דערציונגס־אַרבעט באַשטימטע „סאָציאָלאָגישע מאָדעלן״, וועלכע האָבן זיך אויסקריסטאַליזירט אין דער אַרומיקער געזעלשאַפטלעכערווירקלעכקייט און פאַרמאָגן א שטאַרקע אַנטוויקלונגס־דינאַמיק (אַזוי, צום ביישפּיל, רעאַליזירט די סאָוויעטישע שול די צוויי וויכטיקסטע „מאָדעלן״ פון דער סאָוויעטישער ווירקלעכקייט — דעם קאָמסאָמאָלעץ און דעם סטאַכאַנאָוויעץ). אונדזער „פּעדאַגאָגישע טראַגעדיע״ באַשטייט אין דעם, וואָס אונדזער ווירקלעכקייט האָט נאָך נישט געשאַפן דעם דאָזיקן מאָדעל פון אַן אייניהייטס־מענטשן, וועלכן מיר ווילן דערציען, אַזוי, אַז אונדזער שול פאַרמאָגט נישט די גרייטע „מוסטערן״ און זי מוז איבערחזרן די מעשה בראשית. די לאַגע ווערט נאָך באַשווערט דורך דעם, וואָס דער לערער גופא האָט זיך נאָך נישט „מאָדעליזירט״ אין דעם

*) בפרט פאַר אונדזער שול־וועזן האָט די פראַגע וועגן דעם עמאָציאָנעלן עלעמענט אַן ערשטקלאַסיקע באַדייטונג: וויבאַלד, אַז מיר בויען אונדזער דערציונגס־פּלאַן נישט אויפן יסוד פון פּאַרטייאישע צילן, נאָר אויף דער אייניהייטלעכער ברייטער באַזע פון אַזעלכע אידעאַלע ווערטן, ווי פאָלק, פאָטערלאַנד, דעמאָקראַטיע, איז קלאָר, אַז דער לערן־ און דערציונגס־פּראָצעס אין אונדזערע שולן דאַרף באַקומען א שטאַרקע עמאָציאָנעלע באַאַרבונג.

גייסט פון נאַציאָנאַלער און דעמאָקראַטישער איינהייט, — און דאָ ליגט טאַקע דער קערן פון דער גאַנצער פראַגע און דאָס גורל־פּראָבלעם פון אונדזער שול.

די רעאַליקייט פון יעדן פּלאַן — בתוכם אויך פון אַ דערציונגס־פּלאַן — הענגט אָפּ נישט נאָר פון די מעלות און חסרונות פון דעם פּלאַן גופא, נאָר אויך פון זיינע אויספירער. אויב אונדזער לערערשאַפט וועט זיך באַציִען צום פּלאַן נישט מער, ווי לאָיאַל, וועט ער זיין ציל נישט דערגרייכן. לאָיאַליקייט איז נישט שעפעריש, דאַקעגן פּעדאַגאָגישע אַרבעט פאַרלאַנגט גלויבן און פאַנאַטיזם. מיר מוזן אַפּעלירן צו אונדזערע לערער, זיי זאָלן ווערן פּיאָנערן פון נאַציאָנאַלער און דעמאָקראַטישער איינהייט, זיי זאָלן איבערגעשטאַלטן זייער מענטאַליטעט אין הסכם מיט די פאָדערונגען פון אונדזער צייט, זיי זאָלן זיך מיט לייב און לעבן שטעלן אויפן באָדן פון אונדזער דערציונגס־פּלאַן. אונדזער לערערשאַפט מוז זיך אָפּגעבן אַ חשבון, אַז איין טריט אויף רעכטס אָדער אויף לינקס פון דעם דאָזיקן פּלאַן דראָט מיט אַ שווערן קריזיס נישט נאָר אין אונדזער שולוועזן, נאָר אויך אין אונדזער גאַנצער קולטור־אַרבעט.

אויב אונדזער לערערשאַפט וועט געפינען אַ קוואַל פון באַגייסטערונג אין דער וויזיע פון דעם נאַציאָנאַלן און דעמאָקראַטישן איינהייטס־יידן, אויב די פּאָסטולאַטן פון אונדזער דערציונגס־פּראָגראַם וועלן ווערן פאַר די לערער אַ קאַטעגאָרישער אימפּעראַטיוו, — דאַן וועט דער פּלאַן פאַרוואַנדלט ווערן אין דערגרייכונגען און ווערטער וועלן זיך פאַרקערפּערן אין מעשים.

אָטוואָצק, סעפּטעמבער 1947.

ערשטער קאַפּיטל

אונדזער יחוס־בריוו

אונדזער דערציִונגס־פּראָגראַם שטעלט פאָר מיט זיך אין דער פילזייטיקייט און אין דעם אַלגעמיינעם ס"ה פון אַלע זיינע אַספּעקטן — נאַציאָנאַלן, געזעלשאַפטלעך־פּאָליטישן און בירגערלעכן — אַ פּראָגראַם פון סאָציאַלער דערציִונג אין ברייטסטן זין פון וואָרט, צוגעפּאַסט צו אונדזערע קאָנקרעטע באַדינגונגען. שטעלנדיק זיך אויף דער פּלאַטפאָרם פון סאָציאַלער דערציִונג, שליסן מיר זיך איין אין דער גאָלדענער קייט פון יענע פּעדאַגאָגישע אידעען, וועלכע האָבן צערשט געמאַכט דעם דורכבראָך אין דעם איינגעפונדעוועטן סיסטעם פון דער בירגערלעכער אינדיווידואַליסטישער דערציִונג און האָבן נאָכהער, אין זייער ווייטערדיקער אַנטוויקלונג און פאַרטיפונג, געשאַפן בהדרגה אין משך פון די לעצטע עטלעכע צענדליק יאָר דעם בנין פון דער נייער סאָציאַלער פּעדאַגאָגיק. אַלס דאָס יינגסטע רינגעלע אין דער דאָזיקער קייט ווערן מיר די יורשים פון די פּראָגרעסיווע מערב־אייראָפּעיִשע שול־רעפאָרמער און גלייכצייטיק באַקומען מיר אַן אָנשפּאַר אין די גרונט־אידעען, אין דער טראַדיציע און אין דער פּראַקטיק פון דעם סאָוויעטישן שול־וועזן און פון דעם פאַרמלחמהדיקן יידישן געזעלשאַפטלעכן שול־וועזן (ציִשאָ־שולן). אַ דאַנק דעם באַקומט אונדזער שול אַ יחוס־בריוו, וועלכער איז פאַר אונדזער יונגן שול־וועזן, וואָס פאַרמאָגט נאָך נישט קיין אייגענע טראַדיציע, זייער וויכטיק.

די נייע סאָציאַלע שול־באַוועגונג אין מערב־אייראָפּע און אין אַמעריקע, אין רוסלאַנד און אין פּוילן, די באַוועגונג, וועלכע האָט זיך אָנגעהויבן אין די ערשטע יאָרן פון 20־טן יאָרהונדערט — דאָס איז אונדזער אומטיטלבאַרע פאָרגעשיכטע. אָבער די אידעע גופא פון סאָציאַלער דערציִונג איז אַ סך עלטער: אירע וואָרצלען קאָן מען געפינען שוין אין קלאַסישן גריכנלאַנד און איר געשיכטע ציט זיך פון פּלאַטאָנען. ס'איז כאַראַקטעריסטיש און נאַטירלעך, אַז אין משך פון דורות פלעגט די דאָזיקע אידעע אויפלעבן אין תקופות פון סאָציאַלן אויפברויז און פון שטאַרקער קולטור־דינאַמיק. די רעפאָרמאַציע, די ענגלישע רעוואָלוציע, די פראַנצויזישע רעוואָלוציע האָבן פאַרמאָגט נישט נאָר אַן אייגענע סאָציאַל־פּאָליטישע און קולטור־קאָנצעפּציע, נאָר אויך אַן אייגענע פּעדאַגאָגיק, וועלכע איז געווען דורכגעדרונגען מיטן גייסט פון סאָציאַלער דערציִונג.

אויך אין דער געשיכטע פון פוילישן שול־וועזן האָט דער דאָזיקער גייסט אויפגעבליצט אין „גאָלדענעם יאָרהונדערט" (פריטש — מאָדזשעווסקי) און אין די ריכטליניעס פון דער „קאָמיסיע פאַר נאַציאָנאַלער דערציונג" אין 18־טן יאָרהונדערט.

אין משך פון 19־טן יאָרהונדערט — דעם י"ה פון אינדוסטריאַליזאַציע און ליבעראַליזם, — ווערט די אידעע פון סאָציאַלער דערציונג אָוועקגערוקט אין שאָטן. די פאַרפעסטיקונג פון גרויס־קאַפּיטאַליסטישן און בירגערלעכן לעבנס־סדר ברענגט מיט זיך די הערשאַפט פון דער אינדיווידואַליסטישער ריכטונג אין דער פּעדאַגאָגיק. די „אויטאָנאָמע פּערזענלעכקייט" ווערט דער ציל און דער וועגווייזער פון דער דערציונג. נאָר איינאיינציקע שטימע (וועלכע האָט נאָך, אגב, ביזן היינטיקן טאָג נישט זוכה געווען אריינצוגיין אין דער אָפיציעלער מערב־אייראָפּעישער געשיכטע פון פּעדאַגאָגיק) רייסט זיך דורך ווי א „דיסאָנאַנס", דורך דער טריומפירנדיקער סימפאָניע פון דעם בירגערלעכן אינדיווידואַליזם: דאָס איז די שטימע פון מאַרקסן און ענגעלסן, וועלכע שטעלן פעסט אין דעם „קאָמוניסטישן מאַניפעסט", אַז די דערציונג מוז שטענדיק און אומעטום זיין אין איינקלאַנג מיט די אינטערעסן פון דער געזעלשאַפט און באַזונדערס מיט איר עקאָנאָמישער סטרוקטור. אויסהעכנענדיק די מיטלען, וועלכע האָבן דורכגעפירט ווערן אין דעם איבערגאַנגס־פעריאָד ביים רעאַליזירן דעם נייעם סאָציאַליסטישן וועלט־סדר, רוקן זיי ארויס אין דעם 10־טן פונקט די פאָדערונג פון אָבליגאַטאָרישער אומזיסטער פאָלקס־בילדונג און פאַרלאַנגען, אַז די דערציונג זאָל זיין פאַרבונדן מיטן פּראָדוקציע־פּראָצעס. די דאָזיקע שטימע איז געווען אַן אָנזאָג פון אַ נייער ווענדונג אין דער פּעדאַגאָגיק (פונקט ווי דער גאַנצער „קאָמוניסטישער מאַניפעסט" איז געווען אַן אָנזאָג פון א נייער ווענדונג אין דער וועלט־געשיכטע), אָבער קיין אוממיטלבאַרע ווירקונג אויפן שול־וועזן האָט זי נישט געהאַט און האָט אין יענער צייט נישט געקאָנט האָבן. די בירגערלעכע שול האָט זיך ווייטער אַנטוויקלט אין אינדיווידואַליסטישן גייסט, און ערשט אין אָנהויב פון אונדזער י"ה, ווען די קאַפּיטאַליסטישע אַנטוויקלונג איז אריינגעטרעטן אין א קריטישער פאַזע, האָט זיך אויך אָנגעמערקט דער קריזיס אין דער אינדיווידואַליסטישער פּעדאַגאָגיק.

דער בירגערלעכער אינדיווידואַליזם אין דער פּעדאַגאָגיק איז רייף געוואָרן צום קריטישן זעלבסטבאַוווסטזיין קודם־כל אין די מוחות פון די פּראָגרעסיווע פאָרשטייער פון בירגערלעכן פּעדאַגאָגישן געדאַנק. די אַפּאָסטאָלן פון דער נייער סאָציאַלער פּעדאַגאָגיק — פונקט ווי די נביאים פון דער סאָציאַלער רעוואָלוציע — זיינען געווען ליבלעכע קינדער פון דעם קלאַס, פאַר וועלכע די דאָזיקע אידעען זיינען געווען א סימפּטאָם און א דיאַגנאָז פון אומפאַרמיידלעכן אונטערגאַנג.

די סאָציאַלע פּעדאַגאָגיק אַנטוויקלט זיך אין 20־טן י"ה אין צוויי ריכטונגען און גייט זיך פונאַנדער אין צוויי שטראָמען — אַן עמפּיריסטישן און אַן אידעאַליסטישן. די עמפּיריסטן, געשטיצט אויף קאָנטן און ספּענסערן — באַשעפטיקן זיך מיט דער דערציונג אַלס סאָציאָלאָגישן פּראָבלעם. זיי באַ־

האנדלען די פונקציע פון דערציונג, זיי שטרייכן אונטער די באדייטונג פון קאָלעקטיוון פאַקטאָר, זיי באפרייען די פעדאגאָגיק פון אלע טעלעאָלאָגישע און טראַנסצענדענטאלע עלעמענטן, זיי פאַרבינדן די פעדאַגאָגישע וויסנשאַפט מיט דער סאָציאָלאָגיע און שטעלן זי אַוועק אויף א פעסטן סאָציאַלן יסוד. באַזונ־דער גרויס זיינען די פאַרדינסטן פון עמ. דירקהיים, וועלכער גיט דער סאָציאַלער פעדאַגאָגיק א פילאָזאָפישע גרונטלאגע פון קאָלעקטיוויסטישן שטאַנדפונקט (דער כלל אלס גרונטפאַקטאָר פון סאָציאלן לעבן און דער יחיד אלס א טייל פון דעם כלל).

די אידעאליסטישע שיטה קאָנצענטרירט איר געדאַנקענגאַנג אויף די ציִלן און אידעאלן פון דער דערציונג (מיט דעם דערקלערט זיך איר נאָמען). נאַטאָרפּ וואַרפט אין זיין „סאָציאַל־אידעאליזם" דעם דערהויבענעם לאָזונג: „יעדע דערציערישע ארבעט קאָן האָבן נאָר איין ציל — דערציען דעם מענטשן פאַר דער אידעע פון אַלמענטשלעכער ברידערלעכקייט. פערסטער טרעט ארויס פון רעליגיעז־אידעאליסטישן שטאַנדפונקט אלס קעמפער פאַר קרבנות־גרייטקייט און פאַר מענטשלעכקייט און דערקלערט, אז „דאָס שול־לעבן דאַרף ווערן א „שול פון לעבן". דיועי באַטראַכט די שול אלס א נאַטירלעכע פאָרם פון אקטיוון געזעלשאַפטלעכן לעבן. ארויסגייענדיק פון דער הנחה, אז די האַנדלונג האָט א פּריאָריטעט לגבי דער דערקענטעניש, לייגט ער דעם יסוד פון דער אַרבעט־שול און פאַרוואַנדלט דעם שול־וואַרשטאַט אין א דערציונגס־באַזע. די מאָדערנע טעכניק האָט צוגענומען ביים קינד די נאַטירלעכע ארבעט־שול פון דער היימי־שער סביבה, און דיועי פאָדערט, אז די שול זאָל קאָמפּענסירן דעם קינד דעם דאָזיקן פאַרלוסט. אין די וועגן פון דיועי — הגם מיט וועזנטלעכע אידעאישע און פּראַקטישע מאָדיפיקאַציעס — גייט קערשענשטיינער און אַנדערע אידעאָלאָגן פון דער ארבעט־שול. דער גרונט־לאָזונג פון דיועי („די שול — אַ נאַטירלעכע פאָרם פון אקטיוון געזעלשאַפטלעכן לעבן") געפינט אין אמעריקע א גינסטיקן באָדן. ווילסאָן דזשיל און סטענלי האָל באַמיען זיך מיט דערפאָלג צו רעאַליזירן דעם דאָזיקן לאָזונג: זיי גיבן די טעאָרעטישע באַגרינדונג און פירן דורך אין אמעריקע די ערשטע עקספּערימענטן פון דער זעלבסט־פאַרוואַלטונג אין די שולן („קלאַסן־גמינע" און „שול־גמינע").

פון דער דאָזיקער גייסטיקער ירושה נעמען מיר אָן, פאַרשטייט זיך, נאָר איר אַלגעמיינע סאָציאַל־דערציערישע טענדענץ, דאָס הייסט, נאָר דעם פּרינציפּיעל ריכטיקן שטאַנדפונקט, אז דער יחיד דאַרף דערצויגן ווערן אין פּראָצעס פון צוזאַמענלעבן און צוזאַמענאַרבעט מיטן קאָ־לעקטיוו. מיר זיינען טאַקע יורשים, אָבער מיר קלייבן אָפּ די ירושה קריטיש. מיר פאַרגעסן נישט וועגן דעם, אז אין קאַפּיטאַליסטישע באַדינגונגען זיינען די אידעען פון סאָציאַלער דערציונג נאָר א פאָליאַטיוו, וועלכער קאָן נישט ענדערן דעם עצם־כאַראַקטער פון דער שול. אין תוך גענומען האָבן די דאָזיקע אידעען געהאַט דעם ציל צוצופּאַסן די בירגערלעכע שול צו די פאָדערונגען פון דער מאָדערנער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציע און פון בירגערלעכן געזעלשאַפטלעכן

לעבן. פאַרשיידן זיינען די פאָרמען, אין וועלכע די דאָזיקע אָביעקטיווע טענ־
דענץ האָט זיך פעדאַגאָגיש אַנטפּלעקט. ביי פערסטערן און נאַטאָרפּן האָט זי
זיך אידעאַליסטיש סובלימירט און איז דערהויבן געוואָרן צו דער מדרגה פון א
רעליגיעז־עטישן סיסטעם, דיועי זאָגט אָפן, אַז זיין ציל איז — צו דערציען
אַן אַקטיוון אַנטיילנעמער אין דעם (קאַפּיטאַליסטישן) פּראָדוקציע־פּראָצעס;
קערשענשטיינער חזרט איבער אין תוך דאָס זעלבע, נאָר ער טראָגט אַריבער
דעם שווערפּונקט פון דער עקאָנאָמיק אויפן מלוכה־לעבן: אויב דיועי וויל
דערציען דעם homo economicus, שטעלט זיך קערשענשטיינער פאָר אַן
אידעאַל דעם homo ciwilis, דערביי האָבן ביידע אין אויג איין און דעם
זעלביקן אָביעקטיוון ציל: אַנטוואָפּענען גייסטיק דעם אַרבעטס־מענטש, פאַר־
ראַליזירן זיין ווילן צום קאַמף מיט דער קאַפּיטאַליסטישער אָרדענונג און געבן
אים אַלס קאָמפּענסאַציע דאָס געפיל פון זעלבסטצופרידנקייט מיט דער הויכער
און וויכטיקער פונקציע, וועלכע דער אַרבעטס־מענטש פירט אויס אין געזעל־
שאַפטלעכן און מלוכהשן לעבן.

אַמדייטלעכסטן און אַמברוטאַלסטן האָט אויפגעדעקט די טענדענצן פון
דער בירגערלעכער שול דער פּרעזידענט פון ניו־יאָרקער שול־ראַט: אַרויסטרעטנ־
דיק אין אַ דיסקוסיע וועגן די נייע פּראָגראַמען קעגן דער הומאַניסטישער
שפּראַך־שול און פאַר אַ ווייטגייענדיקן פּראַקטיציזם און אוטיליטאַריזם אין
דער שול־אַרבעט, האָט ער דערקלערט: „צו וואָס דאַרפן די שילער פטרן זייער
ווערטפולע צייט אויף אַזעלכע נוצלאָזע זאַכן, ווי שפּראַך אָדער געשיכטע?
ס'איז אַ סך גלייכער, זיי זאָלן וויסן, ווי אַזוי קאָן מען אַמביליקסטן ליפערן
קאַרטאָפל אויפן מאַרק אין טשיקאַגאָ! געלט איז אַן אוניווערסאַלע שפּראַך,
עס רעדט מיט אַלע לשונות אויף דער וועלט" *). ביי זייער גאַנצער פאַרשידנ־
קייט טראָגן אויף זיך די אַלע אויסגערעכנטע פעדאַגאָגישע קאָנצעפּציעס דעם
שותּפותדיקן שטעמפּל פון בירגערלעכן אינדיווידואַליזם. זייערע מחבּרים קאָנען
זיך נישט אַרויסרייסן פון דעם פאַרכשופטן קרייז פון דער קאַרדינאַלער כּתירה
צווישן דער אידעע פון סאָציאַלער דערציונג און דעם קולט פון אויטאָנאָמען
יחיד**). ס'האָט געמוזט אויסברעכן דער שטורעם פון דער ערשטער וועלט־מלחמה,
אַז די אידעען פון סאָציאַלער דערציונג זאָלן באַקומען פלייש און בלוט, און גע־
שען איז עס נישט אויפן פאַרגעשריטענעם מערב, וווּ די דאָזיקע אידעען זיינען
געבוירן געוואָרן, נאָר דווקא אויפן „אָפּגעשטאַנענעם" מזרח: אין סאַמע ברען
פון דער ערשטער וועלט־מלחמה צעבליט זיך, ווי דורך אַ כּשוף, די יידיש־
וועלטלעכע שול־באַוועגונג אין פּוילן און קורץ נאָכדעם עפנט די אָקטאָבער־

*) Prof. J. Chałasiński — Socjolog. złoż. reformy wychowania, str. 9.

**) אַן אויסנאַם שטעלט פאָר מאַקס אַדלער (זע די ביבליאָגראַפיע) אונטערן איינדרוק
פון דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע און פון דער סאָוויעטישער שול־באַוועגונג טרעט ער אַרויס
מיט דער קאָנצעפּציע פון קאָמוניסטישער רעדציונג, וועלכע דאַרף זיין פאַרבונדן מיטן קלאַסן־
קאַמף און וועלכע האָט די אויפגאַבע צו דערוועקן ביים פּראָלעטאַריאַט דעם רעוואָלוציאָנערן
גייסט —

רעוואָלוציע א נייעם קאַפּיטל אין דער וועלט־געשיכטע בכלל און אין דער געשיכטע פון פּעדאַגאָגיק בפרט.

ס'קלינגט אין ערשטן מאָמענט אויסטערליש און קליינלדיק, ווען מ'רופט אָן אין איין אָטעם אזעלכע צוויי אומפארגלייכבארע דערשיינונגען, ווי דאָס סאָוויעטישע און דאָס יידיש־וועלטלעכע שול־וועזן. פון איין זייט — א גיגאַנטישע שול־באַוועגונג אויף די אומענדלעכע שטחים פון דער ערשטער סאָציאַליסטישער מלוכה און פון דער אַנדערער — אַ באַשיידענע שול־נעץ, וועלכע האָט אפילו נישט ארומגענומען דאָס גאַנצע יידישע שול־וועזן אין פּוילן; דאָרטן — אַ מלוכה־שול, וועלכע איז פון ערשטן מאָמענט אָן איינגעגלידערט געוואָרן אין דעם אלגעמיינעם מעכאַניזם פון סאָציאַליסטישן אויפבוי און האָט דורכגעמאַכט די אלגעמיינע עוואָלוציע פון דער סאָוויעטישער ווירקלעכקייט, דאָ — א גרופּע „פּריוואַטע" שולן אין אן אומאויפהערלעכן געראַנגל מיט דער ענדעקיש־סאַנאַטאָרישער „דעמאָקראַטיע" און מיט אַנדערע קולטור־ריכטונגען אויף דער יידישער גאַס, אַן איזאָלירטער אינדזל פון פאַרמאַסקירטער סאָציאַליסטישער דערציונג, אַן אינדזל, וועלכער האָט אויף א פּאַראַדאָקסאַלן אופן, אונטערן דעקמאַנטל פון לעגאַליטעט, אָפּגעהיטן אין משך פון 23 יאָר זיין פּאַקטישע און אידעישע אומאָפּהענגיקייט; פון איין זייט — אַ מעכטיקער אַפּאַראַט, וואָס האָט רעאַליזירט די קולטור־צילן פון דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע און האָט געשאַפן א נייע קולטור־וועלט און אַ נייע גייסטיקע ראַסע און פון דער צווייטער — א באַשיידענע שול־נעץ, וועלכע האָט גייסטיק באַדינט א לפּי־ערך קליינע שיכט און האָט געאַרבעט מערער פאַר דער צוקונפט ווי פאַר דער קעגנוואַרט, מערער למחשבה ווי למעשה. דאָרטן — אַ מעכטיק סאָציאַליסטיש שול־וועזן אויפן באָדן פון א סאָציאַליסטישער ווירקלעכקייט, דאָ — א קליינע שול־נעץ מיט אַן אבסטראַקטער און פראַגמענטאַרישער סאָציאַליסטישער באַפאַרבונג, וועלכע האָט נישט געהאַט קיין שום אָנשפּאַר אין דער אלגעמיינער פּאָליטיש־געזעלשאַפטלעכער סטרוקטור פון פאַרמלחמהדיקן פּוילן. און פונדעסטוועגן דאַרף מען פעסטשטעלן למען דעם היסטאָרישן אמת, אז אין דעם העכער 20־יאָריקן פּעריאָד צווישןביידע וועלט־מלחמות האָבן געלויכטן אין דער פּעדאַגאָגישער וועלט צוויי ליכט־פּונקטן, צוויי וואַרשטאַטן, וווּ די אידעען פון סאָציאַלער דערציונג האָבן באַקומען אַ נייעם — סאָציאַליסטישן — אינהאַלט און זיינען פאַרקערפּערט געוואָרן אין א קאָנקרעטן פּראָגראַם פון סאָציאַליסטישער דערציונג אין אַ נאַציאָנאַלער פאָרם — און דאָס זיינען געוועזן די סאָוויעטישע און די יידיש־וועלטלעכע שול.

סיי די ערשטע, סיי די צווייטע האָבן געירשנט פון מערב די אידעען פון עקספּערימענטאַלער און פּערסאָנאַליסטישער פּעדאַגאָגיק (געזעלשאַפטלעכע דערציונג, זעלבסט־פאַרוואַלטונג, ארבעטס־מעטאָדן, האַרמאָנישע כאַראַקטער־בילדונג, אינטעליגענץ־פאָרשונגען, טעסטאָלאָגישע און פּסיכאָטעכנישע מעטאָדן און אַנד.) און ביידע האָבן אריינגעטראָגן אין די דאָזיקע אידעען א נייעם אינהאַלט און אַ נייעם גייסט. ביידע האָבן דורכגעמאַכט א שטורעם־ און דראַנג־

פּעריאָד פון זוכענישן און וואַקלונגען אין דער פּראַקטישער אָנווענדונג פון די נייע פּעדאַגאָגישע קאָנצעפּציעס. זייער ווייטערדיקע אַנטוויקלונג האָט זיך געשטאַלטעט אויף אַ פאַרשידענעם אופן — אין הסכם מיט די רעאַלע פּאָליטיש־געזעלשאַפטלעכע באַדינגונגען, ווי אויך מיט די צילן און אויפגאַבן פון יעדן שול־וועזן באַזונדער.

די סאָוויעטישע שול האָט דורכגעמאַכט עטלעכע עטאַפּן און אין די לעצטע יאָרן פאַר דער צווייטער וועלט־מלחמה האָט זי זיך אויסגעקריסטאַליזירט אַלס אַ מלוכה־אינסטיטוציע, וועלכע האָט די אויפגאַבע צו געבן אַ סאָוויעטיש־פּאַטריאָטישע און קאָמוניסטישע דערציונג אין אַ נאַציאָנאַלער פאָרם לויטן מוסטער פון די צוויי וויכטיקסטע „סאָציאָלאָגישע מאָדעלן” פון דער סאָוויעטישער ווירקלעכקייט — פון דעם קאָמסאָמאָלעץ און פון דעם סטאַכאַנאָוויעץ.

דער עטאַפּ פון פּעדאַגאָגישע זוכענישן און פון מערבדיקע השפּעות האָט אַנטשפּראָכן דעם שטורעם־ און דראַנג־פּעריאָד פון דער סאָוויעטישער מלוכה, ווען די אָקטאָבער־רעוואָלוציע האָט נאָך געהאַט פאַר זיך, אַלס אוממיטלבאַרן ציל, דאָס באַזייטיקן די ירושה פון צאַריזם און קאַפּיטאַליזם. בהדרגה אָבער, ווען די סאָוויעטישע ווירקלעכקייט האָט זיך גענומען סטאַביליזירן און דער ראַטן־פאַרבאַנד איז צוגעטראָטן צו רעאַליזירן פּראַקטיש די נייע סאָציאַליסטישע אָרדענונג, האָט זיך די סאָוויעטישע פּעדאַגאָגיק באַפרייט פון פרעמדע מוסטערן און האָט געשאַפן אַן אייגנעם און אייגנאַרטיקן סיסטעם פון דערציונג און בילדונג. אין צוזאַמענהאַנג דערמיט האָט די סאָוויעטישע שול אויפגעהערט צו זיין אַ וואַרשטאַט פון פּעדאַגאָגישע עקספּערימענטן און איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ רעאַלן פאַקטאָר פון סאָציאַליסטישער בויאונג.

דאָס נייע, וואָס די סאָוויעטישע פּעדאַגאָגיק האָט אַריינגעטראָגן אין די גרונט־יסודות פון מענטשלעכער דערציונג, איז אַזוי וועזנטלעך פאַרשיידן פון דער מערבדיקער פּעדאַגאָגיק, אַז מ'קאָן בכלל נישט באַטראַכטן דעם סאָוויעטישן דערציונג־סיסטעם ווי אַ היסטאָרישן המשך פון די טעאָרעטישע און פּראַקטישע קאָנצעפּציעס פון די א. ג. „שול־רעפאָרמער”: קיין שום עוואָלוציע, קיין שום מאָדיפיקאַציע — אפילו אַ פּרינציפּיעלע — קאָן נישט אַריבערוואַרפן קיין בריק פון קערשענשטיינערן און דיועי צו מאַקאַרענקאָ און קרופּסקאַיאַ. די באַציונג פון דער סאָוויעטישער פּעדאַגאָגיק צו דער מערבדיקער — דאָס איז די באַציונג פון דער סאָציאַליסטישער ווירקלעכקייט צו דער קאַפּיטאַליסטישער. נישט קיין היסטאָרישער המשך, נישט קיין העכערער עטאַפּ, נאָר אַ פולשטענדיק נייע וועלט פון פּעדאַגאָגישע אידעען און מעטאָדן, — אָט דאָס איז די סאָוויעטישע פּעדאַגאָגיק לגבי דער מערבדיקער. אַמבולטסטן קומט צום אויסדרוק דער דאָזיקער אונטערשייד טאַקע אין צוזאַמענהאַנג מיט דער קאָנצעפּציע פון „סאָציאַלער דערציונג”. די פאַקטישע — קאַפּיטאַליסטישע — טענדענצן, וועלכע זיינען פאַרבאָרגן אין דער אַבסטראַקטער פאָרמול פון „סאָציאַלער דערציונג”,

גיבן א פולשטענדיקן גרונט פעסטצושטעלן, אז די א. ג. „סאָציאַלע דערציונג" איז געווען אין תוך אן אַנטיסאָציאַלע דערציונג, און ערשט דאַן, ווען די סאָוויעטישע שול האָט פאַרביטן דעם אַבסטראַקטן טערמין פון „סאָציאַלער דערציונג", מיטן קאָנקרעטן ציל פון סאָציאַליסטישער דערציונג, דעם „אויטאָנאָמען יחיד" מיטן נייעם — סאָציאַליסטישן — מענטשן און דעם אינדיווידואַליסטישן הומאַניזם מיטן סאָציאַליסטישן, — ערשט דאַן איז בכלל מעגלעך געוואָרן א סאָציאַלע דערציונג (אָן גענדזנפיסלעך).

די סאָוויעטישע פעדאַגאָגיק באַזירט זיך אויף די פילאָזאָפישע יסודות פון דיאַלעקטישן און היסטאָרישן מאַטעריאַליזם. זי שטרעבט צו קאָנקרעטיזירן און צו רעאַליזירן די דירעקטיוון פון לענינען: „ס'איז וויכטיק, אז דאָס גאַנצע פראָבלעם פון דערציונג און בילדונג זאָל צוגעפירט ווערן צו דער פראַגע פון דערציען ביים יונגן דור א קאָמוניסטישע עטיק", דערביי ווערט דער דאָזיקער ציל אויפגעפאַסט נישט אַבסטראַקט־גייסטיק, נאָר קאָנקרעט־פּראַקטיש און שעפעריש: דערציען אַקטיווע און מוטיקע קעמפער פאַרן קאָמוניזם. די אידעאָלאָגיש־אינטעלעקטועלע דערציונג ווערט ענג געקניפּט מיט דער עטישער. דער ריינער אויפגעקלערטער פאַרשטאַנד, באַוואָפנט מיט דער מאַרקסיסטיש־לענינישער טעאָריע, ווערט נישט באַטראַכט ווי אַ ציל פאַר זיך, ווייל די סאָוויעטישע פעדאַגאָגיק וואַרפט אָפּ דעם ריינעם אינטעלעקטואַליזם. דער פאַרשטאַנד דאַרף גיין האַנט ביי האַנט מיטן — קאָמוניסטישן — אַנגעלאָדענעם ווילן, מיטן דראַנג צו מעשים, מיטן באַגער צו אַנאַליזירן און צו געשטאַלטן די ווירקלעכקייט און מיט א סאָציאַליסטישער באַציונג צו אַרבעט. דערביי שטרעבט די סאָוויעטישע שול צו דערציען נישט טרוקענע אַנאַליטיקער און רעזאָנערן, נאָר לעבנסלוסטיקע און מוטיקע מענטשן מיט שטאַרקע כאַראַקטערן, מיט א פלאַמיק פאַטריאָטישער ליבשאַפט צום ראַטן־פאַרבאַנד און מיט אַ גרייטקייט מקריב צו זיין זיך פאַרן פאָטערלאַנד און פאַר דער מענטשהייט.

די דרינגענדיקע אויפגאַבן פון דעם סאָציאַליסטישן אויפבוי, ווי אויך דער אינדעטערמיניסטישער און וואָלונטאַריסטישער גייסט פון דער סאָוויעטישער פסיכאָלאָגיע און פון דער סאָוויעטישער לעבנס־פילאָזאָפיע האָבן בהדרגה אָוועקגערוקט אין שאָטן די דעטערמיניסטישע טענדענצן און מעטאָדן פון דער עקספּערימענטאַלער פעדאַגאָגיק, וועלכע שוואַכן אָפּ די פאַראַנטוואָרטלעכקייט פון דעם קינד פאַר זיינע מעשים. די סאָוויעטישע פעדאַגאָגיק פון דעם נייסטן פעריאָד מאַכט יעדעס קינד פולשטענדיק פאַראַנטוואָרטלעך פאַר זיינע דערגרייכונגען (אין הסכם מיט דער אַלגעמיינער שטעלונג פון דער סאָוויעטישער מלוכה צו יעדן יחיד). ווילן, כאַראַקטער און אויסדויער אין דער אַרבעט ווערן אָנערקענט אַלס שטאַרקערע פאַקטאָרן, ווי פיזישע און גייסטיקע פּרעדיספּאָזיציעס. גלייכצייטיק ווערט געלייגט א שטאַרקער אַקצענט אויף דער אינטעלעקטועלער בילדונג, אויף דער מאַטעריעלער און מעטאָדאָלאָגישער זעלבסטשטענדיקייט

פון באַזונדערע לימודים און אויף דער גרינטלעכקייט און סיסטעמאַטישקייט פון די ידיעות („אוטשאָבאַ”). *)

די יידיש־וועלטלעכע שול האָט זיך געשטעלט די אויפגאַבע צו אַנטוויקלען די מאָדערנע וועלטלעך־נאַציאָנאַלע יידישע קולטור אין סאָציאַליסטישן גייסט, די קולטור, וועלכע האָט געדאַרפט דינען דעם נאַציאָנאַלן רענעסאַנס און דער סאָציאַלער באַפרייאונג פון די יידישע מאַסן. פאַרנעמענדיק אַ קעמפנדיקע פּאָזיציע לגבי אַלע אַנדערע שול־ און קולטור־ריכטונגען, האָט זי געלייגט אין איר אַרבעט אַ שטאַרקן אַקצענט אויף די אַלע מאָמענטן, וועלכע זיינען געווען פאַר איר ספּעציפיש און האָבן זי אויסגעטיילט אין קעגנזאַץ צו אַנדערע שולן. אויפן געביט פון די לימודים האָט זיך די דאָזיקע טענדענץ קודם־כּל אויסגעדריקט אין דעם טרוקן־משׂכּילישן, סאָציאָלאָגיסטישן גייסט פון דעם געשיכטע־לימוד און פון דעם ליטעראַטור־לימוד. אין משך פון אַ ריי יאָרן נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה האָט די יידיש־וועלטלעכע שול אונטערגעהאַלטן אַ דירעקטן און נאָענטן קאָנטאַקט מיט דער מערב־אייראָפּעישער שול־באַוועגונג. די דעטערמיניסטישע און עקספּערימענטאַלע טענדענצן פון דער מערב־אייראָפּעישער פּעדאַגאָגיק זיינען נישט געווען אין קיין סתירה מיט דער געזעלשאַפטלעכער פונקציע און מיט די אָביעקטיווע אויפגאַבן פון דער יידיש־וועלטלעכער שול, און דעריבער איז די השפּעה פון די דאָזיקע טענדענצן אויפן יידיש־וועלטלעכן שול־וועזן געווען שטאַרקער און דויערהאַפטער, ווי אויפן סאָוועטישן. אין די וויכטיקסטע לימודים, סיי יידישע, סיי אַלגעמיינע זיינען אַרויסגערוקט געוואָרן אויפן ערשטן אָרט די דערציערישע צילן און די פאָרמעלע דערגרייכונגען; די „אוטשאָבאַ” אַלס אַזעלכע איז נישט געווען פּאָפּולער. די מאַטעריעלע און מעטאָדאָלאָגישע זעלבסטשטענדיקייט פון באַזונדערע לימודים איז גיכער באַטראַכט געוואָרן ווי אַ פעלער, דאַקעגן האָט געהערשט די נייגונג צו סינטעטישע מעטאָדן — קאָנצענטראַציע, פּראָיעקטן, קאָמפּלעקסן און אַנד.

גלייכצייטיק דאַרף אונטערגעשטראָכן ווערן, אַז אין דעם זעלבן קורצן פּעריאָד נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה האָט זיך אין דעם יידיש־וועלטלעכן שול־וועזן שטאַרק געפילט דער הייסער אָטעם פון דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע און פון דעם ערשטן שטורמישן פּעריאָד פון דער סאָוועטישער שול־באַוועגונג. די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד האָט געגעבן דער יונגער יידיש־וועלטלעכער שול אַ מעכטיקן אידעישן אָנשפּאַר און אַ קוואַל פון גייסטיקע און פּראַקטישע אימפּולסן. שעפּנדיק פון מערב נייע פּעדאַגאָגישע קאָנצעפּציעס, האָט די יידיש־וועלטלעכע שול גלייכצייטיק גענומען פון מזרח די ברייטע דערציערישע פּאַ־

---

*) „O pedologicznych wypaczeniach w systemie Narkomprosów“ Uchwała CKWKP (b) z dnia 4-go lipca 1936 r.

מעסטונג און קודם־כל די פּעדאַגאָגישע ראָמאַנטיק — דעם טיפן גלויבן אין דער מעכטיקייט און אין די אומבאַגרענעצטע מעגלעכקייטן פון דעם פּעדאַגאָגישן פּראָצעס... (דעם גלויבן, וועלכער איז אָביעקטיוו פאַלש, אָבער וועלכער באַפליגלט די פּעדאַגאָגישע אַרבעט).

אזוי ארום האָט די יידיש־וועלטלעכע שול, וועלכע איז סטיכיש אויסגעוואקסן אויפן יידישן באָדן און האָט פארמאָגט א דורכאויס איינגאַרטיקע דערציערישע קאָנצעפּציע, געהאַט די מעגלעכקייט צו אַנטוויקלען זיך אונטער צוויי באַפרוכפּערנדיקע השפּעות, וועלכע האָבן פארשטאַרקט איר דינאַמיק און האָבן איר געהאָלפן פאַרנעמען א באַשיידענעם. אָבער א בכבודיקן אָרט אין דעם שול־וועזן פון דער וועלט.

ווי מיר זעען האָט אונדזער שול־וועזן, אלס דאָס יינגסטע רינגעלע אין דער קייט פון איינצלנע אַנשטאַלטן און פון גאַנצע שול־גרופּירונגען, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף דעם שטאַנדפּונקט פון סאָציאַלער דערציונג, א רייכע און באַלערנדיקע גענעאַלאָגיע. מיר זיינען נישט איינזאַם אין אונדזער אלגעמיינער קאָנצעפּציע פון סאָציאַלער דערציונג: מיטן זעלביקן גייסט איז דורכגעדרונגען די נייע פּוילישע שול־רעפאָרם, אין דער זעלבער ריכטונג ווערט רעפאָרמירט דאָס שול־וועזן אין פראַנקרייך, אין ענגלאַנד און אין א ריי קלענערע לענדער, אָבער אזוי ווי געשיכטע חזרט זיך נישט איבער נישט אין דער כראָנאָלאָגישער ציים, נישט אין דעם געאָגראַפישן רוים, האָבן מיר פאַר זיך נישט קיין פּאַרטיקע מוסטערן, נישט אין דער פאַרגאַנגענהייט, נישט אין דער קעגנוואַרט.

צוזאַמען מיטן גאַנצן פּוילישן שול־וועזן נעמען מיר פון דער סאָוויעטישער שול איר סאָציאַליסטישן גייסט, איר פונקציאָנעלע איינגעוואָרצלטקייט אין דער מלוכהשער ווירקלעכקייט און אין די דינאַמישע פּראָצעסן פון דער ווירטשאַפטלעכער אַנטוויקלונג, איר פּראָגרעסיוון טראַדיציאָנאַליזם אין דער באַציונג צו נאַציאָנאַלע קולטור־ווערטן און אירע עגזאַקטע וויסנשאַפטלעכע מעטאָדן. אונדזער באַציונג צו דער יידיש־וועלטלעכער שול איז די זעלבע, ווי די באַציונג פון דער היינטיקער פּוילישער ווירקלעכקייט צום פארמלחמהדיקן פּוילישן לעבן. דאָס איז די באַציונג פון המשכות און פון קעגנזאַץ. מיר ירשנען פון איר די פּרינציפּן פון דער יידישער לערנשפּראַך און פון וועלטלעכער דערציונג אין סאָציאַליסטישן גייסט, אָבער דער דאָפּלטער מויער פון איזאָלאַציע, מיט וועלכן ס'איז געווען אַרומגערינגלט די יידיש־וועלטלעכע שול — איזאָלאַציע מצד דער דעמאָלסטיקער מלוכה און איזאָלאַציע לגבי דעם דעמאָלסטיקן יידישן כלל — איז איצט פאַרשוואונדן. פון דעם ערשטן מויער האָט אונז באַפרייט די פּויל-

שע דעמאָקראַטישע רעוואָלוציע און דעם צווייטן וואַרפן מיר אליין אָפּ. מ״ר באַטראַכטן זיך פשוט פאַרן יידישן אָפּשניט פון פוילישן מלוכהשן שול־וועזן און מיר ווילן בויען אונדזער שול אויפן יסוד פון נאַציאָנאַלער און דעמאָ־קראַטישער איינהייט פון דעם יידישן קיבוץ אין פוילן. דאָס איז אינגאַנצן אַ נייע אויפגאַבע, אַ נייע קאָנצעפּציע, וועלכע האָט נישט קיין פּרעצעדענס! אין אונדזער שול־באַוועגונג און וועלכע קאָן פאַרווירקלעכט ווערן נאָר דורך אַ געמיינזאַמער אָנשטרענגונג פון אַלע אונדזערע שעפעריש דעמאָקראַטישע כוחות.

צווייטער קאַפּיטל

די געשטאַלטונג פון דער פּערזענלעכקייט

ווען מיר טרעטן צו צו באַהאַנדלען די באַזונדערע געביטן און ריכ־טונגען פון דעם דערציונגס־פּראָגראַם, דאַרף קודם־כל באַמערקט ווערן, אַז דאָס איינטיילן די דערציונג אויף אַלגעמיין־מענטשלעכער, נאַציאָנאַלער, מלוכהשער, סאָציאַלער און א. וו. איז, פאַרשטייט זיך, נישט מער ווי אַ צוועקמעסיקע אַבסטראַקציע. די דערציונג איז פּונקט אַזוי אומטיילבאַר, ווי ס׳איז אומטיילבאַר דער מענטש. דערציען אַ יידן, דערציען אַ מענטשן, דערציען אַ גוטן (פּוילישן) בירגער, דערציען אַ סאָציאַליסט — דאָס זיינען נאָר פאַרשידענע אַספּעקטן פון איין און דער זעלבער אויפגאַבע. ביים באַהאַנדלען אין שול דעם אָדער יענעם לערנשטאָף, ווי אויך ביי שמועסן, פייערלעכקייטן און א. וו. טרעט אַרויס אויפן ערשטן פּלאַן דער אָדער יענער אַספּעקט, אָבער אין דעם אַלגעמיינעם ס״ה פון דער דערציונגס־אַרבעט ווערן אַלע באַזונדערע אַספּעקטן אָרגאַניש פאַראייניקט אין דער גייסטיקער פּערזענלעכקייט פון דעם שילער. „די דערציונג גייט מיטן זעלבן וועג, ווי די מענטשלעכע קולטור: דאָס איז דער וועג פון דיפערענציאַציע און אינטעגראַציע״. *)

מיר דאַרפן זיך קודם־כל קלאָר מאַכן, וועלכן מענטשלעכן טיפּ מיר ווילן דערציען, וועלכן אינהאַלט מיר לייגן אַריין אין דעם באַגריף „פּערזענלעכקייט״. די האַזיקע פראַגע דאַרף באַטראַכט ווערן פון עטלעכע שטאַנדפּונקטן:

א. יחיד און כלל

דאָס דאָזיקע קעפּל קלינגט, ווי אַן אַנטיטעזע, ווייל אין משך פון לאַנגע דורות האָט די בירגערלעכע סאָציאָלאָגיע און די אינדיווידואַליסטישע פּעדאַ־גאָגיק אַנטקעגנגעשטעלט די דאָזיקע צוויי קאַטעגאָריעס און האָט געשאַפן אַ שעדלעכע סוגעסטיע, אַז דער יחיד קאָן געפינען זיין תיקון נאָר אין קעגנזאַץ צום כלל. אונדזער שול פאַראייניקט די ביידע קאַטעגאָריעס אין איין סינטעטישער גאַנצ־קייט. מיר ווילן טאַקע דערציען יחידים, פּערזענלעכקייטן, מענטשן מיט אַ רייכן און דורכאויס אייגנאַרטיקן אינערלעכן לעבן, אַזעלכע מענטשן, וועלכע זאָלן ליב

*) Dr. Żanna Kormanowa—Reforma szkolna w Anglji i we Francji, str. 21.

האָבן צו פֿאַרברענגען מיט זיך אַליין און זאָלן געפֿינען אַ גײַסטיקע באַפֿרידיקונג אין דעם אינערלעכן דיאַלאָג מיטן אייגענעם „איך"; מיר וואַרפֿן אָפּ דעם קאָנ־פֿאָרמיזם אין דער דערציונג; מענטשן ברוכצאָלן פֿון דעם קאָלעקטיוו, מענטשן — קערנדלעך, וועלכע אַנטלויפֿן פֿון דער אייגענער פּוסטקייט און געיאָגט דורכן בלינדן סטאַדע־אינסטינקט זוכן זיי כסדר אַרום זיך עפּעס אַ קרייז, אַ סביבה, — אַזעלכע מענטשן זײַנען נישט אונדזער אידעאַל, אָבער אונדזער יחיד דאַרף זיך אַלזייטיק אויסלעבן אין דעם קאָלעקטיוו. דווקא דאָס צוזאַמענ־לעבן מיטן קאָלעקטיוו דאַרף אים געבן אימפּולסן צו דער אייגענער פּאַרטיפֿונג און פֿאַרפֿולקאָמונג. ער דאַרף האָבן די אַמביציע און ריינצוטראָגן אין דעם קאָ־לעקטיוון לעבן דעם מאַקסימום פֿון שעפֿערישער ענערגיע. נישט אין אַ „טורעם פֿון העלפֿאַנט־ביין" דאַרף זיצן אונדזער יחיד, נישט אויף אינדיווידואַליסטישע סטעזשקעס דאַרף ער זוכן זײַן לעבנס־וועג, נאָר ער דאַרף שטיין מיטן פּנים צום לעבן, ער דאַרף פֿילן אין זיך דעם מעכטיקן רוקנביין פֿון קאָלעקטיוו, ער דאַרף דעם לויפֿנדיקן שטראָם פֿון דער ווירקלעכקייט אַקטיוו אָבסערווירן, אַקטיוו אַנאַליזירן און ער דאַרף פֿאַרמאָגן די אַמביציע צו געשטאַלטן דעם דאָזיקן שטראָם אין הסכם מיט זײַן געזעלשאַפֿטלעכער אידעאָלאָגיע. דער נישט לאַנג־פֿאַרשטאָרבענער גרויסער פֿראַנצויזישער געלערנטער פּראָפֿ. פּיער לאַנזשעווען — איינער פֿון די פֿירער פֿון דער רעזיסטאַנץ־באַוועגונג און דער גײַסטיקער פֿאָטער פֿון דער פֿראַנצויזישער שול־רעפֿאָרם — שרייבט: „די שול דאַרף דערציִען אין אַ האַרמאָנישער גלײַכגעוויכט פֿון זײַן דערקענטעניש און האַנדלונג אַ רײַכע פּערזענלעכקייט, וועלכע זאָל פֿעיִק זײַן צו סובאָרדינירן זיך די אינטערעסן און די אַקציעס פֿון כּלל... די שול דאַרף אויסלערנען דאָס קינד צו לעבן געזעל־שאַפֿטלעך און דעמאָקראַטיש, זי דאַרף אַנטוויקלען בײַ די קינדער די גרונט־מעלות פֿון אַ דעמאָקראַטישן בירגער: געפֿיל פֿון אחריות, באַוווסטזיניקע דיס־ציפּלין, קרבנות־גרייטקייט לטובת הכּלל און אַקטיוויטעט". *)

די דאָזיקע אויפֿגאַבע — צו דערציִען אַ סאָציאַל־פֿילנדיקן און אַ סאָציאַל־ווירקנדיקן יחיד קאָן נישט פֿאַלן מיט דער גאַנצער לאַסט אויף דער שול, אָבער די שול אַלס לערנאַנשטאַלט און אַלס לעבנס־געביט האָט אין איר רשות אַ גאַנצן אַרסענאַל פֿון מיטלען, וועלכע קאָנען אין אַ באַדייטנדיקער מאָס לייזן די דאָזיקע אויפֿגאַבע. דער ערשטער עטאַפּ פֿון דער דאָזיקער אַרבעט ווערט דורכגעמאַכט שוין אין די ייִנגערע קלאַסן. דאָרט באַקעמפֿן מיר דעם נאַיוון עגאָצענטריזם פֿון די קליינע קינדער און מיר סובלימירן אים אין גע־זעלשאַפֿטלעכער אַקטיווקייט אויפֿן געביט פֿון קלאַסן־לעבן; דאָרטן פֿעדימען זיך אײַן די ערשטע פֿריינטשאַפֿטן, די ערשטע קרייזן, די ערשטע געמיינזאַמע אונטער־נעמונגען; דאָרטן ציִען מיר שוין אַרײַן די קינדער אין די אַלגעמיינע אינ־טערעסן פֿון דעם קלאַס און פֿון דער שול, געבנדיק זיי דערבײַ די מעגלעכקייט אַרויסצוווייזן זייערע פֿעיִקייטן און איניציאַטיוו. אין די מיטלע און אין די העכערע קלאַסן ווערט די דאָזיקע אַרבעט סיסטעמאַטיש פֿאַרברייטערט און

*) Dr. Żanna Kormanowa—Reforma szkolna w Anglji i we Francji, str. 20

פארטיפט. גלייכצייטיק באקומט זי א מעכטיקן אימפולס דורך די לימודים פון ליטעראטור און געשיכטע: די אידעען פון ברידערלעכקייט און מענטשלעכקייט, פון מסירת נפש, אידעאליזם און העלדנמוט, ווי אויך די געשטאלטן פון גרויסע פערזענלעכקייטן טראגן אריין אין דער דאזיקער ארבעט א טיפע עמאָציאָנעלע באפארבונג און א אידעישע באזע.

ב. געפיל און פארשטאנד

אויך אין דער פראגע פון עמאָציע און פארשטאנד, פון הארץ און מארך ווארפן מיר אפ די אנטיטעזע און מיר שטעלן זיך אויפן שטאנדפונקט פון גלייכגעוויכט, פון הארמאָניע — דערביי אבער דארף מען זיך פארטראכטן, וועלכע פון די דאזיקע צוויי גייסטיקע קאטעגאָריעס האט געהאט די איבערוואג אויף דער וואגשאל פון אונדזער פעדאגאגיק, כדי ס'זאל קלאר ווערן, אין וועלכער ריכטונג הארף גיין דער אויסגלייך, די הארמאָניזירונג.

מיר לעבן אין א צייט, ווען די גאנצע מערב־אייראָפעישע און אַמעריקאנישע פעדאגאגישע וועלט שלאָגט זיך על חטא אויף דער ביטערער דערפארונג פון דער לעצטער וועלט־מלחמה. די אינפערנאלע געשטאלט פון דעם „אויפגעקלערטן" ס־ס־מאן, וועלכער ווארפט קליינע קינדער אין די פלאמען פון קרעמאטאָריום און הייצט דעם אויוון מיט טאלסטאָיס מאנוסקריפטן און מיט משייקאוסקים פארטיטורן, האט געשטעלט די וועלט פאר א טראגיש רעטעניש: פון וואנען האט זיך גענומען די דאזיקע פארזעעניש? אויף וועלכן באָדן איז אויסגעוואקסן די דאזיקע פארסמטע פירה פון דער אייראָפעישער קולטור? און די הויפט־פראגע, וועלכע פייניקט דאס געוויסן פון די פראָגרעסיווע פעדאגאָגן: פארוואס האט די כוואליע פון דעם פאשיסטישן גייסט אנגעטראָפן אויף אזא שוואכן ווידערשטאנד אין די רייען פון דער מערב־אייראָפעישער אינטעליגענץ? ווו דארף מען זוכן די ווארצלען פון אזא אויסטערלישער דערשיינונג, ווי די קאלאבאָראציע? פארוואס האט די מערב־אייראָפעישע שול דערצויגן אזעלכע אינטעלעקטואליסטן, ווי מארסעל דעא, וועלכער האט אין די גורל־טעג פון אויגוסט 1939 דערקלערט עפנטלעך, אז ער וויל בעסער לעבן אין א דייטשן פאריז איידער שטארבן פאר דאנציג?

אויף די דאזיקע טראגישע שאלות גיט דער פראָגרעסיווער פעדאגאגישער געדאנק די פאלגנדיקע תשובה: אפסטראהירנדיק, נאטירלעך, פון די דעצידירנדיקע אינטערנאציאנאל־פאליטישע און סאציאל־פאליטישע פאקטארן, וועלכע האבן געעפנט פארן פאשיזם טיר און טויער אין די מוחות און הערצער פון דער בורזשואזער אינטעליגענץ. די שולד פון דער שול באשטייט אין דעם, וואס זי איז געווען איינזייטיק־ראציאנאליסטיש, זי האט געזארגט נאר וועגן וויסן, זי האט געדינט דער עבודה זרה פון דעם ריינעם אינטעלעקטואליזם, דאקעגן האט זי זיך נישט באשעפטיקט מיט דער כאראקטער־בילדונג, זי האט נישט געוועקט קיין אידעישע עמאָציעס, זי האט נישט איינגעפלאנצט אין די

יינגע דורות די אידעען פון ברידערלעכקייט, פון פרייהייט, פון דעמאָקראַטיע, פון אכטונג צום מענטשן: דעריבער דאַרף די נייע שול דערציען שטאַרקע עטישע כאַראַקטערן. מיטן דאָזיקן גרונטגעדאַנק איז דורכגעדרונגען דער ענגלישער Education Act פון 1944 יאָר, דער זעלבער ציל באַפליגלט אויך די פראַנצויזישע שול־רעפאָרמער (די קאָמיסיע פון פראָפ. פ. לאַנזשעווען).

די זעלבסטבאַשולדיקונג פון די פּראָגרעסיווע פּעדאַגאָגישע קרייזן איז אָן שום ספק א באַגרינדעטע (זי האָט נאָר דעם חסרון, וואָס זי שטעלט בלויז דעם דיאַגנאָז פון דער קראַנקייט, אָבער זי ווייזט נישט אָן אירע טיפערע סאָציאַל־פּאָליטישע סיבות). ס'איז טאַקע אמת, אז די ירושה פון 18־טן י"ה, די ירושה פון די אויפקלערער דריקט נאָך ביזן היינטיקן טאָג, ווי א שווערע לאַסט, אויף אונזערע קולטור־באַגריפן און במילא אויך אויף אונדזער פּעדאַגאָגיק. דער אידעאַל פון דעם אויפגעקלערטן מענטשן, דער גלויבן אין וויסן און אין דעם ריינעם פאַרשטאַנד, אַלס די וועזנטלעכע סימנים פון א קולטורמענטשן און די זיכערסטע גאַראַנטיע פון פּראָגרעס, באַהערשן נאָך ביזן היינטיקן טאָג דעם פּעדאַגאָגישן געדאַנק. ביכער־חכמה איז נאָך עד היום די זיכערסטע לעגיטימי־מאַציע פון אינטעליגענץ. ס'איז אויך ריכטיק, אז די שול האָט נישט געזאָרגט וועגן דער פאַרטיפונג און געשטאַלטונג פון דער עמאָציאָנעלער ספערע (בלויז די קינסטלערישע עמאָציעס האָבן זיך דערוואָרבן א גאַנץ באַדייטנעם פּלאַץ אין דער שול־אַרבעט א דאַנק די אַרטיסטישע לימודים) בילדונג אין ברייטן זין פון וואָרט, בילדונג מיט א גרויסן „ב", אַלס אַלזייטיקע געשטאַלטונג פון געדאַנק, געפיל און כאַראַקטער, איז נאָך נישט אַריינגעדרונגען אין דער שול, הגם א גאַנצע ריי שול־רעפאָרמער האָבן שוין לאַנג געפאָדערט, אז דאָס האַרץ און דער כאַראַקטער זאָלן ווערן גלייכבאַרעכטיקט אין דער שול־פּראַקטיק. דער שול־וואָרשטאַט פאַרנעמט זיך נאָך אַלץ הויפּטזעכלעך מיט וויסן, ער גיט בילדונג אין א באַגרענעצטן ענג־ראַציאָנאַליסטישן פאַרנעם, בילדונג מיט א קליינעם „ב". אין די בילדונגס־באַגריפן פון די ברייטערע קולטור־קרייזן (און במילא אויך אין דער פּראַקטישער פּעדאַגאָגיק) איז נאָך טיף איינגעוואָרצלט די אַלטע ראַציאָנאַליסטישע ירושה, וועלכע צייכנט זיך אויס נישט נאָר מיטן קולט פאַרן ריינעם פאַרשטאַנד, נאָר אויך מיט דער גרינגשעצונג פון אַלע איראַציאָנאַלע און בפרט עמאָציאָנעלע מאָמענטן פון אונדזער פּסיכישן לעבן. פּאַפּירענע ביכער־ידיעות האָבן נאָך אין אונדזערע אויגן א סך א גרעסערע חשיבות, ווי צום ביישפּיל קינסטלערישע בילדונג. נישט וויסן, ווי ס'הייסט די הויפּט־שטאָט פון טשילי אָדער פון פּאַראַגוויי, איז א שטיקל קאָמפּראָמיטאַציע, אָבער נישט האָבן קיין באַגריף וועגן בעטהאָווענס „פינפטער" אָדער וועגן טשייקאָווסקיס „פּאַטעטישער" איז א גאַנץ נאָרמאַלע דערשיינונג. פאַרגעסן חלילה, ווי ווייט ס'איז פון דער ערד ביז דער זון איז א בפירושע חרפה, אָבער נישט אונטערשיידן דעם ראָמאַנישן סטיל פון דעם גאָטישן איז אַבסאָלוט קיין חרפה נישט, ווייל „קונסט געהערט דאָך נישט צו בילדונג".

אַז דער דאָזיקער שגעון פון ביכער־חכמה, אַז דער עבודה־זרה־קולט פון דעם ריינעם פארשטאַנד, וועלכער איז איבערגעלאָזט געוואָרן ווי א שיף אָן א רודער, אויפן אייגענעם באַראָט און איז פאַרוואַנדלט געוואָרן, אין א מין perpetuum mobile אָן א וועלט־אַנשויאונגען־קעגנווירקונג, אַז דאָס אַלץ האָט ארייגעפּרעסט דעם פּעדאַגאָגישן פּראָצעס אין די ד׳ אמות פון מוח־גימנאַסטיק, האָט גורם געווען די דעגענעראַציע פון דער שול און האָט אין רעזולטאַט געגעבן א דור אָן א פעסטן רוקנביין.

נאַטירלעך, וואָלט געווען אן אומזין אריבערצוװאַרפן זיך פון דעם איינזייטיקן ראַציאָנאַליזם אויף א פּרינציפּלאָזן עמאָציאָנאַליזם, ווייל ס׳זיינען דאָ עמאָציעס און עמאָציעס. די היטלער־יוגנט איז דאָך דערצויגן געוואָרן דורכאויס עמאָציאָנעל, און טשייקאָווסקיס פאַרטיטורן האָבן דאָך פאַרבערענט די זין פון דעם געמיטלעכסטן פאָלק אויף דער וועלט און די פאָלקס־ברידער פון בעטהאָווענען, מאָצאַרטן און שובערטן. „מיר גיבן זיך אָפּ א חשבון, אַז עמאָציע איז א בלינדע קראַפט, וועלכע קאָן דינען פּונקט אַזוי דעם יצר טוב, ווי דעם יצר הרע, וועלכע קאָן ווירקן שעפעריש און דעסטרוקטיוו, וועלכע קאָן שטויסן די וועלט פאָרויס צו א בעסערער צוקונפט, אָבער קאָן פון דער אַנדערער זייט ווערן אן אבן־נגף אויפן וועג צום פּראָגרעס און ווירקן ווי א קראַפט, וואָס פאַרניכטעט ווי א לאַווינע”. *)

נאַטירלעך קומען פאַר אונדז אין באַטראַכט נאָר די יעניקע עמאָציעס, וועלכע פירן די וועלט פאָרויס צו א בעסערער צוקונפט”, ד. ה. די עמאָציעס פון ברידערלעכקייט, פון פרייהייט, פון נאַציאָנאַלן כבוד, פון אַכטונג צום מענטשן, אלם דעם העכסטן אוצר, ווייל נאָר די דאָזיקע עמאָציעס זיינען מסוגל צו באַהעפטן דעם ריינעם, אָבער קאַלטן פאַרשטאַנד מיטן וואַרעמען שטראָם פון מענטשלעכקייט.

פעסטשטעלנדיק, וועלכע עמאָציעס מיר ווילן קולטיווירן, און באַשטימענדיק זייער כאַראַקטער, (וועלכער איז, אַגב, פאַר אונדז א זעלבסטפאַרשטענדלעכע זאַך) זיינען מיר ערשט בלויז צוגעגאַנגען צום אייגנטלעכן פּעדאַגאָגישן פּראָבלעם. ס׳האַנדלט זיך וועגן צוויי פראַגן: 1) פונוואַנען זאָלן מיר שעפּן דעם מאַטעריאַל פאַר דער עמאָציאָנעלער בילדונג? 2) ווי אַזוי זאָלן די דאָזיקע עמאָציעס אריינגעפירט ווערן אין שול־לעבן? די ערשטע פראַגע רופט נישט ארויס קיין שום ספקות: מיר קאָנען נישט און מיר טאָרן נישט אַנווענדן וועלכע נישט איז קינסטלעכע מיטלען ארויסצורופן ביי די קינדער די אָדער יענע געפילן, מיר קאָנען זיך שטיצן נאָר אויף דער טאָג־טעגלעכער ווירקלעכקייט, און אויף די לימודים. וואָס אַנבאַלאַנגט דער צווייטער פראַגע, וועלכע האָט א וויכטיקע מעטאָדישע באַדייטונג, דאַרף מען נעמען אין אַכט, אַז דער איינזייטיקער ראַציאָנאַליזם קאָן נישט באַקעמפט ווערן פון דרויסן, דורך א

*) T. Wojeński — Przedmioty humanistyczne w nowej szkole. Ogólnopolski Zjazd Oświatowy w Łodzi, str. 150.

מעכאַנישן עמאָציאָנעלן צוגאָב. די לייזונג באַשטייט אין דעם, אַז דאָס געפיל און דער פאַרשטאַנד זאָלן נישט באַהאַנדלט ווערן ווי אָפּגעזונדערטע גייסטיקע געביטן, נאָר ווי עלעמענטן פון איין פּסיכישער גאַנצקייט, ווי אַספּעקטן פון איין און דעם זעלבן פּסיכישן וועזן, וועלכע דרינגען זיך דורך און באַווירקן זיך קעגנזייטיק. דער דאָזיקער צוגאַנג וועט זיין פולשטענדיק אין הסכם מיט דער שוואַכער דיפערענצירטקייט פון דעם גייסטיקן לעבן פון דעם קינד אין שול־עלטער, ביי וועלכן די עלעמענטן פון געפיל און פאַרשטאַנד זיינען אומטיילבאַר פאַרבונדן. מיר דאַרפן לערנען און דערציען דאָס קינד אַזוי, אַז זיין פאַרשטאַנד זאָל האַרציק ווערן, און זיין האַרץ זאָל קלוג ווערן. דעם איינזייטיקן ראַציאָנאַליזם קאָן מען באַקעמפן נאָר פון אינעווייניק, ד. ה. אַז דער לערן־פּראָצעס דאַרף אין דער ווייטגייענדיקסטער מאָס ווערן עמאָציאָניזירט. דאָס איז נוגע נישט נאָר די לימודים פון ליטעראַטור און געשיכטע, וועלכע דאַרפן ווערן דורכגעדרונגען מיט אידעישע, מאָראַלישע, נאַציאָנאַלע און קינסטלערישע עמאָציעס, נאָר אויך די עקזאַקטע לימודים (מאַטעמאַטיק, נאַטורוויסנשאַפט), וועלכע דאַרפן וועקן אינטעלעקטועלע עמאָציעס און פון דער אַנדערער זייט דאַרף דאָס עמאָציאָנעלע לעבן פון קינד געצוימט און קאָרעגירט ווערן דורכן שכל־הישר. מיר דאַרפן פאַרהיטן די קינדער פון היסטערישער פילבאַרקייט און פון צשוומענער סענטימענטאַלקייט. מיר דאַרפן ספּעציעל באַקעמפן די קרענקלעכע רעאַקציע פון אונדזערע יידישע קינדער אויף יעדן — אפילו דעם שוואַכסטן פּיזישן וויטיק, דאָס פּיעשטשען זיך און דאָס דעמאָנסטרירן „פאַר דער עפנטלעכקייט" די אייגענע ליידן (דאָס נעמלעכע קאָן געזאָגט ווערן אויך וועגן פריידן). ספּאַרטאַנישע באַהערשטקייט און דיסקרעציע לגבי זיך אַליין און לגבי די אייגענע איבערלעבונגען — דאָס איז אַ גרויסע מעלה, וועלכע מיר דאַרפן קולטיווירן ביי אונדזערע קינדער (און קודם־כל ביי זיך אַליין).

די אידעאָלאָגישע דערציִונג וועט אויך געבן טיפערע און מער דויערהאַפטע רעזולטאַטן, ווען זי וועט זיך שטיצן נישט נאָר אויפן פאַרשטאַנד, נאָר אויך אויף סיסטעמאַטישע איבערלעבונגען. די אידעען פון ברידערלעכקייט, פון מסירת־נפש, פון נאַציאָנאַלן כבוד און פון העלדנמוט וועלן אַ סך לייכטער אַריינדרינגען אין די נשמות פון קינדער דורכן האַרץ, ווי דורכן קאָפּ. אַ שטימונגספולער שמועס (באַגלייט מיט בילדער און לידער) וועגן אַזעלכע פּערזענלעכקייטן, ווי הירש לעקערט, ווי נפתלי באָטווין, אָדער מרדכי אַניעלעוויטש וועט איבערלאָזן אַ סך טיפערע שפּורן, ווי אַ זאַכלעכער פאָרטראָג. די אידעאָלאָגישע דערציִונג אין דער פּראָפּעדעווטישער שול (1 — 5־טע קל.) דאַרף טראָגן אַ רעליגיעזן כאַראַקטער (נאַטירלעך נישט אין דער געטלעכער, נאָר אין דער עמאָציאָנעלער באַדייטונג פון דעם דאָזיקן וואָרט); זי דאַרף געבן די קינדער נישט קיין „שטאַנדפּונקטן" און „שטעלונגען", נאָר שטאַרקע עמאָציעס און טיפן גלויבן. אויף דער העכערער שטופע (6 — 8־טער קל.) דאַרף מען בהדרגה אַריבערטראָגן דעם שווערפּונקט פון דער אידעאָלאָגישער דערציִונג אויף די עלעמענטן פון וויסן, פון באַוווסטזיין און פון קריטישן פאַרשטאַנד און בהדרגה אונטערבויען אונטער די אידעישע עמאָציעס,

וועלכע פאַרלירן נישט זייער באַדייטונג אויך אויף דער דאָזיקער שטופע, א סאָלידע ראַציאָנעלע באַזע. דערביי דאַרף גענומען ווערן אין אַכט (וועגן וואָס ס'איז שוין גערעדט געוואָרן אין דעם פאָרוואָרט (זייט 16), אַז די אידעאָלאָגישע דערציִונג אפילו אויף דער עלטערער שטופע פון דער פאָלקס־שול האָט נאָר דעם ציל צו געבן דיספּאָזיציעס צו א וועלט־אָנשויונג, און דעריבער דאַרף מען אויסמיידן וועלכע נישט איז טעאָרעטישע און אבסטראַקטע פאָרמולירונגען און דעפיניציעס, ווייל דאָס וואָלט געווען א ווערבאַליסטישע און שעדלעכע אַרבעט.

דאָס פּראָבלעם „עמאָציע און פאַרשטאַנד" האָט פאַרנומען א באַדייטנדיקן אָרט אין די אַרבעטן פון דער הומאַניסטישער קאָמיסיע אויפן אַלפּוילישן בילדונגס־צוזאַמענפאָר אין לאָדזש (18 — 22 יוני 1945). גענויער האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף דער דאָזיקער פראַגע דער באַקאַנטער פּוילישער פּעדאַגאָג טעאָפיל וואָיענסקי. אין זיין רעפעראַט „די הומאַניסטישע לימודים אין דער נייער שול" האָט ער קודם־כל אַקצענטירט די אינטעלעקטועלע באַדייטונג פון די הומאַניסטישע לימודים און האָט אונטערגעשטראָכן, אַז די דאָזיקע לימודים דאַרפן אַנטוויקלען ביים שילער „ א ראַציאָנעלע שטעלונג צו די דערשיינונגען פון קאָלעקטיוון לעבן" און „אַן אַלגעמיינע אָריענטאַציע אין די טענדענצן, וועלכע געשטאַלטן די היינטיקע פּוילישע ווירקלעכקייט".*) דאָס איז געווען א פאַרשטענדלעכע און א נויטיקע רעאַקציע קעגן דעם גייסט פון דער סאַנאַציע־שול, וועלכע האָט אויסגעלידיקט די הומאַניסטישע לימודים פון זייער וויסנשאַפטלעכן מעטאָד און גייסט, וועלכע האָט ביי די דאָזיקע לימודים אַוועקגענומען זייער זעלבשטענדיקייט און געשאַפן פון זיי בלויז „סינטעטישע" קאָמפּלעקסן („וויסנשאַפט פאַר פאָלק"), ווו די לימודים האָבן זיך קעגנזייטיק באַדינט — צום שאָדן פון יעדן לימוד באַזונדער. אָבער צוגלייך מיט דער פאָדערונג, אַז די הומאַניסטישע לימודים זאָלן ווערן א שול פון קריטישן פאַרשטאַנד, שטרייכט אונטער וואָיענסקי: „איך דערשאַץ אין דער פולער מאָס דאָס עמאָציאָנעלע, אלס א וועזנטלעכע מאָטאָרישע קראַפט פון אינדיווידועלן און קאָלעקטיוון לעבן. איך גיב זיך פולשטענדיק אָפּ א חשבון, אַז ס'קאָן קיין רייד נישט זיין וועגן דערציִען א גוטן בירגער, אויב מיר וועלן נישט אַרומרינגלען מיט דער גרעסטער זאָרגעוודיקייט די עמאָציאָנעלע ספערע פון דער יוגנט. איך גיב זיך אָפּ א חשבון, אַז אויף דעם דאָזיקן געביט האָט דער דערציִער א ברייטן פעלד צו אַנטוויקלען די וויכטיקסטע פון עטישן און געזעלשאַפטלעכן שטאַנדפונקט עלעמענטן פון דער פערזענלעכקייט, ווי: דינאַמישקייט, אַקטיוויקייט, מוטיקייט, קרבנות־גרייטקייט און מסירת־נפשדיקן אידעאַליזם. אין דער הינזיכט פאַרמאָגן די הומאַניסטישע לימודים — באַזונדער די מוטערשפּראַך און געשיכטע — אַן אוצר, וועלכער דאַרף ווי געהעריק אויסגענוצט ווערן **)

*) Ogólno-polski zjazd oświatowy str. 151
**) Ogólno-polski zjazd oświatowy str. 150

אונדזער נעגאַטיווע אָפּשאַצונג פון דעם איינזייטיקן ראַציאָנאַליזם דאַרף
בשום אופן נישט אויסגעטייטשט ווערן, ווי א פאַרלייקענונג פון דעם ראַציאָ־
נאַליזם בכלל. פאַרקערט, מיר אַנערקענען אין דער פולער מאָס, אז דער ראַ־
ציאָנאַליסטישער שטראָם איז שטענדיק געווען אַ מעכטיקער פּראָגרעסיווער כוח,
וועלכער האָט געשטויסן די מענטשהייט פאָרויס צו אַ העכערן און בעסערן לעבן.
דאָס איז נוגע סיי דעם ראַציאָנאַליזם פון 18טן י"ה, סיי — אין נאָך
א גרעסערער מאָס — דעם ראַציאָנאַליזם פון 19טן י"ה — דעם ראַציאָנאַליזם
פון דאַרווינען און מאַרקסן. מיר ווילן דורכאויס דערציען ביי אונדזער יונגן
דור א קלאָרן וויסנשאַפטלעכן צוגאַנג צו פאַרשיידענע פּראָבלעמען פון דער מאַ־
טעריעלער און סאָציאַלער וועלט. איינער פון די וויכטיקסטע עלעמענטן פון
אונדזער דערציונגס־פּראָגראַם איז דאָך דער פּאָסטולאַט פון סאָציאַליסטישן
הומאַניזם אויף אַ ראַציאָנעלן וויסנשאַפטלעכן יסוד. אָבער דער ראַציאָנאַליזם
אלס קולטור־היסטאָרישע ריכטונג און ראַציאָנאַליזם אלס פּעדאַגאָגיש־דידאַק־
טישער פּרינציפּ — דאָס זיינען צוויי פאַרשיידענע זאַכן. אין דער שול־אַרבעט
דאַרף דער פאַרשטאַנד אַנטוויקלט ווערן אין ענגסטער קעגנזייטיקער פאַרביַנ־
דונג מיט אידעישע דיספּאָזיציעס און מיט דערהויבענע מענטשלעכע, דעמאָקראַ־
טישע, סאָציאַליסטישע עמאָציעס, אַז נישט פאַרוואַנדלט זיך דער אינטעלעקט
אין א קראַפט, וועלכע פאַרמאָגט נישט קיין ריכטונג און קיין ציל, אין א
קראַפט, וועלכע איז אַ־געזעלשאַפטלעך און קאָן דעריבער ווערן אַנטיגעזעלשאַפט־
לעך, וועלכע איז אַ־מאָראַליש און קאָן דעריבער ווערן אַנטימאָראַליש. דער
גלייכהייט־צייכן, וועלכן די אויפקלערער האָבן געשטעלט צווישן פאַרשטאַנד
און מאָראַל, איז נישט מער ווי א כאַראַקטעריסטישער אויסדרוק פון נאַאיווער
ראַציאָנאַליסטישער התפּעלות. מ'דאַרף זיך אָפּגעבן א חשבון, אַז דער אינ־
טעלעקט אַן און פאַר זיך גיט נישט קיין גאַראַנטיעס פון קיין סאָציאַל־עטי־
שער באַציונג צו מענטשן און צו לעבנס־פּראָבלעמען, גיכער פאַרקערט: די אינ־
טעלעקטואַליסטישע זעלבסטצופרידנקייט שאַפט גראָד זייער א גינסטיקן באָדן
פאַר א סקעפּטיש־ציניש ער באַציונג צו אַלע געזעלשאַפטלעכע פּראָבלעמען
און ווערטן. אויפן פּיעדעסטאַל פון אינטעלעקטועלער ראַפינירטקייט זיצט גאַנץ
אָפט די moral insanity פון דעם גייסטיק־אויסגעלייזדיקטן מענטשן, וועל־
כער קוקט מיט בטול פון אויבן אַראָפּ אויף דער „נאַאיווער" מאַסע מיט אירע
„נאַרישע" פּראָבלעמען פון יושר און גערעכטיקייט, מיט איר „קינדישן" גלויבן
אין אַזעלכע „פּוסטע זאַכן", ווי נאַציאָנאַלער כבוד, פאָטערלאַנד א. א. וו. איינער
פון די אַקטיווסטע טוער פון דער לאַנזשעוויען־קאָמיסיע רענע קאַפּיטאַן שרייבט:
„מיר היטן זיך אָפּ פון נישט דערשאַצן אָדער גרינגשעצן די אינטעלעקטועלע
קולטור, אָבער אין די נסיונות פון דער מלחמה און אין די קאַמפן פון דער „רע־
זיסטאַנס" האָט פראַנקרייך דערוואָרבן די איבערצייגונג אין דער דעציזירנ־
דיקער באַדייטונג פון מאָראַלישע און — כאַראַקטער־ווערטן; אין זייער א סך
פאַלן האָבן גלענצנדיקע, אָבער שוואַכע און קאָרומפּירטע גייסטער נישט אַרויס־

געוויזן די דאָזיקע מעלות.*) — „ראַציאָנאַליזם אָן א וועלטאַנשוילעכער דעקונג, עטישער אינדיפערענטיזם מיט א ברייטן פעלד פון טאָלעראַנץ, העדאָניסטישער לעבנס־קלימאַט, עגאָטיזם און צעשטויבטע געזעלשאַפטלעכקייט" — אַט איז דער באָדן, אויף וועלכן ס'איז אויסגעוואַקסן די קאָלאַבאָראַציע.**)

איצט ווען מיר האָבן שוין ארומגערעדט דאָס פּראָבלעם „געפיל און „פאַרשטאַנד" אין דער גאַנצער ברייט, אלס איינע פון די קאַרדינאַלע דערציערישע פראגן, אויף וועלכע ס'קאָנצענטרירט זיך די אויפמערקזאַמקייט פון דער פעדאַגאָגישער וועלט נאָך דער מלחמה, קאָנען מיר שוין אויפן דאָזיקן פאָן באַהאַנדלען דאָס זעלבע פּראָבלעם פון שטאַנדפּונקט פון אונדזער יידישן שול־וועזן. די יידישע שול זיצט נישט אויף דער באַשולדיקונגס־באַנק. מיר, יידן, האָבן זיך באַטייליקט אין דער לעצטער גרויסער וועלט־שחיטה הויפּטזעכלעך אלס קרבנות און מאַרטירער, טיילווייז אלס העלדן (איינצעלנע טרויעריקע אויסנאַמען ענדערן נישט דעם דאָזיקן אלגעמיינעם פאַקט.) אָבער דאָס פּראָבלעם „עמאָציע און פאַרשטאַנד" דאַרף געשטעלט ווערן אויך פאַר אונדזער שול־וועזן מיט דעם אונטערשייד, אַז ביי אונדז איז דאָס נאָר א ריין פעדאַגאָגישע פראגע. דאָס פאַרמלחמהדיקע יידישע געזעלשאַפטלעכע שול־וועזן, פון וועלכן מיר פירן ארויס אונדזער גענעאַלאָגיע, האָט אויך געהאַט אן איינזייטיק־ראַציאָנאַליסטישע באַפאַרבונג. דאָס איז געווען א ראַציאָנאַליזם פון ראַדיקאַלן שניט מיט א בולטער סאָציאַליסטישער טענדענץ און דעריבער האָט ער נישט געקאָנט ברענגען די דאָזיקע טרויעריקע קאָנסעקווענצן, וועלכן פאַלן, ווי א שווערער שאָטן, אויף דער אייראָפּעישער שול. אָבער אויב ס'האַנדלט זיך אין גייסטיקן טיף פון אונדזער פאַרמלחמהדיקן שילער, האָבן מיר אויך דערצויגן קליינע רעזאָנערן און חקרנים באַוואָפנטע מיט „שטאַנדפּונקטן" און „שטעלונגען". פון דעם חדר און פון דער ישיבה האָבן מיר געירשנט דעם אידעאַל פון „קלוגן יידישן קעפּל" פון „שאַרפן מוח", און אַט דער דאָזיקער צווייפלהאַפטער אידעאַל האָט באַגייסטערט דעם יידישן פעדאַגאָג פון אלע ריכטונגען. „דאָס יידישע קעפּל" איז געווען אן אָביעקט פון נאַציאָנאַלן שטאָלץ (דער קולט פאַרן למדן, פאַרן בן־תורה איז דאָך ביי אונדז אן אַלטע נאַציאָנאַלע טראַדיציע). מיט דער צייט האָט זיך געענדערט דער אינהאַלט פון דער תורה, אָבער די דערציערישע טענדענץ איז געבליבן די זעלביקע, — און דאָס איז געווען א טרוקענע ראַציאָנאַליסטישע טענדענץ. דער לערער פון דער יידיש־וועלטלעכער שול האָט זיך פונקט אזוי באַגייסטערט מיטן קינד, וואָס „רעדט ווי א דערוואַקסענער", ווי דער אַמאָליקער רבי. דער פּאַרטייאישער כאַראַקטער פון די יידיש־וועלטלעכע שולן און דער צושטאַנד פון דאָפּלטער איזאָלאַציע, אין וועלכן זיי האָבן זיך געפונען, האָט אוועקגענומען ביי די דאָזיקע שולן די צוויי וויכטיקסטע קוואַלן פון עמאָציאָנעלער באַגייסטערונג — פאָטערלאַנד און פאָלק — און האָט נאָך מער פאַרשטאַרקט זייער איינזייטיק־ראַציאָנאַליסטישן כאַראַקטער.

*) Dr. Żanna Kormanowa — Reforma szkolna w Anglji i we Francji, str. 13

**) Dr. Żanna Kormanowa — Reforma szkolna w Anglji i we Francji, str. 11

דער ניכטערער משכילישער גייסט פון דער יידיש־וועלטלעכער שול האָט זיך באַזונדערס נעגאַטיוו אָפּגערופן אויף די צוויי וויכטיקסטע פאר דער עמאָציאָנעלער דערציונג לימודים — דעם ליטעראַטור־לימוד און דעם געשיכטע־לימוד. איך וועל ברענגען (מיט קליינע ענדערונגען) א געהעריקן אויסצוג וועגן דער דאָזיקער פראַגע פון די מעטאָדישע אָנווייזונגען צום יידיש־פּראָגראַם. „וועלכע פעלערן וואַרפן זיך אין די אויגן אויף דעם געביט (פון באַרבעטן מיט די קינדער א ליטעראַרישן פראַגמענט) אין דער אַרבעט פון אונדזערע שולן? (אגב זיינען דאָס נישט קיין צופעליקע פעלערן, נאָר א טראַדיציע, א שעדליכע טראַדיציע). דאָס זיינען: 1) א שטאַרקע איבערוואָג פון דעם טרוקענעם זאַכלעכן אַנאַליז איבער דעם עסטעטיש־קינסטלערישן; 2) דער אויסגעשפּראָכן משכילישער כאַראַקטער פון דעם אידעיש־געזעלשאַפטלעכן אַנאַליז, וועלכער צעשטערט די אוממיטלבאַרע אידעישע עמאָציע און 3) דער צוגאַנג צום געלייענטן טעקסט, ווי צו א געלעגנהייט פאר ברייטע אַבסטראַקטע באַטראַכטונגען, ביי וועלכע דער טעקסט גופא בלייבט אין שאָטן, און דער ליטעראַטור־לימוד פאַרוואַנדלט זיך אין שמועסן אַרום ליטעראַטור. אַלס רעזולטאַט פון די דאָזיקע פעלערן נוערט ביי די קינדער אָפּגעטעמפּט דער עסטעטישער חוש און די עמאָציאָנעל־אידעישע רעאַקציע... אונדזער לערעשאַפט דאַרף זיך באַפרייען פון דער שעדלעכער משכילישער טראַדיציע צו לייגן דעם גאַנצן טראָפּ אויף דער פּראָבלעמאַטיק. דער ליטעראַטור־לימוד דאַרף געפירט ווערן אין א האַרמאָנישער גלייכגעוויכט פון אידעישע און עמאָציאָנעל־קינסטלערישע צילן (אַפילו אין דער סאָוויעטישער שול, ווו די פּראָבלעמאַטיק, דער אידעאָלאָגישער מאָמענט פאַרנעמט דעם אויבן־אָן, ווערט די לעצטע יאָרן געפירט אַן אמתער קרייץ־צוג קעגן דעם באַנאַלן סאָציאָלאָגיזם אין דעם ליטעראַטור־לימוד און ס'ווערט געפאָדערט א קינסטלעריש־עמאָציאָנעלער צוגאַנג צום בוך.*)

דאָס זעלבע דאַרף געזאָגט ווערן אויך וועגן דעם געשיכטע־לימוד. אויב דער דאָזיקער לימוד האָט יאָ געהאַט אין דעם יידישן שול־וועזן אַן עמאָציאָנעלע באַפאַרבונג, איז עס, צו באַדויערן, געווען גראָד אין יענע שולן, ווו דער לימוד איז געפירט געוואָרן אין בירגערלעך־נאַציאָנאַלן אָדער אין סאַנאַטאָרישן גייסט, דאַקעגן אין דער יידיש־וועלטלעכער שול, וועלכע האָט געשטרעבט צו פירן דעם געשיכטע־לימוד אין דיאַלעקטיש־מאַטעריאַליסטישן גייסט, איז דער דאָזיקער לימוד — אַן דער מינדסטער שולד פון מאַרקסן — געווען קאַלט, ווי אייז, און ניכטער, ווי די כפל־טאַבעלע. אויף די לעקציעס האָט געהערשט דער אָביעקטיוו־דערציילערישער „וויסנשאַפטלעכער” טאָן. די לעקציעס האָבן נישט פאַרמאָגט קיין טעמפּעראַטור, זיי האָבן נישט אָנגעצונדן די הערצער, נישט געוועקט קיין עמאָציעס, נישט גערופן צו קיין טאַטן, נישט געשפּייזט די פאַנטאַזיע. און די איידעלע אַמביציע צו מאַכן געשיכטע, צו גיין אין די וועגן

*) ל. לאַזאָווסקי — פּראָגראַם פון דעם יידיש־לימוד פאַרן 6טן קל. העקטאָגר. אויסגאַבע פון צ. ק.)

פון גרויסע קעמפער פאר פרייהייט און קולטור. דער געשיכטע־לימוד דארף וועקן ליבשאפט און האס, באוווּנדערונג און עקל — און די דאזיקע וויכטיקע פונקציע האט ער נישט דערפילט. אויף די געשיכטע־לעקציעס האבן היסטארישע פערזענלעכקייטן און געשעענישן פארלוירן זייער גאנצן גלאנץ און אלע פארבן. אויפן לערער־טישל איז געלעגן דער בר־מינן פון געשיכטע, איבער וועלכן דער לערער האט דורכגעפירט קוואזי־מאטעריאליסטישע וויוויסעקציעס. שולדיק אין דעם איז געווען פארשטייט זיך, נישט דער דיאלעקטיש־מאטעריאליסטישער גייסט. דער מארקסיסטישער מעטאד האט נישט קיין טבע צו „פארטריקענען" די געשיכטע, פארקערט, ער איז די conditio sine quo non צו אינדיווידואליזירן די היסטארישע עלעמענטן אין זייער גאנצער לעבעדיקייט, פארביקייט און אייגנארטיקייט. שולדיק איז געווען די משכילישע דעגענעראציע פון דעם מארקסיסטישן מעטאד, וועלכע האט אים פארוואנדלט אין אבסטראקטע מאטעריאליסטישע סכעמעס.

באזונדערס שווער האט געליטן פון דער דאזיקער דעגענעראציע דער לימוד פון יידישער געשיכטע. די מורא ארייננצופאלן, רחמנא לצלן, אין נאציאנאליזם האט געהאלטן אין צוים דעם געשיכטע־לערער, וועלכער איז געשטאנען, ווי א שומר, איבער זיך אליין און האט זיך געהיטן, אז קיין איין ווארעמער שטראל, קיין איין הארציקער סענטימענט זאל, חלילה, נישט פאלן אויף פערזענלעכקייטן און געשעענישן פון אונדזער גרויסער פארגאנגענהייט.

אט די דאזיקע ראציאנאליסטישע איינזייטיקייט פון אונדזער פארמלחמהדיקן שול־וועזן מוז איצט קאריגירט ווערן אין הסכם מיט אונדזער נייער ווירקלעכקייט און מיט די פעדאגאגישע טענדענצן פון אונדזער צייט. אין דעם פאָרוואָרט (זייט 16) האב איך שוין אנגעוויזן, אז היות אונדזער נייע שול שטיצט זיך אויף אן אייגהייטלעכער נאציאנאלער, דעמאקראטישער און מלוכהשער באזע, מוז דער לערן־ און דערציונגס־פראצעס אין אונדזערע שולן באקומען א שטארקע עמאציאנעלע באפארבונג. דאס דארף דערגרייכט ווערן — און דאס קאן דערגרייכט ווערן — אן דעם מינדעסטן שאדן פארן שטרענגן וויסנשאפטלעכן גייסט פון אונדזערע פראגראמען. מיר דארפן קאנסעקווענט אנווענדן די מעטאדן פון אבסערוואציע, פון עקספערימענטן און פון אינדוקציע אין די פיזיקאליש־נאטורוויסנשאפטלעכע לימודים, דער לימוד פון ביאלאגיע דארף זיין דורכגעדרונגען מיטן גייסט פון עוואלוציע; די שיינע ליטעראטור און איר אנטוויקלונג דארף באהאנדלט ווערן אויפן פאָן פון דער סאציאלער סביבה און אין פארבינדונג מיט סאציאלע און גייסטיקע באוועגונגען; דער לימוד פון געשיכטע דארף זיין דורכגעדרונגען מיטן גייסט פון דעם דיאלעקטישן און היסטארישן מאטעריאליזם, — און ביי די אלע באדינגונגען דארף די עמאציאנעלע ספערע פון דעם קינד גלייכבארעכטיקט ווערן און באקומען א בכבודיקן ארט אין אונדזער דערציונגס־פלאן. מיר מוזן האבן אין אונדזערע שולן ווייניקער פלפול און מער ווארעמקייט, ווייניקער חקירה און מער פאטאס. דאס „קלוגע יידישע קעפל" דארף באַרייכערט ווערן מיט אוממיטלבארקייט און געמיטלעכקייט. דאס

יידישע קינד דאַרף ווערן ווייניקער דערוואַקסן און קלוג און מער קינדיש און „נאַריש". מיט איין וואָרט, ס'האַנדלט זיך וועגן דעם, אַז מיר זאָלן דערציען נישט קיין וווּנדערקינדער, נאָר פּשוטע נאָרמאַלע קינדער.

אויפן געביט פון עמאָציאָנעלער דערציונג שטייען פאַר אונדזערע שולן אויפן נאָענטסטן פּעריאָד צוויי ספּעציעלע אויפגאַבן פון אַ גרויסער באַדייטונג, דאָס זיינען: 1) באַפרייען די קינדער פון די פּאַטאַליסטישע שטימונגען אין דער באַציונג צום אַנטיסעמיטיזם און 2) באַזייטיקן די פּסיכישע ירושה פון דער מלחמה.

איך וועל איבערחזרן (מיט קליינע ענדערונגען) דאָס, וואָס איך האָב געשריבן וועגן די דאָזיקע פראַגן אין די מעטאָדישע אָנווייזונגען צום יידיש־פּראָגראַם:

„אונדזערע לערער דאַרפן זיך באַמיען צו ענדערן די איינשטעלונג פון די קינדער לגבי דער אַרומיקער פּוילישער סביבה. אונדזערע קינדער האָבן זיך איינגעלעבט מיטן פאַלשן און שעדלעכן געדאַנק, אַז דאָס גאַנצע פּוילישע פאָלק איז אַנטיסעמיטיש געשטימט. אָט די פּעסימיסטישע איינשטעלונג, וועלכע איז דורכגעדרונגען מיט האָפענונגסלאָזער רעזיגנאַציע, — איז אַ טראַגישע דערשיינונג, מיט וועלכער אונדזער שול מוז אין די ראַמען פון אירע מעגלעכקייטן פירן אַ קאַמף... מיר מוזן באַפרייען די נשמה פון אונדזערע קינדער פון דעם דריקנדיקן קאָמפּלעקס פון שוואַכקייט און הילפלאָזיקייט. מיר מוזן שטאַרקן זייער אָפּגעשוואַכטן גלויבן אין מענטשלעכקייט און ברידערלעכקייט און אַלס דעם שטאַרקסטן כלי־זין אין דער דאָזיקער אויפגאַבע דאַרפן מיר אויסנוצן די צאָלרייכע פאַלן פון מסירת־נפשדיקער הילף מצד יחידים — פּאָליאַקן און מצד אָרגאַניזירטע פּוילישע גרופּירונגען פאַר דער יידישער באַפעלקערונג אין די גרויזאַמע יאָרן פון דער אָקופּאַציע. אָבער די אויפקלערונג אַליין וועט ווייניק וואָס העלפן, אויב זי וועט נישט ווערן אונטערשטיצט דורך פּראַקטישע מיטלען, נעמלעך: דורך אַ סטאַבילן אָרגאַניזירטן קאָנטאַקט צווישן אונדזערע קינדער און דער פּוילישער שול־יוגנט. געמיינזאַמע אויספלוגן און פייערלעכקייטן, קינדער־פאָרשטעלונגען און טעאַטער (קינאָ)־באַזוכן, סיומס און קינדער־זשורנאַלן וועלן זיין דאָס ווירקזאַמע מיטל, וואָס וועט ליקווידירן ביי אונדזערע קינדער די געפילן פון אומגלויבן און אומצוטרוי, וועלכע — זייענדיק אַרויסגערופן דורך באַשטימטע פאַקטן — האָבן אַ טענדענץ צו סטאַביליזירן זיך צוליב דער מחיצה צווישן דער יידישער און פּוילישער יוגנט."

וואָס אַנבאַלאַנגט דער צווייטער פראַגע, איז זי נוגע די קינדער, וועלכע האָבן פאַרבראַכט די מלחמה־יאָרן אין אָקופּירטן פּוילן. ווי ס'איז שוין געזאָגט געוואָרן אין פאָרוואָרט (זייט 12) דאַרפן מיר זיך באַמיען, אַז דער קאָשמאַר פון די מלחמה־יאָרן זאָל וואָס גיכער אויסגעוועפּט ווערן פון זייער זכרון. דאָס קאָן דערגרייכט ווערן: 1) דורך שאַפן אין שול און אַרום דער שול (קלוב, אינטערנאַט) אַזאַ אַטמאָספער פון האַרציקייט און ליבשאַפט צו די קינדער און אַזעלכע אויסערלעכע באַדינגונגען פון זייער לעבן און אַרבעט, אַז די ליכטיקייט פון

היינט זאָל פאריאָגן די שאָטנס פון נעכטן, און די קינדער זאָלן צוריק באַקומען זייער קינדהייט; 2) דורך ווענדן די אויפמערקזאַמקייט פון די קינדער אויף די פאַקטן און ביישפּילן פון העלדנמוטיקער מענטשנליבע און פון העראָישן קאַמף און 3) דורך געבן די קינדער די מעגלעכקייט — אויף אַ טאַקטפולן און פּסיכאָלאָגיש־ריכטיקן אופן — אויסצולאָדן זייערע מלחמה־קאָמפּלעקסן אין דער קלאַסן־ארבעט (ביי מינדלעכע שמועסן, ביי שריפטלעכע קלאַסן־ארבעטן און א. וו.) *)

ג. כאַראַקטער־בילדונג

אין דער פראַגע פון כאַראַקטער־בילדונג וועלן מיר קודם־כל באַשטימען אונדזער שטעלונג אויף אַ נעגאַטיוון אופן, ד. ה. מיר וועלן זיך קודם־כל אָפּגרענעצן פון יענע שטאַנדפּונקטן און ריכטונגען, וועלכע שטימען נישט מיט אונדזער אַלגעמיינער דערציערישער ליניע. פון דער דאָזיקער נעגאַטיווער באַשטימונג וועט שוין במילא אין אַ גרויסער מאָס קלאָר ווערן, וועלכע פּאָזיציע מיר פאַרנעמען אין דער דאָזיקער פראַגע. מיר וואַרפן אָפּ דעם איינזייטיקן אינדיווידואַליזם אין ביידע זיינע שאַטירונגען: סיי דעם בירגערלעך־אַריסטאָקראַטישן דעראָבערישן אינדיווידואַליזם, וועלכער פאַרהערלעכט די „אויטאָנאָמע פּערזענלעכקייט", דעם „שטאַרקן מענטשן", וואָס שלאָגט זיך אַדורך זיין לעבנסוועג אין קאַמף מיטן כלל און איז אַליין „דער שמיד פון זיין גליק", סיי דעם אידעאַליסטישן אינדיווידואַליזם (רוסאָ, טאָלסטאָי, עללען קעי), וועלכער גלייבט אין דער איינגעבוירענער גוטסקייט פון דער מענטשלעכער נאַטור און איז אין זיין (גערעכטן) קאַמף מיטן קאַנפאָרמיזם און מיט דער סטאַנדאַריזאַציע פון דעם דערציונגס־פּראָצעס דערגאַנגען צו דער פאַרלייקענונג פון יעדער דערציונג בכלל („נעגאַטיווע דערציונג") צום פּידאָצענטריזם און האָט פאַרענדיקט מיטן עפּעקטפולן, אָבער דורכאויס פאַלשן פּאַראַדאָקס פון עללען קעי: „דער גרעסטער סוד פון דער דערציונג באַשטייט אין דעם, אַז מ'דאַרף בכלל נישט דערציען". מיר ווילן דערציען דעם מענטשן נישט צום קאַמף מיטן כלל, פאַר זיין פּערזענלעכן גליק, נאָר צום געמיינזאַמען קאָלעקטיוון קאַמף פאַרן מענטשלעכן גליק בכלל, און מיר שטייען אויף דעם שטאַנדפּונקט, אַז דערציונג איז אַ נאַטירלעכע און נויטווענדיקע פונקציע פון סאָציאַלן לעבן. פון דער אַנדערער זייט וואַרפן מיר אָפּ סיי דעם דעטערמיניזם, סיי די טעאָריע פון tabula rasa, פון חומר מיד היוצר, און מיר גלייבן אין די גרויסע מעגלעכקייטן פון דעם פּעדאַגאָגישן פּראָצעס.

פון דעם איז שוין במילא קלאָר, אַז מיר פּאַסן אויף דאָס פּראָבלעם פון כאַראַקטער־בילדונג דורכאויס אין סאָציאַלן גייסט. די דערציונג פון אַ סאָציאַלאַקטיוון יחיד, ביי וועלכן די עלעמענטן פון געפיל און פאַרשטאַנד וועלן זיין האַרמאָניש פאַרייניקט, שאַפט שוין די גויטיקע ראַמען פון דער כאַראַקטער־בילדונג. דאָס איז די דאַנקבאַרסטע, אָבער גלייכצייטיק די שווערסטע אויפגאַבע

*) ל. לאַזאָווסקי — די צילן פון דעם יידיש־לימוד (העקטאָגר. אויסגאַבע פון צ. ק.)

פון דער שול, די שווערסטע דערפאַר, וואָס, ערשטנס, לאָזט זי זיך נישט ראַציאָנעל צעגלידערן אויף באַזונדערע צילן, און צווייטנס, איז פּראַקטיש אוממעגלעך אין די ראַמען פון דער שול־אַרבעט דורכצופירן אַ פולשטענדיקן און אַלזייטיקן סיסטעם פון פּעדאַגאָגישע מיטלען, וועלכע זאָלן צוזאַמען געגומען פאַרזיכערן אַ געהעריקע כאַראַקטער־בילדונג פון יעדן באַזונדערן שילער. (דאָס הייסט נישט, אַז אויפן געביט פון כאַראַקטער־בילדונג איז בכלל נישט מעגלעך אָנצווענדן עקספּערימענטאַל־פּעדאַגאָגישע מעטאָדן. אין זייער אַ סך פאַלן קאָן דער דערציער — בתנאי, אַז ער איז ווירקלעך אַ דערציער און אַז ער געפינט זיך אין אַ אינטימען גייסטיקן קאָנטאַקט מיט די קינדער — אַרויסטרעטן אין דער ראָל פון דעם גייסטיקן דאָקטאָר: ווען ער שטויסט זיך אָן אויף אַ פאַל, אַז דער שילער איז געקומען אין אַ קאָנפליקט מיט זיך אַליין אָדער מיטן קלאַס, און ער שטעלט פעסט, אַז דער מקור פון דעם קאָנפליקט געפינט זיך אין דער אָדער אין יענער כאַראַקטער־דיספּאָזיציע פון דעם באַטרעפנדיקן שילער, קאָן דער לערער אָנווענדן אין יעדן קאָנקרעטן פאַל באַזונדער אַ באַשטימטן ראַציאָנעלן עקספּערימענטאַלן היילונגס־פּלאַן. דער דאָזיקער פּלאַן, וועלכער באַשטייט פון אַ ריי מאָמענטן (שמועסן מיטן שילער און מיטן קלאַס, האַנדלונגען, פון דעם לערער, האַנדלונגען פון דעם קלאַסן־קאָלעקטיוו, רעאַקציעס פון דעם באַטרעפנדיקן שילער) שטעלט דעם דאָזיקן שילער אין פאָרויס אויסגערעכנטע באַדינגונגען, וועלכע רופן ביי אים אַרויס אַן אינערלעכן קאַמף און צווינגען אים צו חשבון הנפש. אין אויסערגעוויינלעכע פאַלן האָט אַזאַ עקספּערימענט דעם ציל אַרויסצורופן ביים שילער אַ פּסיכישן שאָק, אַ מעכטיקע אויפטרייסלונג, אַ מין גייסטיקן קורצשלוס, וועלכער ברענגט די רפואה און גלעט אויס די שטעכעדיקע כאַראַקטער־שפּיצן, וועלכע האָבן גורם געווען דעם קאָנפליקט. די טעטיקייטן פון אַזעלכע פּעדאַגאָגן, ווי מאַקאַרענקאָ און קאָרטשאַק, גיט אַ סך באַלערנדיקע ביישפּילן פון אַזעלכע עקספּערימענטן.)

היות ווי די שול האָט אין אַלגעמיינעם באַגרענעצטע מעגלעכקייטן צו באַאיינפלוסן די כאַראַקטער־בילדונג, דאַרפן מיר טאַקע דעריבער זיך אָפּגעבן אַ קלאָרן חשבון, אין וועלכער ריכטונג דאַרפן גיין אונדזערע אָנשטרענגונגען, ווו איז אונדזער שוואַכע און ווו איז אונדזער שטאַרקע פּאָזיציע, וועלכע גיט אונדז דעם מאַקסימום שאַנסן אויסצואיבן אַ ווירקונג אויפן כאַראַקטער פון אונדזערע קינדער. אָן שום ספק זיינען מיר שוואַך בנוגע די יעניקע נעגאַטיווע כאַראַקטער־שטריכן, וועלכע שטעלן פאָר מיט זיך טיף איינגעוואָרצלטע און אויסגעשפּראָכן אינדיווידועלע כאַראַקטער־דיספּאָזיציעס, דאַקעגן האָבן מיר אַ ברייטן פעלד פון אַרבעט אין דער ריכטונג פון דער סאָציאַל־עטישער דערציונג. אונדז איז שווער צוצוקומען צו יענער זייט פון דעם קינדס נשמה, וועלכע איז געווענדעט צו זיך און אין זיך, אָבער מיר האָבן אַ צוטריט צו דער אַנדערער זייט, וועלכע איז געווענדעט צום אַרום, צו כלל — און דאָס דאַרפן מיר אויסנוצן. ווי ס׳ווייזט גאַנץ ריכטיק אָן פר. וו. פערסטער, דאַרף דער קאַמף מיט שלעכטע כאַראַקטער־דיספּאָזיציעס געפירט ווערן אומדירעקט ד. ה. מיר דאַרפן אַנטוויקלען און שטאַרקן די גוטע דיספּאָזיציעס אין אַזאַ מאָס, אַז זיי זאָלן צוערשט אויסגלייכן

און קאָמפּענסירן די שלעכטע און שפּעטער באַקומען איבער זיי אַן איבערוואָג. דאָס קאָן דערגרייכט ווערן דורך באַהעפטן דעם יחיד מיטן כלל אָדער — ווי ס'דריקט זיך אויס דער מאָראַליסט און רעליגיעזער אידעאַליסט פערסטער — דורך דער „גימנאַסטיק פון מיטגעפיל". דעם דאָזיקן ריכטיקן גרונט־געדאַנק דאַרף מען נאָר פאַרברייטערן און דייטלעך קאָנקרעטיזירן: נישט נאָר „גימ־נאַסטיק פון מיטגעפיל" נאָר אויך גימנאַסטיק פון צוזאַמענלעבן און צוזאַמענ־אַרבעט".

די וויכטיקסטע מיטלען, וועלכע מיר האָבן אין אונדזער רשות, זיינען: 1) דער שול־רעזשים; 2) די שול־אַרבעט און 3) דאָס קאָלעקטיווע לעבן פון דעם קלאַס און פון דער שול. דער ערשטער מיטל דאַרף באַטראַכט ווערן ווי אַן אומבאַדינגטער תּנאַי נישט בלויז פון כאַראַקטער־בילדונג, נאָר פון דער גאַנצער דערציערישער אַרבעט בכלל. אויב אַ שול פאַרמאָגט נישט קיין פעסטן און סטאַבילן רעזשים (פּינקטלעכער באַזוך פון לערער און שילער, סיסטעמאַטישע און פּינקטלעכע צוגרייטונג פון די לעקציעס און אַנדערע אַרבעטן, איינהייטלעכע דיסציפּלין, איינהייטלעכע פאָדערונגען און איינהייטלעכע דערציונגס־מיטלען, אויסערלעכע האַלטונג, מאַניערן און שטילקייט), דאַן קאָן בכלל קיין רייד נישט זיין וועגן דערציונג, ווייל ס'פעלן די ראַמען און די באַדינגונגען פאַר דער אויס־בילדונג פון קולטור־געוווינהייטן און קולטור־אויטאָמאַטיזמען. אויב אָבער דער פעסטער און סטאַבילער שול־רעזשים עקזיסטירט, קאָן די שול מיט דערפאָלג פירן די כאַראַקטער־בילדונג, און אַזוי ווי „דערציען דעם כאַראַקטער — דאָס הייסט אויסלייזן דעם מענטשן פון דעם צושטאַנד פון ציללאָזיקייט און ריכטונג־לאָזיקייט" (פערסטער), דאַרף די שול אַריינציען אַלע קינדער אין דער אַרבעט און אין קאָלעקטיוון שול־לעבן. אין די ליידן און פריידן פון דער אַרבעט און פון קאָלעקטיוון לעבן, אין דעם קאַמף מיט שוועריקייטן און אין די נצחונות איבער פאַרשידענע מניעות, אין דער אָנשטרענגונג פון אידעלע אַמביציעס און פאַרמעסטונגען, אין צוזאַמענשטויסן און קאָנפליקטן, ווי אויך אין אויסגלייכן און פאַרשטענדיקונגען וועלן זיך שטאַרקן און שלייפן און קריסטאַליזירן די כאַראַקטערן. דורך דער אַרבעט און דעם קאָלעקטיוון לעבן קאָנען מיר דערציען: פּינקטלעכקייט, סיסטעמאַטישקייט און עקשנות אין דער אַרבעט; ליבשאַפט צו יעדער אַרבעט — סיי גייסטיקער, סיי פיזישער; שעפערישע אַמביציעס; געזעל־שאַפטלעכע איניציאַטיוו; חברישקייט און ברידערלעכקייט; געפיל פון סאָלידאַ־רישקייט פאַרבונדן מיט אַ געהעריקן קריטיציזם; ערנסטע באַציונג צו אַ געגע־בענעם וואָרט; פליכטגעפיל און געוויסנהאַפטיקייט ביים אויספירן געזעלשאַפט־לעכע פונקציעס; פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַרן קאָלעקטיוו; אויפריכטיקייט און לאָיאַלקייט. און זאָל צולעצט דערמאָנט ווערן נאָך איין כאַראַקטער־שטריך וועלכן

מיר דארפֿן מיט א באזונדערער אויפמערקזאמקייט קולטיווירן ביי אונדזערע קינדער, — דאָס איז די אינטעלעקטועלע אָרנטלעכקייט. מיר, יידן, זינדיקן זייער שטאַרק מיט אנטעלעקטועלער אומפּאראנטוואָרטלעכקייט, מיר פארטראכטן זיך זייער ווייניק וועגן דעם, צי א געדאַנק, וועלכן מיר זאָגן ארויס, אָדער א פעסטשטעלונג, וועלכע מיר מאכן, האָט א גענוגנדיקן זאכלעכן און לאָגישן גרונט — לכל־הפחות אין אונדזער סוביעקטיווער איבערצייגונג, און אפילו נישט שטענדיק האָבן מיר אין דער הינזיכט א סוביעקטיוו ריינעם געוויסן. לאָמיר דעריבער צוגעוווינען אונדזערע קינדער צו שטיין אויף דער וואך פון דעם ארויסגעזאָגטן וואָרט און צו קאָנטראָלירן, צי דאָס דאָזיקע וואָרט האָט א דעקונג.

דריטער קאַפּיטל

די דערציונגס-פאַקטאָרן

מיר אונטערשיידן אין אַלגעמיינעם די פאָלגנדיקע דריי דערציונגס-פאַקטאָרן:

א) די סביבה

ב) דאָס שול-לעבן

ג) דעם לערן-פּראָגראַם.

א. די סביבה

צו דער סביבה געהערן די אַלע אויסערלעכע פאַקטאָרן — מחוץ די ווענט פון דער שול — וועלכע איבן אויס אַ דערציערישע ווירקונג אויפן קינד און אויפן יוגנטלעכן. סביבה — דאָס איז פשוט דאָס לעבן, קודם-כל — דאָס געזעל-שאַפטלעכע געוועב, אין וועלכן דאָס קינד איז איינגעפלאָכטן. דאָס זיינען די „אוניווערסיטעטן", וועגן וועלכע ס'האָט אַזוי הערלעך געשריבן מ. גאָרקי. אין דער ערשטער ריי איז עס די היימישע סביבה, די פאַמיליע: טאַטע-מאַמע, ברידער, שוועסטער, קרובים; דאַן — חברים און פריינט, און ווייטער — די גאַס, די ביבליאָטעק, דער לייענזאַל, טעאַטער, קינאָ, קאָנצערטן, פּרעסע, פּאַרוויילונגען, געזעלשאַפטלעכע פייערלעכקייטן, אויספלוגן, שפּאַצירן און א. וו. צום באַגריף „סביבה" געהערט אויך די אַלגעמיינע גייסטיקע און אידעישע אַטמאָספער, וועלכע ריגנלט אַרום דאָס קינד און דעם יוגנטלעכן.

על פי טבע איז די ווירקונג פון דער סביבה כאַאָטיש, ספּאָנטאַניש. זי לאָזט זיך נישט פּעדאַגאָגיש פּלאַנירן און אָרגאַניזירן. פון דעם איז אָבער נישט געדרונגען, אַז די שול דאַרף זיך צוקוקן מאַכטלאָז און פּאַסיוו צו דער דאָזיקער ווירקונג. פאַרקערט, די שול מוז זיך באַמיען אין די ראַמען פון אירע מעגלעכקייטן צו פאַרהיטן דאָס קינד פון שעדלעכע השפעות און צו פאַרשטאַרקן די גינסטיקע ווירקונגען. די דאָזיקע באַמיונגען דאַרפן קודם-כל גיין אין דער ריכטונג פון איינשטעלן א האַרמאָנישע צוזאַמענאַרבעט פון דער שול מיט דער היים.

הגם דער לאָזונג „שול און היים אַרבעטן צוזאַמען לטובת דעם קינד" איז זייער פּאָפּולער ביי אונדזער לערערשאַפט, הגם יעדער באַוווסטזיניקער פּעדאַגאָג אַנערקענט אַז שום באַוואָרעניש די וויכטיקייט פון דער דאָזיקער

צוזאַמענאַרבעט, פונדעסטוועגן מוז מען זאָגן, אַז אונדזער שול־פּראַקטיק איז נאָך זייער ווייט פון דעם דערמאָנטן לאָזונג, און קודם־כל דערפאַר, וואָס ס׳ווערט ווייניק געזאָרגט וועגן די געהעריקע און צוועקמעסיקע אָרגאַניזאַציאָנעלע מעטאָדן און פאָרמען פון דער דאָזיקער צוזאַמענאַרבעט. ס׳איז אַ פאַרשטענדלעכע זאַך, אַז אויב דער לאָזונג „קאָנטאַקט צווישן שול און היים" ווערט נישט קאָנקרעטיזירט אין באַשטימטע פאָרמען פון צוזאַמענאַרבעט און אויב די דאָזיקע צוזאַמענאַרבעט ווערט נישט איינגעפאַסט אין באַשטימטע סטאַבילע אָרגאַניזאַציאָנעלע ראַמען, דאַן מוז דער דאָזיקער לאָזונג פאַרבלייבן אַ פרומער ווונטש. און די צוזאַמענאַרבעט קאָן נישט האָבן קיין סיסטעמאַטישן כאַראַקטער.

ווי אַזוי־זשע דאַרף מען אָרגאַניזירן דעם דאָזיקן קאָנטאַקט?

נישט אָנוואַרפנדיק אונדזערע שולן קיין אָבליגאַטאָרישע געניויע סכעמע, האַלטן מיר דאָך פאַר נויטיק אָנצווייזן אויף די וויכטיקסטע ריכנקלעך, וועלכע דאַרפן שאַפן די אָרגאַניזאַציאָנעלע קייט פון דעם קאָנטאַקט צווישן שול און היים. דאָס זיינען: 1) אַ גוט אָרגאַניזירטער עלטערן־קאָמיטעט, וועלכער אַרבעט אין ענגסטן קאָנטאַקט מיט דער ליטונג און מיטן פּעדאַגאָגישן ראַט; 2) סיסטעמאַטישע באַזוכן פון די קינדער אין דער היים; 3) סטאַבילע וועכנטלעכע אויפנאַם־שעהן פון די קלאַסן־דערציער פאַר די עלטערן (מיטן באַדינג, אַז די קלאַסן־דערציער וועלן נישט וואַרטן אויף די „אינטערעסאַנטן", נאָר וועלן סיסטעמאַטיש אַרויסרופן צו זיך די עלטערן); 4) אָנטייל פון אַלע עלטערן אין די שול־אונטערנעמונגען, פייערלעכקייטן, אַקאַדעמיעס, סיומס א. א. און 5) אין געוויסע אָפּשניטן פון שול־יאָר, אויף אַן אָרגאַניזירטן אופן, האָספּיטאַציע פון לעקציעס דורכן עלטערן־קאָמיטעט אָדער דורך ספּעציעל געוויילטע עלטערן.

ב. דאָס שול־לעבן

„דאָס שול־לעבן — איז אַ שול פון לעבן". די דאָזיקע טעזע פון דיוויליטעט, ווי אַ פּאַקטישע פעסטשטעלונג, אין דער אמתן איז עס אָבער אַ פּאָסטולאַט. דאָס שול־לעבן קאָן יאָ זיין און קאָן נישט זיין אַ שול פון לעבן — אַלץ הענגט אָפּ פון דעם, צי דאָס דאָזיקע שול־לעבן איז אָרגאַניזירט דערציעריש און צי די לערערשאַפט פאַרמאָגט די פעיקייט אויסצונוצן דאָס פילפאַרביקע און ברויזנדיקע שול־לעבן אויף אַ דערציערישן אופן. די ערשטע בעסטע געלטזאַמלונג צווישן די קינדער אויף דעם אָדער יענעם געזעלשאַפטלעכן צוועק קאָן זיין אַ פשוטע געלט־אַקציע און קאָן זיך פאַרוואַנדלען אין אַ וויכטיקן פאַקטאָר פון אידעאָלאָגישער דערציונג. אין אַלגעמיינע שטריכן איז שוין די ראָל פון דעם שול־לעבן, אַלס דערציערישן פאַקטאָר, באַלויכטן געוואָרן אין די קאַפּיטלען „יחיד און כלל" און „כאַראַקטער־בילדונג" (זע זייטן 29 און 41). דאָרטן איז אויך אָנגעוויזן געוואָרן, אַז די מעטאָדן פון אויסנוצן דאָס שול־לעבן פאַר דערציערישע צוועקן דאַרפן מאָדיפיצירט ווערן צוגעפּאַסט צום עלטער, צו די אינטערעסן און

צו דער גייסטיקער רייפקייט פון די קינדער. ס'איז אונדז געבליבן אין דעם צוזאַמענהאַנג גענויער צו באַהאַנדלען נאָך איין פראַגע, וועלכע איז פריער נישט באַרירט געוואָרן: דאָס איז די פראַגע וועגן דער זעלבסטפאַרוואַלטונג אין דער שול.

ס'איז געווען אַ צייט — אין די 20־טע יאָרן פון אונדזער יאָרהונדערט — ווען דער ענין זעלבסטפאַרוואַלטונג האָט פאַרנומען דעם אויבן־אָן אין דער פּעדאַגאָגישער פּראָבלעמאַטיק, ווען די זעלבסטפאַרוואַלטונג איז באַטראַכט געוואָרן ווי אַ סימן־מובהק פון פּעדאַגאָגישן פּראָגרעס, ווי אַן אוניווערסאַל הייל־מיטל קעגן אַלע חולאתן סיי פון קינדערישן קאָלעקטיוו, סיי פון איינצלנע קינדער. די דאָזיקע צייטן זיינען אַוועק, און איצט באַמערקט זיך אין דער שול־פּראַקטיק אַ פאַרקערטע דערשיינונג, נעמלעך: אַ פולשטענדיקע גרינגשעצונג פון דער זעלבסטפאַרוואַלטונג. ס'איז קיין ספק נישט, אַז דער אמת ליגט ערגעץ אויפן מיטל־וועג. *) זעלבסטפאַרוואַלטונג איז אַן אומבאַדינגט נוצלעכע זאַך, אָבער נאָר דאַן, ווען איר פאַרנעם, אירע ראַמען און אירע פאָרמען דרינגען אַרויס פון ווירקלעכע באַדערפעניש און זיינען צוגעפאַסט צום אַלגעמיינעם ניוואָ פון דער שול. אמת איז, אַז געוויסע באַדערפענישן דאַרף מען ביי די קינדער אַרויסרופן און קולטיווירן, ס'איז אויך ריכטיק, אַז די זעלבסטפאַרוואַלטונג דאַרף נישט נאָר באַדינען די קינדער, נאָר זי דאַרף אויך זיין אַ שול פון געזעלשאַפטלעכער אַרבעט, אָבער דערפון איז לחלוטין נישט געדרונגען, אַז אירע ראַמען און אירע פונקציעס דאַרפן קינסטלעך פאַרברייטערט ווערן. אַזאַ קינסטלעכע פאַרברייטערונג (מיט פאַרשידענע קאָמיסיעס, זיצונגען, געריכטן, פּראָטאָקאָלן און אַמטן) איבער דער געהעריקער אָרנטלעכער מאָס פאַרוואַנדלט נאָר די זעלבסטפאַרוואַלטונג אין אַ ברייטן דעקאָראַטיוו בגד אויף אַ מאָגערן לייב, לערנט די קינדער צו זיין נישט זאַכלעך, צו שפּילן די ראָל פון דערוואַקסענע און צו באַנוצן זיך מיט אַן אויסגעהוילטער פאַפּירענער שפּראַך.

ג. דער לערן־פּראָגראַם

די וועלטאַנשוילעכע דיספּאָזיציעס און די אַלגעמיינע גייסטיקע רייפקייט פון דער שול־יוגנט זיינען אויפן ענגסטן אופן פאַרבונדן מיטן לערנפּראָגראַם און מיט די לערן־מעטאָדן. היות ווי די דערציערישע אויפגאַבן פון דעם לערן־פּראָגראַם פאַלן זיך אין אַלגעמיינעם צענויף מיט די געזעלשאַפטלעכע און פאָרמעלע צילן פון די באַזונדערע לימודים, וועלן מיר איצט צוטרעטן צו פאָרמולירן די דאָזיקע צילן. דערביי וועלן מיר געבן די דאָזיקע פאָרמולירונגען אין דער אַקטועלער

*) אַגב וואָלט זייער נוצלעך געווען צו ענדערן דעם נאָמען: „זעלבסטפאַרוואַלטונג" — דאָס קלינגט זייער ערנסט און דאָס פאַרפליכטעט צו שאַפן אין דער שול אַזאַ ברייטע און פאַרצווייגטע אָרגאַניזאַציע, וועלכע וואַקסט ווייט אַריבער די ווירקלעכע באַדערפענישן פון דער שול און די ווירקלעכע אינטערעסן פון די קינדער.

רעדאַקציע, אין וועלכער זיי זיינען אָנגענומען געוואָרן אויפֿן אַלפּוילישן ביל־דונגס־צוזאַמענפֿאָר אין לאָדזש. (אין אויסנאַם זיינען, נאַטירלעך, די לימודים פֿון ייִדיש, העברעיש און פֿון ייִדישער געשיכטע). די צילן פֿון דעם מאַטעמאַטיק־לימוד זיינען פֿאָרמולירט דורכן מחבר, ווייל אין די באַשלוסן פֿון דעם לאָדזשער צוזאַמענפֿאָר האָבן זיי נישט געפֿונען קיין געהעריקן און אויסשעפּנדיקן אויסדרוק).

א. ייִדישע שפּראַך און ליטעראַטור

„דער ייִדיש־לימוד דאַרף פֿאַרנעמען דעם וויכטיקסטן אָרט צווישן די אַלע לימודים, וועלכע געשטאַלטן די גייסטיקע פֿיזיאָנאָמיע פֿון אונדזער יונגן דור. ער דאַרף איינפֿלאַנצן אין אונדזערע קינדער:

1) ליבשאַפֿט און איבערגעגעבנקייט צום אייגענעם פֿאָלק;

2) אַ באַוווּסטזיניק־פּאָזיטיווע באַציִונג און אַ טיפֿן סענטימענט פֿאַר דער ייִד. שפּראַך. אונדזער אַביטוריענט דאַרף זיין דורכגעדרונגען מיטן באַוווּסטזיין, אַז די ייִד. שפּראַך — דאָס איז אַן אייגנאַרטיקע פֿילפֿאַרביקע ירושה פֿון דורות און אַז טאַקע דערפֿאַר איז ייִדיש — די לעבעדיקע אָפּשפּיגלונג פֿון דער ייִדישער פֿאָלקס־נשמה. דער אַביטוריענט דאַרף זיך אָפּגעבן אַ קלאָרן חשבון וועגן דער אָרגאַנישער פֿאַרבינדונג צווישן דער ייִדישער שפּראַך און דער מאָדערנער ייִדישער סאָציאַלער און גייסטיקער קולטור; ער דאַרף אָפּשאַצן די ראָל פֿון ייִדיש אַלס דעם וויכטיקסטן פֿאָדים, וועלכער בינדט צונויף די ייִדישע קיבוצים פֿון גאָר דער וועלט אין איין נאַציאָנאַלער גאַנצקייט.

3) אַ באַוווּסטזיניקן אינטערעס און אַ ליבשאַפֿט צו אַלע פֿאָרמען פֿון ייִדישן קולטור־לעבן, אין דער ערשטער ריי צו דער ייִדישער ליטעראַטור און פּרעסע. דאָס שליסט שוין איין די צוגרייטונג און די שטרעבונג צו שטודירן זעלבשטענדיק די ייִדישע ליטעראַטור און די גרייטקייט מיטצוהעלפֿן צו דער אַנטוויקלונג פֿון מאָדערנעם ייִדישן קולטור־לעבן.

4) טיפֿן גלויבן אין די אידעען פֿון דעמאָקראַטיע, סאָציאַלער גלייכקייט און פֿעלקער־פֿרייַנטשאַפֿט. חוץ דעם דאַרף דער ייִדיש־לימוד געבן זיין צושטייער צו דער גרויסער אויפֿגאַבע, וועלכע שטייט פֿאַר אונדזערע שולן — דערציִען דעם יונגן דור פֿאַר טרייע בירגער פֿון דעמאָקראַטישן פּוילן. אונדזער אַביטוריענט דאַרף באַגרייפֿן דעם זאַכלעכן, סאָציאַלן און אידעיִשן אינהאַלט פֿון ליטעראַרישע ווערק, וועלכע זיינען צוגעפּאַסט צו זיין רייפֿקייט; ער דאַרף פֿאַרמאָגן אַ גענוג אַנטוויקלטן קינסטלערישן קריטישן געשמאַק, וועלכער זאָל אים באַוואָפֿענען קעגן די ווירקונגען פֿון שונד; ער דאַרף זיך אָריענטירן אין דער אַלגעמיינער קאָמפּאָזיציע פֿון אַ געלייענטן אָדער אויסגעהערטן ווערק, פֿון אַ טעאַטער־פֿאָרשטעלונג, קינאָ־בילד, ווי אויך אין פֿאַרשידענע מינים און פֿאָרמען פֿון ליטעראַרישע ווערק, אין דער קאָנסטרוקציע פֿון לידער און אין די בילדערישע מיטלען פֿון דער שפּראַך" *)

---

*) ל. לאַזאַוווסקי — די צילן פֿון דעם ייִדיש־לימוד (העקטאָגר. אויסגאַבע פֿון צ. ק.)

ב העברעישע שפּראַך און ליטעראַטור

דער העברעיש־לימוד פאַרטיפט און פאַרשטאַרקט די נאַציאָנאַלע דערציונג פון אונדזער יונגן דור. צוזאַמען מיטן לימוד פון יידישער געשיכטע פאַרברייטערט ער די ראַמען פון אונדזער נאַציאָנאַלער דערציונג ביז דער ווייטער פאַרגאַנגענהייט. ער עפנט פאַר די קינדער די אוצרות סיי פון אונדזער אַלטער קלאַסישער ליטעראַטור (תנ"ך), סיי פון דער נייער און גיט זיי אַ גייסטיקן צוטריט צו דער נייסטער העברעיִשער קולטור אין ארץ־ישראל. אַ דאַנק דעם שאַפט ער אַ קאָנקרעטן פּעדאַגאָגיש־דידאַקטישן שטיצפּונקט פאַר דער אַנטוויקלונג פון דעם נאַציאָנאַל־היסטאָרישן זכרון און פון דעם געפיל פון קולטור־היסטאָרישער המשכות; ער טראָגט אַריין באַוווסטזיניקייט און קלאָרקייט אין איינע פון די וויכטיקסטע עלעמענטן פון דער יידישער שפּראַך (העברעיִזמען). חוץ דעם באַרייכערט ער — אין פאַרבינדונג מיט אַנדערע שפּראַכן, וועלכע ווערן געלערנט אין שול — דאָס שפּראַכלעכע פאַרמעגן און דאָס לינגוויסטישע געפיל פון אונדזערע קינדער.

ג. דער לימוד פון געשיכטע צוזאַמען מיטן לימוד וועגן פוילן אין דער היינטיקער וועלט

1) „דער געשיכטע־לימוד דאַרף אַנטוויקלען ביי די קינדער די פעיקייט צונויפצובינדן אין דער צייט און אין רוים (סינכראָניסטיש און סינאָפּטיש) די געשיכטע פון אייגענעם פאָלק מיט דער אַלגעמיינער געשיכטע. דער שילער דאַרף פאַרשטיין, אַז אַנאַלאָגישע געזעלשאַפטלעך־פּאָליטישע אָרדענונגען און אַנאַלאָגישע היסטאָרישע באַוועגונגען באַצייכענען די ראַמען און די גרענעצן פון היסטאָרישע תקופות אין דער געשיכטע פון אַלע פעלקער, אַז די צונויפפלעכטונג פון באַזונדערע נאַציאָנאַלע געשיכטעס (דורך צוזאַמענאַרבעט, אָפּהענגיקייט און השפעה) איז אַ סטאַבילער היסטאָרישער פאַקטאָר".

2) „דורכן געשיכטע־לימוד דאַרף דער שילער באַגרייפן די רייכקייט און פאַרשידנאַרטיקייט פון דעם היסטאָרישן פּראָצעס און פאַרשטיין די קויזאַלע פאַרבינדונג פון די היסטאָרישע געשעענישן און זייערע אַנטוויקלונגס־פּאַזן. דער געשיכטע־לימוד דאַרף דערפירן די שילער צו דער פאַרשטענדעניש, אַז די היסטאָרישע ווירקלעכקייט איז פאַרענדערלעך, אַז די באַזונדערע רינגען אין דער כראָנאָלאָגישער קייט פון היסטאָרישע פאַקטן געפינען זיך אין אַ פאַרבינדונג און אַ קעגנזייטיקער אָפּהענגיקייט פון די פּראָדוקציע־מיטלען און פון דער כאַראַקטעריסטישער פאַר יעדער תקופה סאָציאַלער סטרוקטור, פון מנהגים, טראַדיציעס, רעכטלעכע נאָרמען, לעבנס־געוווינהייטן און קולטור־פאָרמען".

3) „דער געשיכטע־לימוד דאַרף געשטאַלטן ביי די קינדער סטאַבילע דיספּאָזיציעס צום היסטאָרישן דענקען און פאַרשטענדעניש פון דער היסטאָרישער פּערספּעקטיוו", און

4) „אין רעזולטאַט דאַרף דער געשיכטע־לימוד געבן די קינדער די גרונטלאגע צו אָריענטירן זיך אין דער קאָמפּליצירטער היינטוועלטיקייט און אין אירע אנטוויקלונגס־טענדענצן"*)

באַמערקונגען פון מחבר:

1. דער צווייטער פונקט פון די אויבן ציטירטע טעזן גיט א קאָנקרעטע מעטאָדישע פאָרמולירונג פון דעם דיאַלעקטיש־מאַטעריאַליסטישן געשיכטע־מעטאָד (הגם דער דאָזיקער מעטאָד ווערט נישט אָנגערופן ביים נאָמען). דער געשיכטע־לערער דאַרף זיך אָפּגעבן א חשבון, אז די באַהאַנדלונג פון געשיכטע פון דיאַלעקטיש־מאַטעריאַליסטישן שטאַנדפּונקט דאַרף אין שול דורכגעפירט ווערן אויף א געהעריקן מעטאָדישן אופן. ס'איז ווייניק און ס'איז צוועקלאָז צו זאָגן די קינדער, אז, למשל, די אָדער יענע קולטור־באַוועגונג איז אַרויסגערופן געוואָרן דורך א באַשטימטן סאָציאַל־ווירטשאַפטלעכן פּראָצעס. אַזעלכע „זאָגענישן" טראָגן נאָר אַריין אין דעם געשיכטע־לימוד דעם גייסט פון ווערבאַליזם און לערנען די קינדער צו באַנוצן זיך אומפאַראַנטוואָרטלעך מיט א באַנאַלער טערמינאָלאָגיע. נישט דעקלאַרירן דאַרף מען די דיאַלעקטיש־מאַטעריאַליסטישע אויפפאַסונג, נאָר מ'דאַרף זי מעטאָדיש אָנווענדן, ווייזנדיק איבערצייגנדיק, קאָנקרעט און בולט אויף לעבעדיקע קאָנקרעטע היסטאָרישע טעמעס, ווי אַזוי ווירטשאַפטלעך־סאָציאַלע פּראָצעסן באַווירקן „די רינגען אין דער כראָנאָלאָגישער קייט פון היסטאָרישע פאַקטן", ווי אַזוי אויף די דאָזיקע פּראָצעסן וואַקסט אויס „דער אויבערשטער שטאָק" פון דער פּאָליטישער געשיכטע און פון קולטור־באַוועגונגען, ווי אַזוי דער היסטאָרישער כּמות פאַרוואַנדלט זיך אין א היסטאָרישן איכות און ווי אַזוי די אַלע געשיכטלעכע פאַקטאָרן — מאַטעריעלע, סאָציאַלע, פּאָליטישע און קולטורעלע — ווירקן אויף זיך קעגנזייטיק. נאָר אַזאַ קאָנקרעטער מעטאָד וועט ווירקלעך אַריינטראָגן אין דעם געשיכטע־לימוד דעם דיאַלעקטיש־מאַטעריאַליסטישן גייסט.

ס'איז אינטערעסאַנט צו ציטירן אין דעם צוזאַמענהאַנג די פאָלגנדיקע אָנווייזונג פון באַקאַנטן סאָוועטישן פּעדאַגאָג פּראָפ. קאַאיראָוו צו דער אידעיש־פּאָליטישער דערציונג אין דער סאָוועטישער שול: „די אידעיש־פּאָליטישע דערציונג ווערט פאַרווירקלעכט אויף די לעקציעס, אין פּראָצעס פון לערנען, און דעריבער איז נייטיק, אז יעדער לימוד זאָל מיט זיין גאַנצן אינהאַלט, סטיל, כאַראַקטער און מעטאָדן אַנטשפּרעכן דעם דאָזיקן ציל... אז דער פּראָגראַם פון יעדן לימוד זאָל זיין געבויט באמת וויסנשאַפטלעך, אָן וועלכע נישט איז צופעליקע און נישט־קאָנטראָלירטע מאָמענטן. ס'איז נייטיק, אז דער גאַנצער

---

1) Dr. Żanna Kormanowa — Cele nauczania historji w szkole ogólno-kształcącej Ogólnopolski Zjazd oświatowy, str. 154.

מאַטעריאַל זאָל זיין מאַטעריאַליסטיש, אז ער זאָל זיך שטיצן אויף א דיאלעקטישער באזע און זאָל ווייזן די באוועגונג, די אנטוויקלונג פון יעדער דערשיינונג, ער זאָל זיין געבונדן מיט דער ווירקלעכקייט, מיט דער סאָציאַליסטישער בויונג און מיט די פּאָליטישע געשעענישן. *)

2. די אויסגעצייכנטע טעזן פון ד"ר זשאננא קאַרמאַנאָווא האָבן אייז וויכטיקן פּרינציפּיעלן פּעלער: זיי פאָדערן כסדר, אז דער שילער „זאָל פאַרשטיין", זאָל זיך אָפּגעבן א חשבון, אָבער זיי זאָגן גאָרנישט וועגן דעם, אז דער געשיכטע־לימוד דאַרף וועקן די געזעלשאַפטלעכע אַקטיווקייט, דעם דראַנג צו האנדלען — און דאָס איז דאָך גראָד דאָס וויכטיקסטע! Historia magistra vitae — אָט דער לאָזונג דאַרף ווערן דער וויכטיקסטער דערציערישער וועגווייזער פאַרן געשיכטע לערער (די זעלבע באמערקונג איז חל אויף אַלע אַן אויסנאַם לימודים, ווי שפּראַך, ליטעראַטור, געאָגראַפיע, נאַטורוויסנשאַפט און אַנד. יעדער לימוד דאַרף נישט נאָר געבן וויסן, נישט נאָר אנטוויקלען גייסטיק, נאָר אויך וועקן די אקטיוויקייט פון די קינדער אויפן אנטשפּרעכנדיקן לעבנסגעביט: דער ליטעראַטור־לימוד דאַרף אַרויסרופן אַקטיוויקייט אויפן געביט פון דער גייסטיקער קולטור, דער לימוד פון געאָגראַפיע דאַרף וועקן דעם חשק צו באַקענען זיך מיטן לאַנד און מיט די מענטשן, דער נאַטור־לימוד דאַרף מאַכן אונדזערע שילער פאַר אַן אַקטיוון פריינט און פאַרזאָרגער פון דער נאַטור און א.וו. „פון דער פּערצעפּציע צו לאָגישע אויספירן און פון דעם געדאַנק צוריק צו דער האַנדלונג" **) אָט דאָס איז דער דיאַלעקטישער וועג פון דעם בילדונג־פּראָצעס. חוץ דעם דאַרף דער געשיכטע לימוד ווירקן עמאָציאָנעל: ער דאַרף וועקן סימפּאַטיע צו יענע פאַקטאָרן, וועלכע שטויסן די געשיכטע פאָרויס, און האַס צו די כוחות, וואָס האַמעווען דעם היסטאָרישן פּראָצעס, בפרט צום קאַפּיטאַליזם און אימפּעריאַליזם.

3. וואָס אַנבאַלאַנגט דעם 4־טן פּונקט פון די אויבן ציטירטע טעזן, וואָלט מען אים געקענט פאָרמולירן אין אזא מין אפאָריזם: „אונדזער אביטוריענט דאַרף לייענען אַ צייטונג, ווי דאָס געשיכטע־בוך פון היינט (און דאָס געשיכטע־בוך ווי די צייטונג פון אמאָל)".

ד) געשיכטע פון יידישן פאָלק

די אלגעמיינע צילן — זע דעם קאַפּיטל ג).

ספּעציעלע צילן: 1. דער לימוד פון יידישער געשיכטע דאַרף אַנטוויקלען ביי די קינדער דעם נאַציאָנאַל־יידישן שטאָלץ, דעם היסטאָרישן זכרון און נאַציאָנאַלן וואָלונטאַריזם. אונדזער יונגער דור דאַרף זיין דורכגעדרונגען מיטן געפיל און מיטן באַוווסטזיין פון א יורש פון אונדזער גרויסן נאַציאָנאַלן

*) „סאָוויעטישע פּעדאַגאָגיק", חודש־זשורנאַל, נומער 12, 1946.

**) פּראָפ. פּ. לאַנזשעווען, ציטירט לויט זש. קאַרמאַנאָווא.

עבר און מיטן אקטיוון ווילן צו קאָנטינואירן אונדזער געשיכטע, אלס א גע־שיכטע פון אן אינטנאַרטיקן נאַציאָנאַלן קיבוץ.

2) אונדזער געשיכטע־לימוד דאַרף קלאָר מאַכן די קינדער די אייגנ־אַרטיקייט פון אונדזער נאַציאָנאַלן גורל אויפן גרונט פון קאָנקרעטע היסטאָריש־מאַטעריאַליסטישע באַטראַכטונגען און אויפן פאָן פון דער אַלגעמיינער גע־שיכטע.

3) אונדזער געשיכטע־לימוד דאַרף בולט ווייזן די פאַרבינדונג פון אונדזער נאַציאָנאַלן קיום מיט די גרויסע פרייהייטס־אידעען און פרייהייטס־באַוועגונגען פון דער וועלט. אין פאַרבינדונג דערמיט דאַרף אונדזער געשיכטע־לימוד שאַפן ביי דער יוגנט א קולט פאַר די פּראָגרעסיווע טענדענצן אין יידישן לעבן און א קעמפערישע באַציונג צו דער יידישער רעאַקציע.

4) דער לימוד פון דער יידישער געשיכטע דאַרף באַלויכטן און אונ־טערשטרייכן דעם שטענדיקן אויסטויש פון מאַטעריעלע און גייסטיקע ווערטן צווישן דעם יידישן פאָלק און די אַנדערע אומות העולם. ער דאַרף קלאָר מאַכן אונדזער יוגנט, וואָס מיר האָבן דער וועלט געגעבן און וואָס מיר האָבן פון דער וועלט גענומען.

ה) געשיכטע פון פוילן (ספּעציעלע צילן)

„דער לימוד דאַרף ווייזן אין אן אָביעקטיווער באַלויכטונג די געשיכטע פון די געזעלשאַפטלעכע קאַמפן אין פוילן, באַזונדערס: דעם שווערן מצב פון די פּויערים, די סיבות פון דער אָפּגעשטאַנענקייט, די פעלערן פון דער אויסלענ־דישער פּאָליטיק („מערב־אָריענטאַציע"). דער שילער דאַרף באַקומען די איבערצייגונג, אז דאָס פוילישע לעבן דאַרף געבויט ווערן אויף די יסודות פון סאָציאַלן יושר און קולטורעלן פּראָגרעס... דער געשיכטע לימוד דאַרף ווערן א קוואַל פון געזונטן און געזונטן נאַציאָנאַלן שטאָלץ... *)

ו) פּוילישע שפּראַך און ליטעראַטור

די פאָרמעלע צילן פאַלן אין אַלגעמיינעם צונויף מיט די צילן פון דעם יידיש־לימוד. וואָס אַנבאַלאַנגט די אידעיש־דערציערישע צילן, ווערן זיי פאָרמו־לירט אויפן פאָלגנדיקן אופן: „דאָס צענטראַלע פּראָבלעם פון דעם פויליש־לימוד — דאָס איז דאָס הייגטיקע דעמאָקראַטישע פוילן, איר היסטאָרישע געשטאַלטונג דורך קאַמף און דורך אַרבעט אויפן פאָן פון אייראָפּע און פון דער וועלט... דער סוף פון 18־טן י"ה און דער 19 — 20 י"ה — דאָס זיינען די היסטאָרישע תקופות, וועלכע דער פּראָגראַם באַריקזיכטיקט אין דער ברייטסטער מאָס, אלס דעם פּעריאָד פון דער געזעלשאַפטלעכער עמאַנציפּאַציע פון די פּוילישע

---

*) Dr. Żanna Kormanowa — Cele nauczania historji w szkole ogólno-kształcącej, Ogólnopolski Zjazd Oświatowy, str. 154.

פֿאָלקס־מאַסן... דער פּאַטריאָטישער אידעאַל דאַרף זיין פֿריי פֿון ענגער נאַציאָנאַלער עקסקלוזיוויטעט און דאַרף זיך האַרמאָניש פֿאַרייניקן מיטן קולט פֿאַר די גרויסע גייסטיקע דערגרייכונגען פֿון דער מענטשהייט און פֿאַר די אידעאַלן פֿון אַלמענטשלעכער ברידערלעכקייט... דער פּויליש־לימוד צוזאַמען מיט אַלע אַנדערע לימודים — דאַרף דערציען אַ דור פֿון קעמפֿער פֿאַר פֿרייהייט, דעמאָקראַטיע, פּראָגרעס און הומאַניזם... ער דאַרף איינפּלאַנצן דעם קולט פֿאַר סאָציאַל־נוצלעכער אַרבעט אין אַלע אירע פֿאָרמען און דעם דראַנג צו באַטייליקן זיך אַקטיוו אין דעם קאָלעקטיוון פֿאָלקס־לעבן". *)

ז) נאַטור־לימוד, פֿיזיק, כעמיע, ביאָלאָגיע (צוזאַמען מיט געאָגראַפֿיע)

„דער נאַטור־לימוד דאַרף אַנטוויקלען ליבשאַפֿט צו דער נאַטור און דעם עסטעטישן גענוס פֿון איר שיינקייט... ער דאַרף וועקן ביי די קינדער דאָס געפֿיל פֿון יראת־הכבוד פֿאַר דער גענויער וויסנשאַפֿט און אירע פֿאָרשטייער און אויסאַרבעטן ביים יונגן דור אַן אַקטיווע און שעפֿערישע שטעלונג צו דער פֿאָטערלענדישער נאַטור... דער נאַטור־לימוד דאַרף לערנען אָבסערווירן, אַנאַליזירן, עקספּערימענטירן און מאַכן שטרענג־זאַכלעכע אויספֿירונגען פֿון אַ ריי דערשיינונגען... די לימודים פֿון פֿיזיק און כעמיע דאַרפֿן באַקענען די קינדער מיט די מעטאָדן, וועלכע ווערן אָנגעווענדעט ביים אַנטדעקן נייע וויסנשאַפֿטלעכע אמתן (די ראָל פֿון היפּאָטעזן). — די נייע פּראָגראַמען דאַרפֿן שטאַרק אַקצענטירן די פֿאָלגנדיקע מאָמענטן:

1) אַרבעט, אַלס גרונט־פֿאַקטאָר פֿון יעדער עוואָלוציע און אַלס אומבאַדינגט נויטיקער עלעמענט פֿון אַ מאָדערנער וועלטאַנשויונג.

2) דינאַמיזם — אומאויפֿהערלעכע עוואָלוציע פֿון דערווירקלעכער וועלט סיי אין איר גאַנצקייט, סיי אין אירע באַזונדערע עלעמענטן.

3) סטאַבילער צוזאַמענהאַנג צווישן די עלעמענטן פֿון קאָסמאָס און דעם פּראָצעס פֿון זיין עוואָלוציע.

4) דאָס מענטשלעכע ווילן: דורך אָרגאַניזירטער אַרבעט געשטאַלטעט דער מענטש די ווירטשאַפֿט אין די פֿאָרמען פֿון לעבן אין די ראַמען פֿון דער געגעבענער מאַטעריעלער סביבה.

5) מענטשלעכער קאָלעקטיוו אַלס פּראָדוקט פֿון אָרגאַניזירטער אַרבעט אויפֿן געביט פֿון דער משפּחה, גמינע, מלוכה און אויך אין אינטערנאַציאָנאַלן מאַסשטאַב".

---

*) Ogólnopolski Zjazd Oświatowy, str. 151-52.

„דער לימוד פון געאָגראַפיע איז א בריק צווישן די מאַטעמאַטיש־נאַטורוויסנשאַפטלעכע און הומאַניסטישע לימודים. ער סינטעטיזירט קאָמפּלעקסן פון דערשיינונגען (נאַטוראַלע, דעמאָגראַפישע, ווירטשאַפטלעכע און פּאָליטישע), ער אַנטפּלעקט פאר אונז לאַנדשאַפטן (אין ברייטסטן זין פון דעם ראַזיקן וואָרט, אײַנשליסלעך מיטן לעבן און מיט דער טעטיקייט פון מענטשן). דער לימוד פון געאָגראַפיע דאַרף לערנען די יוגנט וויסנשאַפטלעך דענקען, קינסטלעריש פילן, פּראַקטיש האַנדלען (וואַצלאַוו נאַלקאָווסקי)" *)

ח) מאַטעמאַטיק

1) דער לימוד פון מאַטעמאַטיק דאַרף אַנטוויקלען די פעיקייט צום שטרענגן לאָגישן (דעדוקטיוון) דענקען און די אָריענטאַציע אין פונקציאָנעלע צוזאַמענהאַנגען, ווי אויך די געוווינהייט אויסצודריקן אין א מאַטעמאַטישער פאָרם פאַרשידענע פונקציעס (עמפּירישע, פיזיקאַלישע, געאָמעטרישע).

2) דער לימוד פון מאַטעמאַטיק דאַרף אַנטוויקלען די רוימלעכע אימאַגינאַציע און די פאַרשטענדעניש פאַר פונקציאָנעלע צוזאַמענהאַנגען אין געאָמעטרישע פיגורן.

3) דער לימוד פון מאַטעמאַטיק קאָן אויך דערגרייכן — ביי א געהעריקער פאַרשטענדעניש מצד דעם לערער און ביי א געהעריקער מעטאָדע — א ריין דערציערישן ציל: ער קאָן מיטהעלפן צו אַנטוויקלען ביי דער יוגנט די מעלה פון אינטעלעקטועלער אָרנטלעכקייט, וועלכע מאָנט און פאָדערט, אז יעדעס וואָרט זאָל האָבן א זאַכלעכע און לאָגישע דעקונג (זע קאַפּיטל „כאַראַקטער־בילדונג", זייט 44) „די דערציערישע דינאַמיק פון דעם מאַטעמאַטיק־לימוד שטעקט אין די ספּעציפישע איינגנשאַפטן פון דער דאָזיקער וויסנשאַפט, וועלכע שטיצט זיך בלויז אויף אַבסאָלוטער פּינקטלעכקייט און לאָגישער שטרענגקייט. „די קאָלאָסאַלע באַדייטונג פון פּינקטלעכקייט ווייזט זיך נישט אין ערגעץ אַרויס אַזוי בולט און קרעפטיק, ווי אין מאַטעמאַטיק; דער קלענסטער טעות מאַכט צונישט די גאַנצע אַרבעט... אין מאַטעמאַטיק קאָן מען נישט דרייען מיט דער צונג און דינען דעם אמת ביזן האַלבן וועג... רעכענען — דאָס הייסט זען די ווירקלעכקייט אַזוי, ווי זי איז, לערנען זיך אונטערשיידן דאָס, וואָס ס'איז מעגלעך, פון דעם וואָס ס'איז אוממעגלעך — אַנשטאַט אָפּצונאַרן זיך אַליין און פאַרמאַכן די אויגן אויף אַלץ, וואָס באַפרידיקט נישט אונדזער לייכטזיניקייט.. מ'מוז מיט דער יוגנט רעדן וועגן דעם עטישן מאָמענט פון מאַטעמאַטיק... אין די עקזאַקטע וויסנשאַפטן שטעקט א קאָלאָסאַלער אוצר פון אינטעלעקטועלן געוויסן, פון דיסציפּלין, פון דער פעיקייט צו אָבסערווירן און צו מאַכן אויספירן, און אַלע די מאָראַלישע פאַקטאָרן דאַרפן פלאַנמעסיק אויסגענוצט ווערן פאַר דער עטישער דערציונג" *)

---

*) Ogólnopolski Zjazd Oświatowy, str. 156—162.
**) Fr. W. Foerster — szkoła i charakter, sr. 252—253.

פון אן אנדערן שטאנדפונקט גייט צו צו דער פראגע וועגן דעם דערציערישן ווערט פון מאטעמאטיק דזש. דיועי. „די מאראלישע צילן פון מאטעמאטיק־לימוד וועלן נאר דאן דערגרייכט ווערן, ווען די מאטעמאטישע פראבלעמען וועלן געשעפט ווערן געגנוי פון פראקטישן לעבן... אויב מאטעמאטיק האט ביז איצט אזוי שוואך געשטאלטעט דעם כאראקטער, איז עס נאר דערפאר, וואס מ'האט זי אפגעטיילט פון אירע פראקטישע אנווענדונגען... מאטעמאטיק אלס שול־לימוד האט אן עטישן ווערט אדער האט נישט אפהענגיק דערפון, צי די דאזיקע וויסנשאפט ווערט יא פארגעשטעלט ווי אן אינסטרומענט פון געזעלשאפטלעכער אנטוויקלונג, צי נישט. אט דא טאקע טרעט בולט ארויס די מחיצה צווישן דער „ריינער וויסנשאפט" און דעם מאראלישן כאראקטער, צווישן סתם אנזאמלען ידיעות און צווישן אויסגעארבעטן געזעלשאפטלעכע געוווינהייטן. אין דעם מאמענט ווען מאטעמאטיק ווערט אפגעטיילט פון דער געזעלשאפטלעכער נוצלעכקייט, ווערט זי אבסטראקט אפילו פון ריין אינטעלעקטועלן שטאנדפונקט" *)

ט) די ארטיסטישע לימודים

די דאזיקע לימודים דארפן אנטוויקלען:

1) „די עמאציאנעלע פילבארקייט און די פארשטענדעניש פאר שיינקייט אין דער ארומיקער סביבה און אין טאג־טעגלעכן לעבן;

2) די ליבשאפט צו דער פלאסטישער קונסט אין ברייטסטן זין פון ווארט און אויך צו מוזיק;

3) די פעיקייט פון קריטישער אפשאצונג פון קונסטווערק;

4) די באדערפעניש אויסצולעבן זיך און „ארויסצוזאגן זיך" פלאסטיש און מוזיקאליש;

5) די איבערצייגונג אין דער גלייכווערטיקייט פון פיזישער און גייסטיקער ארבעט, ווי אויך אין דער געזעלשאפטלעכער גלייכווערטיקייט פון דעם פיזישן און גייסטיקן ארבעטער;

6) דעם קולט פון טעכניק און די דערפינדעריש־קאנסטרוקטיווע פעיקייטן;

7) די באדערפעניש און די שטרעבונג צו באזיצן עסטעטיש־אויסגעארבעטע זאכן און קונסטווערק.

אלגעמיינער לאזונג — אפווארפן דעם שטאנדפונקט: „קודם־כל ברויט, נאכהער וויסנשאפט און צום סוף קונסט", — אלע דריי באדערפענישן דארפן גלייכמעסיק באפרידיקט ווערן" **).

י) קערפערלעכע איבונגען און פיזישע דערציונג

אלגעמיינע באמערקונג. די לעצטע מלחמה האט נישט נאר פארניכטעט דעם פילמיליאניקן יידישן קיבוץ אין פוילן, זי האט אויך איבערגעלאזט שווערע

---

*) John Dewey — Szkoła i dziecko, sir. 85.

**) Ogólnopolski Zjazd Oświatowy, str. 163

שפּורן אין דעם אַלגעמיינעם געזונט־צושטאַנד פון דער שארית הפּליטה, וועלכע האָט זיך געראַטעוועט פון דעם בלוטיקן מבול. אונדזערע קינדער זיינען אַרויס פון דער מלחמה אויסגעשעפּט פיזיש מיט אַ דערשיטערטן נערוון־סיסטעם. דעריבער באַקומט פאר אונדזער שול־וועזן די פיזישע דערציונג פון די קינדער די באַדייטונג פון אַ נאַציאָנאַלער אויפגאַבע: ס'האַנדלט זיך וועגן ראַטעווען אונדזער יונגן דור פון ביאָלאָגישן אונטערגאַנג. אין אַזעלכע באַדינגונגען איז ווייניק צו זאָגן, אַז די פיזישע דערציונג דאַרף פאַרנעמען אין אונדזער שול־אַרבעט אַ בכבודיקן אָרט. מ'דאַרף אונטערשטרייכן, אַז די פיזישע דערציונג דאַרף זיין דער פאָרבאַדינג, דער יסוד פון אונדזער אַרבעט. אַלע מיטלען מוזן אויסגענוצט ווערן, כדי צו שטעלן אויף די פיס אונדזער יונגן דור. לופט, זון און דערנערונג, היגיענישע לאָקאַלן און קלאַסנצימערן, קערפּערלעכע איבונגען, שפּאַצירן, אויספלוגן, ספּאָרט, קאָלאָניעס — אַלץ מוז גענומען ווערן אין באַטראַכט, אַלע מיטלען מוזן מאָביליזירט ווערן פאַר דער רעגענעראַציע פון אונדזערע קומענדיקע דורות.

די צילן פון דער פיזישער דערציונג

אַ ל ג ע מ יי נ ע

1) געזונט און

2) געזעלשאַפטלעכע נוצלעכקייט פון דעם תלמיד אין פאַרשידענע באַדינגונגען פון געזעלשאַפטלעכן פאָלקסלעבן.

ק אָ נ ק ר ע ט ע צ י ל ן

„געניטקייט און פלינקייט ביים אויספירן פאַרשידענע באַוועגונגען, וועלכע זיינען נויטיק אין לעבן, ווי אויך ביים באַהערשן נייע באַוועגונגען; קאָרעקטע און עסטעטישע האַלטונג; דיסציפּלינירטקייט; פעיקייט צו קאָאָרדינירן די אייגענע באַוועגונגען און אונטערענונגען מיט דער אַקציע פון דער גרופּע; גייסטיקער מוט (דרייסטקייט, זעלבסטבאַהערשונג, אויסדויער); ליבשאַפט צו פיזישע איבונגען און צו דער נאַטור; באַקעמפן שעדלעכע און קולטיווירן נוצלעכע פאַרוויילונגען; דורך עקסקורסיעס און לאַנד־אויספלוגן פאַרטיפן די באַקאַנטשאַפט מיטן לאַנד, מיט די מענטשן, מיט זייער לעבנשטייגער און אַנטוויקלען די צוגעבונדנקייט צו דער אַלגעמיינער פוילישער און צו דער רעגיאָנאַלער קולטור". *)

(דאָס זעלבע, נאַטירלעך, איז נוגע אויך די יידישע ישובים אין פּוילן)

יא) ספּעציעלע טעמעס

צו דעם אַלעמען דאַרף נאָך צוגעגעבן ווערן, אַז אין אַלע לימודים אָן אויסנאַם דאַרפן אַרויסגערוקט און שטאַרק אַקצענטירט ווערן די פאָלגנדיקע מאָמענטן, וועלכע האָבן אַ ספּעציעלע באַדייטונג פאַר אונדזער שולוועזן:

---

*) Ogólnopolski Zjazd oświatowy, str. 171.

1) די טויזנטיאָריקע איינגעוואָרצלטקייט פון דעם יידישן ישוב אין פוילן (דער אַנטייל פון יידן אין דער פוילישער ווירטשאַפט, ליטעראַטור, פּאָליטיק, קונסט; יידן אין די פרייהייטס־קאַמפן פון פוילישן פאָלק; יידישע געשטאַלטן אין דער פוילישער ליטעראַטור און פאָלקלאָר);

2) דאָס צוזאַמענלעבן פון דעם יידישן און פוילישן פאָלק (די פאָרמען פון דעם דאָזיקן צוזאַמענלעבן אין די אַמאָליקע און אין די נייע צייטן; די יידישע און די פוילישע אַרבעטער־באַוועגונג: געמיינזאַמע אָרגאַניזאַציעס, קאָאָרדינאַציע פון אַרבעט און קאַמף; יידן און פּאָליאַקן אין דעם געמיינזאַמען קאַמף מיטן פאַשיזם; ברידערלעכע הילף פאַר דער יידישער באַפעלקערונג בעת דער אָקופּאַציע מצד די פּראָגרעסיווע עלעמענטן פון פוילישן פאָלק — יחידים, גרופּעס, אָרגאַניזאַציעס);

3) דער כאַראַקטער פון אונדזער נייעם יידישן ישוב אין פוילן אין פאַרגלייך מיט דעם פאַרמלחמהדיקן ישוב (די אויסראָטונג פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פוילן דורך די פאַשיסטן; די סטרוקטור פון דעם נייעם ישוב; די קאָנצענטראַציע־פּונקטן פון דער יידישער באַפעלקערונג — אָפּשטעלן זיך ספּעציעל אויף דעם נידערשלעזישן ישוב; די יידישע אַרבעט ביי דעם אַקער־אייזן, אין די שאַכטעס, פאַבריקן, קאָאָפּעראַטיוון און אנד.; די קולטור און בילדונגס־אַרבעט);

4) די פאָרמעלע און פאַקטישע גלייכבאַרעכטיקונג פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פוילן. (יידן אין די מלוכה־אַמטן, אין שטאַטישע אינסטיטוציעס, אין שול־וועזן; די ראָל פון דעם צ. ק. פון די יידן אין פוילן און פון די לאָקאַלע קאָמיטעטן);

5) די יידישע ישובים אין דער גאַנצער וועלט (זייער גרויס, סטרוקטור, עקאָנאָמישע לאַגע, פּאָליטישע וואָג אין קולטור־לעבן; דער יידישער וועלט־קאָנגרעס; די צוזאַמענאַרבעט פון די יידישע ישובים און די ברידערלעכע הילף פאַרן פוילישן ישוב);

6) דער יידישער ישוב אין ארץ־ישראל (ציוניזם — בירגערלעכער און סאָציאַליסטישער; די געשיכטע פון דעם ארץ־ישראלדיקן ישוב, די עמיגראַציע קיין ארץ־ישראל; יידן און אַראַבער, דער ווירטשאַפטלעכער אויפבוי פון ארץ־ישראל דורך די יידן; קבוצות, אינדוסטריאַליזאַציע, נייע שטעט, דער יידישער ים, דער אויסלענדישער האַנדל; די באַלפור־דעקלאַראַציע; דער קאַמף מיטן ענגלישן אימפּעריאַליזם פאַר דער אומאָפּהענגיקייט פון ארץ־ישראל; די מדינה ישראל);

7) דער יידישער ישוב אין ראַטנפאַרבאַנד (די אָקטאָבער־רעוואָלוציע; די גלייכבאַרעכטיקונג און די פּראָדוקטיוויזאַציע פון די יידישע מאַסן אין דער ערשטער סאָציאַליסטישער מלוכה; דער סאָוויעטישער ייד — דער פולווערטיקער מענטש און דער פולווערטיקער בירגער — אַלס פּראָדוקט פון דער סאָוויעטישער ווירקלעכקייט; דער אָנהויב פון יידישער מלוכהשאַפט אין ר״פ, ביראָבידזשאַן; דער אָנטייל פון די יידן אין דער סאָוועטישער ווירטשאַפט, אין פּאָליטישן און קולטורעלן לעבן; דאָס סאָוועטישע יידנטום אין דער לעצטער מלחמה).

אלגעמיינער אויספיר

אונדזער דערציונגס־פראגראם שטעלט זייער הויכע פאדערונגען סיי דעם יידישן קינד און יוגנטלעכן, סיי דעם יידישן לערער. די דאזיקע פאדערונגען שטייגן ווייט אריבער די נארמאלע מאס פון אנשטרענגונגען, מיט וועלכע ס׳איז פארבונדן דער לערן־ און דערציונגס־פראצעס ביי די אומות העולם. מיר האבן זיך פארפליכטעט צו רעאליזירן אויף אונדזער אפשניט דעם מלוכה־פראגראם אין אלע זיינע מאטעריעלע, פארמעלע און דערציערישע עלעמענטן; מיר מוזן, חוץ דעם דורכמאכן זייער א ברייטן פראגראם פון נאציאנאלער דערציונג, און די דאזיקע גאנצע ארבעט דארפן מיר דורכפירן אין א מאמענט, ווען דער גייסטיקער מוסטער־מאדעל פון אונדזער פראגראם האלט ערשט אין געבוירן ווערן נאכן תהו ובהו פון דער וועלט־מלחמה אין א שווערן אינערלעכן געראנגל און אין זייער קאמפליצירטע באדינגונגען פון אונדזער נאציאנאלער ווירקלעכקייט און פון דעם אינטערנאציאנאלן לעבן, און פונדעסטוועגן זיינען מיר פיל מיט האפענונג, אז אונדזער דערציונגס־פראגראם וועט אויסגעפירט ווערן. די דאזיקע האפענונג שטיצן מיר אויף צוויי פאקטארן: אויף דער פון דורות געירשנטע און פון דורות געשטארקטער גייסטיקער פלאסטישקייט און לייסטונגס־פעיקייט פון יידישן קינד און אויף דער אידעישער דערהויבנקייט און איבער־געגעבנקייט פון דעם יידישן לערער.

פערטער קאַפּיטל

דער תמצית פון דעם לערנמאַטעריאַל און זיינע קאָרעלאַציעס

מיר טרעטן צו צום לעצטן קאַפּיטל פון אונדזער דערציונגס־פּראָגראַם. ווי ס׳איז שוין געזאָגט געוואָרן אין פאָרוואָרט, וועט אין דעם דאָזיק; קאַפּיטל געגעבן ווערן די דידאַקטישע באַזע פון אונדזער דערציונגס־פּראָגראַם, ד. ה. דער תמצית פון דעם לערנמאַטעריאַל לויט באַזונדערע קלאַסן. די דאָזיקע איבערזיכט וועט קלאָר מאַכן סיי דעם אינהאַלט פון דעם לערן־שטאָף, סיי די פאַרבינדונגען (קאָרעלאַציעס) פון דעם לערן־מאַטעריאַל.

צוערשט אַ ריי באַמערקונגען:

1. אין די ראַמען פון דער 8־יאָריקער גרונט־שול. Szkoła podstawowa קאָן מען דעם גאַנצן דערציונגס־פּראָגראַם איינטיילן אין דריי שטופן: די ערשטע נעמט אַרום די קאָנצענטראַציע־קלאַסן (1—3־טע); די צווייטע — די מיטעלע קלאַסן (4—5טע) און די דריטע — די העכערע קלאַסן (6—8־טע).

א) די ערשטע שטופע

אויף דער ערשטער שטופע באַזירט זיך די דערציונגס־אַרבעט הויפּטזעכלעך אויפן קלאַסן־לעבן. די דערציונגס־ספערע ווערט געשאַפן דורכן דידאַקטישן קאָנצענטראַציע־מאַטעריאַל, ווי אויך דורך יום־טובים, אַקאַדעמיעס, פייערלעכקייטן, שמועסן און אַנדערע. די וויכטיקסטע אויפגאַבע, וועלכע שטייט פאַרן הערציער אויף דער דאָזיקער שטופע, איז: אויפלייזן בהדרגה די עגאָצענטרישע אינסטינקטן פון די קינדער, איינפּעדעמען פריינטשאַפטן און פאַרבינדונגען, אַריינציען אַלע קינדער אין דער קלאַסן־אַרבעט און אין קעגנזייטיקער הילף, פּלאַנמעסיק און סיסטעמאַטיש אַרויסרוקן אַלגעמיינע קלאַסן־אויפגאַבן און אַלגעמיינע אינטערעסן, סובלימירן די נאַטירלעכע אַקטיווקייט פון די קינדער אין דינסט פון די דאָזיקע קלאַסן־אינטערעסן, וועקן אינדיווידועלע און קאָלעקטיווע אַמביציעס, קולטיווירן די געפילן פון חבֿרישקייט, פון אחריות, פון אָרנטלעכקייט אין וואָרט און אין טאַט, באַקעמפן נעגאַטיווע כאַראַקטער־דיספּאָזיציעס. חוץ דעם: איינפלאַנצן די עלעמענטאַרע קולטור־אויטאָמאַטיזמען פון ריינקייט, פּינקטלעכקייט, אויסערלעכער האַלטונג לגבי לערער און חברים. דער לערן־שטאָף אויף דער דאָזיקער שטופע — איבערהויפּט דער יידיש־

לימוד — גיט שוין די מעגלעכקייט צו באַרירן אַזעלכע פּראָבלעמען, ווי מסירת־נפש, ווי פרייַנטשאַפט צווישן קינדער פון פאַרשיידענע פעלקער, העלדנמוט, ליבשאַפט צו יעדער לעבעדיקער באַשעפעניש, צו דער נאַטור בכלל און אַנד. די גאַנצע אידעיִשע הערציִונג אויף דער דאָזיקער שטופע דאַרף אָפּעריִרן אויסשליסלעך מיט אייַנדרוקן און בכלל מיט עמאָציאָנעלע מאָמענטן. מ׳דאַרף זיך באַמיִען, אַז אונדזערע נאַציאָנאַלע יום־טובים און מלוכה־יום־טובים זאָלן זיך טיף אייַנקריצן אין די הערצער פון די קינדער. די דערקלערונגען און שמועסן אין צוזאַמענהאַנג מיט פאַרשיידענע פייַערלעכע מאָמענטן דאַרפן זייַן קורץ און סוגעסטיוו; זיי דאַרפן ווירקן קודם־כל אויפן געפיל און אויף דער פאַנטאַזיע.

ב) די צווייטע שטופע

דער פּערטער לערניאָר, מיט וועלכן ס׳הייבט זיך אָן די צווייטע דערציִונגס־שטופע, דאָס איז דער רעוואָלוציאָנערסטער יאָר אין דער אַלגעמיינער גייסטיקער אַנטוויקלונג פון קינד, דאָס איז דאָס יאָר פון אַ קאַרדינאַל איבערבראָך און אַ דעצידירנדיקן שריט פאָרויס: אין פריִערדיקן קלאַס הייבט דאָס קינד אָן צו לערנען געשיכטע. ביזן 4־טן קל. האָט דאָס קינד געהאַט צו טאָן מיט אַ געגעבענער סטאַטישער ווירקלעכקייט, מיט אַ ווירקלעכקייט אָן אַ פאַרגאַנגענהייט, וועלכע האָט זיך פאַרן קינד אַנטפּלעקט אין דער אַרומיקער וועלט, אין רוים. איצט ווערט דאָס וועלט־באַנעמען פון קינד באַרייכערט און פאַרברייטערט מיט אַ נייַעם פלאַך — מיטן פלאַך פון צייַט, פון געשיכטע. די וועלט פון זייַן ווירקלעכקייט באַקומט פאַרגאַנגענהייט, דער הייַנט באַקומט אַ נעכטן. פאַרן קינד אַנטפּלעקט זיך בהדרגה די אידעע פון פאַרענדערלעכקייט, פון עוואָלוציע. גלייַכצייַטיק טרעט אַרייַן אין גייסטיקן לעבן פון קינד אַ צווייטער וויכטיקער מאָמענט: ס׳הייבט זיך אָן צו באַקענען מיט גאַנצע נאָוועלן און מיט גרעסערע פראַגמענטן פון ליטעראַרישע ווערק. קיין סיסטעמאַטישער ליטעראַטור־לימוד איז נאָך אויף דער דאָזיקער שטופע נישטאָ, אָבער דאָס קינד ווערט שוין צוביסלעך אַ לייענער, ס׳זאַמלט ליטעראַרישע דערפאַרונג, ס׳באַקענט זיך מיט באַזונדערע שרייַבער, מיט זייער טעמאַטיק, מיט זייער נוסח, ס׳באַקומט באַשטימטע סימפּאַטיעס, ס׳הייבט זיך אָן אויסצואַרבעטן אַ באַשטימטן געשמאַק; בכלל, איז דאָס קינד אויף דער דאָזיקער צווייטער שטופע אויסעראָרדנטלעך נייַגיריק, אַנטדעקעריש און ס׳פאַרמאָגט אַן אינטענסיוון גייסטיקן אַפּעטיט.

אָט דער דאָזיקער כאַראַקטער פון דער צווייטער שטופע דאַרף גענומען ווערן אין אַכט בייַם באַשטימען די צילן און די פאָרמען פון דער דערציִונגס־אַרבעט אויף דער דאָזיקער שטופע. קודם־כל דאַרפן פאַרפּעסטיקט ווערן די דערציִערישע הערגרייכונגען פון דער ערשטער שטופע. דער לערן־מאַטעריאַל פון ייִדיש, העברעיִש, ייִדישער געשיכטע און פּויליש גיט די מעגלעכקייט באַדייַטנדיק צו פאַרברייטערן די דערציִערישע טעמאַטיק. ס׳רוקן זיך אַרויס די פאָלגנדיקע טעמעס: פּוילן בכלל און דער געגעבענער קאַנט בפרט; קינדער פון פאַר־

שטדענע סאָציאַלע סבֿיבֿות; דאָס קינד היינט און אַמאָל; שטאָט און דאָרף; שול און היים; מיין שול, מיין קלאַס; דאָס יידישע קינד אין דער גאַנצער וועלט; דאָס בוך — זיין געשיכטע און באַדייטונג; מענטשן פֿון אַרבעט און נויט; העלדן פֿון דער וויסנשאַפֿט; קינדער־העלדן; פּאָעזיע פֿון אַרבעט; וויכטיקע לויפֿנדיקע געשעענישן פֿון פּוילישן לעבן; אַקטועלע פּלענער און דערגרייכונגען פֿון דער רעגירונג; גלייכע פֿליכטן און גלייכע רעכט פֿאַר אַלע בירגער; פּוילישע דעמאָקראַטן, זייער לעבן און קאַמף; העלדן און מאַרטירער; העלדן פֿון אַרבעט; יידן און קריסטן; פּויערים און פּריצים; דאָס לעבן פֿון קינדער און יוגנטלעכע (ספּאָרט, פּאַרווײַלונגען, אויספֿלוגן, זומער־קאָלאָניעס, קינדער־ און יוגנט־אָרגאַניזאַציעס); סאָציאַלע אַרבעט און סאָציאַלע צוזאַמענהאַנדלונג (פּראָפֿ. פּאַרייניגן, פּאַרטייען, קאָאָפּעראַציעס); יידישע מלכים און העלדן; דער קאַמף פֿון דעם יידישן פֿאָלק פֿאַר זיין פֿרייהייט און אומאָפּהענגיקייט; די מדינה ישראל.

פֿייערלעכקייטן און אַקאַדעמיעס דאַרפֿן צוגעפּאַסט ווערן צום גייסטיקן פּראָפֿיל פֿון דעם דאָזיקן עלטער און ספּעציעל צו דעם פּראָפּעדעווטישן כאַראַקטער פֿון די געשיכטע־קענטענישן פֿון די קינדער. אַלע יום־טובֿים דאַרפֿן וועקן קודם־כּל עמאָציעס און איינדרוקן, אָבער צוביסלעך טראָגן מיר שוין אַריין אין די איבערלעבונגען פֿון די קינדער דעם עלעמענט פֿון געזעלשאַפֿטלעכן, נאַציאָנאַלן און פּאַטריאָטישן באַוווּסטזיין. ביי די געהעריקע אייַנלייטונגען און שמועסן מוזן מיר אויס צו געבן פּראַגמאַטישע היסטאָרישע איבערבליקן; מיר האַלטן זיך אין די ראַמען פֿון היסטאָרישער פּראָפּעדעווטיק, ד. ה. מיר גיבן בולטע, סוגעסטיווע, אָבער אָפּגעגרענעצטע בילדער פֿון דער געגעבענער געשעעניש, אָדער פּערזענלעכקייט.

ג) די דריטע שטופֿע

1. אויף דער דריטער שטופֿע, ווו אין לערן־פּראָגראַם גייען שוין אַריין סיסטעמאַטישע קורסן פֿון ליטעראַטור און געשיכטע, דאַרף דער שווערפּונקט פֿון דער דערציִונגס־אַרבעט וואָס וויי־טער, אַלץ מער אַריבערגעטראָגן ווערן אויף ראַציאָנעלע וויסנשאַפֿטלעכע מאָמענטן און אויסגעשפּראָכענע אידעיִשע טענדענצן, אָבער אויך אויף דער דאָזיקער העכערער שטופֿע דאַרפֿן די אידעיִשע טענדענצן האָבן אַ שטאַרקע עמאָציאָנעלע באַפּאַרבונג. די גענויע דערציִערישע טעמאַטיק פֿאַר דער דאָזיקער שטופֿע וועט אָנגעגעבן ווערן אין די ווייטערדיקע קאָרעלאַציעס.

2. די קאָרעלאַציעס וועלן אָנווייזן דעם לערן־מאַטעריאַל נאָר פֿאַר די עלטערע דריי קלאַסן, ווייל דער דאָזיקער מאַטעריאַל כאַראַקטעריזירט אין אַ גענוגנדיקער און דעצידירנדיקער מאָס אונדזער דערציִונגס־פּראָגראַם.

3. די פּאַטריאָטישע און אין דער גרעסטער מאָס אויך די דעמאָקראַטישע דערציִונג פֿון אונדזער יוגנט ווערט אין אַ גענוגנדיקן פֿאָרעם געזיכערט דורכן מלוכה־פּראָגראַם. ספּעציעלע מאָמענטן, אויף וועלכע מיר

דאַרפֿן באַזונדערס אַכט ליגן, זײַנען באַאַרבעט געוואָרן אין די קאַפּיטלען: „געפֿיל און פֿאַרשטאַנד" (זײַט 31) און „די דערציִונגס־פֿאַקטאָרן (זײַט 45).

4. אין דעם מאָמענט האָבן מיר נאָך נישט קיין יידיש־פּראָגראַם פֿאַרן 8־טן קלאַס. אָבער די ווײַטערדיקע קאָרעלאַציעס וואָלטן זייער שטאַרק געליטן, ווען ס'זאָל פֿעלן אַזאַ וויכטיקער עלעמענט, ווי יידיש אין 8־טן קלאַס. דעריבער נעמט דער מחבר פֿאַרן 8־טן קלאַס דעם פּראָגראַם, וועלכן ער האָט בדעה פֿאָרצולייגן אונדזער לערערשאַפֿט אַלס פּראָיעקט. דער היזיקער פּראָגראַם־פּראָיעקט שטיצט זיך אויף די מאַטעריאַלן פֿון ח' ש. קאַזדאַן און זעט פֿאָר פֿאַרן 8־טן קלאַס אַ סיסטעמאַטישן קורס פֿון יידישער ליטעראַטור לויטן ליטעראַטור־היסטאָרישן פּאָדים (אײַנשליסלעך מיט דער געשיכטע פֿון דער יידישער שפּראַך און פֿון דער יידישוועלטלעכער קולטור). אַזאַ פּראָגראַם וועט זיך אויסגעצייכנט קאָרעלירן מיטן נײַעם פּראָגראַם פֿון דער יידישער און אַלגעמיינער געשיכטע פֿאַרן 8־טן קלאַס, וועלכער נעמט אַרום די תקופֿה פֿון דער פֿראַנצויזישער רעוואָלוציע ביז אונדזער צײַט, און במילא וועט ער זיך אויך קאָרעלירן מיטן מלוכה־פּראָגראַם און מיטן לימוד וועגן פּוילן און וועגן דער הײַנטיקער וועלט (זע ווײַטער דעם פּונקט 5).

5. דער מאַטעריאַל פֿון יידישער געשיכטע ווערט געגעבן לויטן נײַעם פּראָגראַם, וועלכער איז אויסגעאַרבעט געוואָרן דורכן מגר. טרונק לויט די אַלגעמיינע ריכטליניעס פֿון דעם מחבר. דער היזיקער פּראָגראַם איז געבויט אויף אַ 2־יאָריקן פּראָפּעדעווטישן (4—5) און אויף אַ 3־יאָריקן סיסטעמאַטישן קורס (6—8) און איז קאָרעלירט מיטן מלוכה־פּראָגראַם. אַזוי ווי די נײַע מלוכה־פּראָגראַמען פֿון געשיכטע גיבן זייער אַ ברייטן קורס פֿון אַלגעמיינער געשיכטע, וועט דער לימוד פֿון יידישער געשיכטע זיך קאָנען מערער קאָנצענטרירן אויף אונדזער נאַציאָנאַלער געשיכטע. דערבײַ וועט מען דאַרפֿן אויספֿירלעכער און ברייטער, ווי אין מלוכה־פּראָגראַם, באַהאַנדלען די מאָמענטן פֿון אַלגעמיינער געשיכטע, וועלכע האָבן פֿאַר אונדז פֿון נאַציאָנאַלן שטאַנדפּונקט אַ באַזונדערן באַדײַטונג.

6. דער מאַטעריאַל פֿון העברעיִש איז אָנגעגעבן לויט די נײַע פּראָגראַמען, וועלכע זײַנען אויסגעאַרבעט געוואָרן דורך מגר. נ. אַוריסאָן.

7. דער מאַטעריאַל פֿון געשיכטע — סײַ פֿון יידישער, סײַ פֿון אַלגעמיינער און פּוילישער, ווערט אָנגעגעבן פֿאַרן 6־טן און 7טן קל. סכעמאַטיש (בלויז אַ רשימה פֿון די הויפּט־טעמעס). דאַקעגן פֿאַרן 8־טן קלאַס ווערט געגעבן אַן אויספֿירלעכער מאַטעריאַל.

8. די טעמאַטיק פֿון דעם יידיש־לימוד איז טיילווײַז קאָרעלירט מיט דער טעמאַטיק פֿון דעם פּויליש־לימוד, גלײַכצײַטיק איז די היזיקע טעמאַטיק פֿאַרבונדן מיטן געשיכטע־פּראָגראַם. אַזוי אַרום באַקומט זיך אַ נאָענטע קאָרעלאַציע פֿון ליטעראַטור מיט געשיכטע.

9. די דערציערישע טעמאַטיק פון דעם העברעיש־לימוד פאַלט אין א גרויסער מאָס זיך צענויף מיט די טעמעס פון יידיש און פויליש. דעריבער ווערן די דאָזיקע טעמעס נישט איבערגעחזרט ביי דער רובריק פון העברעיש. סיווערן נאָר אָנגעגעבן געוויסע ספּעציעלע טעמעס.

10. בכלל אין די קאָרעלאַציעס זענען אריינגענומען געוואָרן נאָר די לימודים, וועלכע האָבן א העכסט־ויכטיקע באַדייטונג פאַר דער אידעישער דערציונג (יידיש, העברעיש, פויליש, געשיכטע און דער לימוד וועגן פוילן און וועגן דער היינטיקער וועלט).

זעקסטער קלאַס

א) יידיש

די וויכטיקסטע אין דערציערישער הינזיכט עלעמענטן פון פּראָגראַם דאָס זענען:

1) דער ליטעראַטור־לימוד און 2) די פרייע שמועסן. דער מאַטעריאַל פון ליטעראַטור־לימוד, געשעפּט פון די בעסטע פּראָזאַיקער און דיכטער פון דער יידישער אַלגעמיינער ליטעראַטור, ווערט איינגעטיילט אין פאָלגנדיקע ציקלען:

1. אין וואַרשטאַט און פאַבריק (דער אַרבעטער, פאָלקס־מענטש און האָרעפּאַשניק אין די באַדינגונגען פון דעם אַלטן לעבנסשטייגער און פון דער קאַפּיטאַליסטישער עקספּלאָאַטאַציע).

2. דאָס יידישע לעבן (בילדער פון אַלטן יידישן — דער עיקר קליינשטעטלדיקן — לעבנסשטייגער ערב דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג פון די יידישע מאַסן; דאָס יידישע לעבן אין דעם פאַרכישופטן קרייז פון בית־המדרש, — געוועלבל — בית־עולמן, גאַטס סטראַפּטשעס און פאַרזאָרגערס פון קהל; די אינערלעכע עמיגראַציע פון שטעטל אין שטאָט אריין; עמיגראַציע לעבר מים; (חדיפות און פּאָגראָמען).

3. צו א ניי לעבן (די יידישע מאַסן אין רעוואָלוציאָנערן קאַמף).

4. הומאָר און סאַטירע (דאָס מענטשלעכע לעבן אין דער קינסטלערישער באַלויכטונג פון הומאָריסטן און סאַטיריקער — יידישע און נישט־יידישע).

5. די נייעסטע יידישע ליטעראַטור (די מלחמה־יאָרן אין האַנטפאַרבאַנד און אין אָקופּירטן פוילן; די נייע פּוילישע ווירקלעכקייט).

די וויכטיקסטע טעמאַטיק פון מינדלעכע שמועסן און שריפטלעכע אַרבעטן: דאָס אַלטע און נייע פוילן; אונדזער פּוילישע פּאַטערלאַנד; דער יידישער אַרבעטער אין פוילן אַמאָל און היינט; די אָקטאָבער־רעוואָלוציע און דער האַנטפאַרבאַנד; קאַמף פון דעם ארץ־ישראלדיקן ישוב.

ב) העברעיש

ספעציעלע טעמעס (חוץ די אלגעמיינע): דער בויענדיקער און קעמפנ־דיקער יידישער ישוב אין ארץ־ישראל; בילדער און געשטאלטן פון ארץ־ישראל־לעבן.

ג) פויליש

די וויכטיקסטע דערציערישע טעמעס אין צוזאמענהאנג מיט דער ליטע־טור און מיט די פריע שמועסן: דאס לעבן פון קינדער און פון דער יוגנט אין דער היים, אין שול און אויסער דער שול; דאס געזעלשאפטלעכע לעבן אין שול; חברשאפט און פריינטשאפט; משפחה און געזעלשאפט; ליבשאפט צום מענטש און צו זיין שעפערישער ארבעט; פאטריאטיזם, בענקשאפט נאכן היימלאנד (ביי עמיגראנטן); דאס פוילישע פאלק און זיין וועלטבאנעם; דער קאמף מיט אומ־יושרדיקייט און עוולות (לויט פאלקס־לעגענדעס, פאלקס־מעשיות, שפריכווערטער און אנדערע); די אונטערדריקטע מאסן אין אמאליקן פוילן, באזונדערס די פויערים; א פרייער וועג צו קולטור און בילדונג פאר די ארבעטער און פויערים־קינדער.

ד) יידישע געשיכטע

(פון די עלטסטע צייטן ביזן חורבן בית שני)

1) ווען און ווי אזוי איז אנטשטאנען דאס יידישע פאלק; 2) די בני־ישראל אין מצרים; 3) די תקופה פון די שופטים; דאס לאנד כנען און זיינע איינוווינער. 4) שאול — דער ערשטער יידישער מלך; 5) דוד המלך אין ירו־שלים; 6) שלמה המלך; 7) און 8) מלכות־ישראל — בלי־צייט און אונטער־גאנג; 9) מלכות יהודה ביז דער גרויסער רעליגיעזער רעפארם; 10) די גרויסע רעליגיעזע רעפארם; בבל און דער אונטערגאנג פון מלכות יהודה; 11) דער לעבנסשטייגער פון די יידן אין דער אלטער צייט; 12) די גייסטיקע קולטור; רעליגיע, שפראך און ליטעראטור; 13) גלות בבל; 14) יהודה אונטער דער פערסישער הערשאפט; 15) די כוהנים־רעגירונג (טעאקראטישע ארדענונג); דער תנ"ך; 16) די צייטן פון דער גריכישער הערשאפט; 17) די זעלבשטענדיקע חשמונאים־מלוכה; 18) די רוימישע הערשאפט; דער חורבן בית שני.

ה) אלגעמיינע געשיכטע

(לויטן מלוכה־פראגראם)

אלטער מזרח; גריכנלאנד; רוים.

זיבעטער קלאס

א) יידיש

(זע די באמערקונג צום יידיש פראָגראם פאַרן 6־טן קלאַס)

דער ליטעראַרישער מאַטעריאַל צעפאַלט זיך אויף פאָלגנדיקע ציקלען:

1. פון די אַלטע צייטן — המשך פון דעם ציקל „דאָס יידישע לעבן" פון 6־טן קלאַס.

2. חסידיש און השכלה — די טעמאַטיק פון חסידיש און השכלה אין דער קינסטלערישער און אין דער פּאָפּולער־וויסנשאַפטלעכער ליטעראַטור.

3. יידן אויף דער וועלט — דאָס יידישע לעבן אין די יידישע ישובים פון דער וועלט אין בילד פון דער קינסטלערישער ליטעראַטור.

4. דער יידישער אַרבעטער — המשך פון דעם ציקל „צו א ניי לעבן" פון 6־טן קלאַס.

די טעמאַטיק פון מינדלעכע שמועסן: די מלחמה און אָקופּאַציע־יאָרן; דאָס היינטיקע פּוילן און דער יידישער ישוב אין פּוילן (אויפן סמך פון ליטע־ראַרישן און פּרעסע־מאַטעריאַל; די יידישע ישובים אין דער גאַנצער וועלט.

ב) העברעיש

ג) ספּעציעלע טעמעס (חוץ די אַלגעמיינע) — דער לעבנסשטייגער און די ווירטשאַפט אין ארץ־ישראל: נייע שטעט, קאָלאָניעס, פאַבריקן, ים־האַנדל, יום־טובים און פאַרוויילונגען.

ג. פּויליש

די וויכטיקסטע דערציערישע טעמעס אין צוזאַמענהאַנג מיט דער לעקטור און מיט פרייע שמועסן:

1. פון פאַרגאַנגענע דורות — די געשיכטע פון דערפינדונגען און אַנטדעקונגען אויפן שוועל פון דער נייער צייט; די ערשטע שפּראַכצונגען פון די היינטוועלטיקע אידעען אין דער תקופה פון הומאַניזם.

2. די געראַנגלען פון פּוילישן פאָלק און פון אַנדערע סלאַווישע פעלקער מיטן גערמאַנישן „דראַנג נאַך אָסטן".

3. דער קאַמף פון פּוילישן פאָלק פאַר זיין אומאָפּהענגיקייט און פאַר דער סאָציאַלער באַפרייונג פון די אַרבעטנדיקע מאַסן — ביאָגראַפישע פאָר־טרעטן פון באַוווסטע פרייהייט־קעמפער און געזעלשאַפטלעכע טוער.

4. די יוגנט און איר ראָל אין דער פרייהייט־באַוועגונג — יוגנט־פאַר־באַנדן; יוגנט־אָרגאַניזאַציעס; זעלבסט־בילדונג; די יוגנט אין פּוילן און אין אַנ־דערע לענדער.

5. נייע פּראָדוקציע־פאָרמען אין דער תקופה פון אינדוסטריאַליזאַציעס — די ראָל פון דער מאַשין; די אַנטוויקלונג פון דער טעכניק; די מאַכט פון וויסן;

דער מענטש באהערשט און געשטאלטעט די נאטור; געשטאלטן פון גרויסע געלערנטע; מסירת־נפש אין דינסט פון דער וויסנשאפט.

ד) די יידישע געשיכטע

(פון חורבן בית שני ביז דער ערשטער עמאנסיפאציע)

יוחנן בן זכאי און דער סנהדרין אין יבנה. 2. די הערשאפט פון די קריסטלעכע ביזאנטישע אימפעראטארן. 3. דער נייער יידישער צענטער אין בבל אונטער פערסישער הערשאפט. 4. דאס יידישע לעבן אין א"י און אין בבל אין ליכט פון תלמוד. 5. דאס אויפקום פון איסלאם און די יידן אין קאליפאט. 6. די ערשטע ישובים אין אייראפע. 7. די יידן און דער אימפעריע פון קארל דעם גרויסן און זיינע נאכפאלגער. 8. יידן און דער קריסטלעכער שפאניע און דער קולטור־קאמף. 9. גירוש שפאניע. 10. די רדיפות קעגן יידן אין דייטשלאנד ביזן סוף מיטלאלטער. 11. די ערשטע יידישע ישובים אין פוילן. 12. די תקופה פון הומאניזם, רעפארמאציע און רעאקציע. 13. דאס אויפקומען פון יידישער שפראך און ליטעראטור. 14. די „גאלדענע צייט" אין פוילן. 15. דאס אינערלעכע לעבן פון די פוילישע יידן. 16. די ירידה פון די קהלות אין פוילן. 17. דער 30־יאריקער קריג אין דייטשלאנד.

אלגעמיינע געשיכטע (לויטן מלוכה־פראגראם)

1. דאס אויפקומען פון א נייעם לעבן אויף די חורבות פון דער אלטערטימלעכער ציוויליזאציע.

2. אייראפע אין דער תקופה, ווען ס'האט זיך געשאפן און פאנאנדערגעבליט די מיטלאלטערלעכע ארדענונג.

3. אייראפע אין דער תקופה פון דעם סטאביליזירטן פעאדאליזם און פון דער שטאנדמאנארכיע.

4. רענעסאנס פון רעפארמאציע.

5. די תקופה פון דער אייראפעישער עקספאנסיע אויפן אקעאן און אויף נייע קאנטינענטן.

6. אבסאלוטיזם און די צעפאלונג פון דער פעאדאלער ארדענונג.

אבטער קלאס

א. יידיש (פראיעקט)

א) אן איבערבליק איבער דער געשיכטע פון דער יידישער שפראך — די יידישע מינעזינגער אין מיטלאלטער; ריטער־ראמאנען און דערציילונגען; איבערזעצונגען פון תנ"ך און פון מוסר־ספרים; אליהו בחור און דאס באבא־בוך; זכרונות פון גליקל פון האמעלן.

ב. געשיכטע פון דער יידישער ליטעראטור

1. די השכלה־באוועגונג און השכלה־ליטעראטור.
2. מענדעלע מוכר ספרים.
3. שלום־עליכם.
4. פרץ.
5. די סאציאלע און נאציאנאלע פאעזיע (ווינטשעווסקי, ראזענפעלד, רייזען, באװשאווער, ערעלשטאט, ביאליק, לייוויק).
6. די יידישע דיכטונג אין דעם צווישנמלחמהדיקן פעריאד (האלפערן, האפשטיין, קולבאק, מארקיש, פעפער, ניידוס, מאנגער).
7. שלום אש.
8. די יידישע פראזע אין דעם צווישנמלחמהדיקן פעריאד (אפאטאשו, בערגעלסאן, קולבאק, סעגאלאוויטש, זינגער, קאגאנאווסקי).
6. די יידישע דיכטונג אין דעם צווישנמלחמהדיקן פעריאד (האלפערן, (בילדער פון קאמף און העלדנמוט, געטא־ און לאגער־מאטיוו, דער אונטערגאנג פון פוילישן יידנטום).
10. די יידישע קריטיק און פובליציסטיק.
11. יידישע דראמע און יידישער טעאטער.

באמערקונג דער פראגראם פון ליטעראטור שטיצט זיך אויפן גאנצן ליטעראַרישן מאטעריאַל, וועלכער איז אנגעזאמלט געווארן אין די יינגערע קלאסן און אויף א ריי נייע ווערק. דערביי ווערט דער גאנצער מאטעריאל סיסטעמאטיזירט אין א היסטאָרישן סדר און מארקסיסטיש באלויכטן פון ליטעראטור־היסטאָרישן שטאנדפונקט אויפן פאָן פון דער נייע־ און נייעסטער יידישער סאָציאַל־פּאָליטישער און קולטור־געשיכטע

ג. די יידיש־וועלטלעכע קולטור.

די דאזיקע טעמע וואלט געקאָנט אויסגעטיילט ווערן אין א באזונדערן לימוד, היות אבער, ווי זי גרענעצט זיך סיי מיטן ליטעראטור לימוד, סיי מיטן געשיכטע־לימוד איז דעריבער צוועקמעסיקער צוליב דידאקטישע און פראקטישע טעמים צו פארבינדן זי מיט די אנגערופענע ביידע לימודים אין דעם פראגראם פון יידישער געשיכטע גייט די דאזיקע טעמע אריין אין 9־טן קאפיטל („סאציאַלע און נאציאנאלע באוועגונגען”). פון דער אנדערער זייט דארף דער יידישער לימוד געבן זיין צושטייער צו דער דאזיקער טעמע דורך א געהעריקן ליטעראַרישן און הויפטזעכלעך פובליציסטישן מאטעריאל. דאָס וויכטיקסטע איז דערביי, אז די טעמע „יידיש־וועלטלעכע קולטור” זאל באהאנדלט ווערן וויסנשאפטלעך, ד. ה. ווערן נישט ווי אן איזאָלירטע גייסטיקע באוועגונג, נאר ווי אן אויסדרוק פון יידישן נאציאנאלן רענעסאנס, פון דעם נייעם עוואלוציאָניסטישן און קולטור־

וואָלונטאַריסטישן צוגאַנג צום ייִדישן נאַציאָנאַלן וועזן, אויפן פּאָן פון דער סאָציאַל־ווירטשאַפטלעכער און פּאָליטישער אַנטוויקלונג פון די ייִדישע מאַסן.

ד) העברעיש

ספּעציעלע טעמעס (חוץ די אלגעמיינע) — דאָס ייִדישע גייסטיקע לעבן אין א"י (שול־וועזן, הויכשולן, ליטעראַטור און פּרעסע); קורצע איבערבליקן איבער איינצלנע שרייבער און ווערק פון דער העבר. ליטעראַטור.

ה) פּויליש

די וויכטיקסטע דערציערישע טעמעס פאַרבונדן מיט דער לעקטור און מיט פרייע שמועסן:

1. די אידעע פון פּראָגרעס אויפן שוועל פון 18־טן און 19־טן י״ה די פראַנצויזישע ראַציאָנאַליסטן, ענציקלאָפּעדיסטן, אויפקלערער; די דעקלעראַציע וועגן „די רעכט פון מענטשן און בירגער".

2. די שטרעבונגען פון דעם פּוילישן פאָלק צו אומאָפּהענגיקייט און די קאַמפן פאַר דער סאָציאַלער באַפרייונג פון די ארבעטנדיקע מאַסן די פּאָליטיש־געזעלשאַפטלעכע און קולטורעלע עמאַנסיפּאַציע פון די פאָלקס־מאַסן (באַזונדערס באַריקזיכטיקן דעם פּעריאָד 1918 — 1939), די פּיאָנערישע ראָל פון דער אינטעליגענץ; די פרויען־פראַגע. ביאָגראַפישע סילועטן פון באַוווּסטע קעמפער און געזעלשאַפטלעכע טוער.

3. די פאַרברעכנס פון דעם פאַשיזם. די צווייטע וועלט־מלחמה און דער קאַמף מיט די רעשטלעך און מיט די השפעות פון פאַשיזם.

4. אַרבעט אַלס אַנטוויקלונגס־מאָטאָר פון אינדיווידועלן און קאָלעקטיוון לעבן — העלדן פון אַרבעט; אַרבעט־שוץ; פּראָפעסיאָנעלע פעיקייטן און דיספּאָזיציעס; די רעכט און די פליכטן פון דעם אַרבעטסמענטשן.

5. צו אַ בעסערער צוקונפט — די פּוילישע סאָציאַלע רעפאָרמען; גייסטיקע געביטן; מאַסן־קולטור און מאַסן־בילדונג; אונדזערע באַציונגען מיט אַנדערע סלאַווישע פעלקער; די פּערספּעקטיוון פון דעמאָקראַטישן פּוילן.

6. „פאַר אונדזער און אייער פרייהייט" — די באַפרייונגס־קאַמפן פון די פאָלקס־מאַסן אין אַנדערע לענדער; דער קאַמף מיט נאַציאָנאַלע, רעליגיעזע און ראַסן פאַראורטיילן אין פּוילן און אויף דער וועלט; אינטערנאַציאָנאַלע צוזאַמענאַרבעט אויף פאַרשיידענע געביטן.

1) די ייִדישע געשיכטע

(פון דער ערשטער עמאַנסיפּאַציע ביז דער צווייטער וועלט-מלחמה)

1. די גרויסע פראַנצויזישע רעוואָלוציע און די ערשטע עמאַנסיפּאַציע

די אַלוועלטלעכע באַדייטונג פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציע, דער אָנטייל פון די פראַנצויזישע ייִדן; דער דעקרעט פון דער נאַציאָנאַלער פאַר־

זאמלונג וועגן גלייכבארעכטיקונג פון אלע בירגער (1791); די בירגערלעכע עמאנסיפאציע אין מערב־אייראפע אין דער צייט פון די רעוואלוציאנערע מלחמות, נאפאלעאן און דער „גרויסער סנהדרין" אין פאריז 1806; די פאליטישע רעאקציע נאך נאפאלעאנס מפלה און די אפשאפונג פון דער גלייכבארעכטיקונג פאר יידן.

2. די השכלה־באוועגונג

די „אויפקלערונג" אין אייראפע (קורץ); דאס אויפקומען פון א פאר־מעגלעכער יידישער בורזשואזיע אין דייטשלאנד; שטרעמונגען און צילן פון דער השכלה־באוועגונג אין דייטשלאנד; משה מענדעלסאן; דער „ביאור" און זיין באדייטונג; תלמידים און נאכפאלגער; די „מאספים"; לעססינג דער יידן־פריינט; די השכלה ווי א באוועגונג פון פארמעגלעכן בירגערטום; קולטורעלע אויפשטייג פון די דייטשע יידן; די רעפארם־באוועגונג — דוד פרידלענדער, לעאפאלד צונץ און אברהם גייגער. קריטישע באציונג צו דער געשיכטלעכער טראדיציע, יידישע וויסנשאפט אין דער דייטשער שפראך (חכמת יהדות). יידן אין דער דייטשער ליטעראטור: לודוויק בערנע און היינריך היינע.

3. די יידן אין פוילן אין דער תקופה פון די צעטיילונגען

די שווערע לאגע פון די פוילישע יידן אין 18־טן י. ה.; די יידן־פראגע אויף דעם 4־יאריקן סיים; רעפארם־פראיעקטן (פוילישע — בוטרימאוויטש, טשאצקי — און יידישע); די צווייטע צעטיילונג פון פוילן; דער א. יפשטאנד פון קאשטשושקא; בערעק יאסעלעוויטש; דער יידישער פולק; זיין העלדישער קאמף ביי דער פארטיידיקונג פון פראגע; די פראגער שחיטה; שמואל זביטקאווער; די צעטיילונג פון די פוילישע יידן צווישן רוסלאנד, עסטרייך און פריסן.

4. דער „פרילינג פון פעלקער" (1848) און די צווייטע עמאנסיפאציע

די רעוואלוציאנערע באוועגונג אין אייראפע אין 1848 יאר; די רעוואלוציע אין דייטשלאנד; גבריאל ריסער; די פארמעלע גלייכבארעכטיקונג פון די יידן אין די דייטשע און עסטרייכישע לענדער; די פאליטישע גלייכבארעכטיקונג פון די יידן אין פראנקרייך, איטאליע און ענגלאנד; דער אנטייל פון יידן אין פאליטישן,ווירטשאפטלעכן און קולטורעלן לעבן אין מערב־אייראפע; פערדינאנד לאססאל, קארל מארקס, אדאלף קרעמיע, די ראטשילדס, בנימין דיזראעלי (לארד ביקאנספילד).

5. דער גרויסער יידישער צענטער אין רוסלאנד

ווי אזוי האט זיך געבילדעט דער רוסישער צענטער; די באציונג פון דער צארישער מאכט צו די יידן; די שווערע לאגע פון די רוסישע יידן אונטער דער הערשאפט פון ניקאלאי 1־טן. דער תחום המושב, די קאנטאניסטן; די יידישע קאלאניעס אין דרום־רוסלאנד; די אונטערדריקונג פון אנדערע פעלקער אין דער צארישער מלוכה.

די יידן אין קעניגרייך פוילן; אנטיסעמיטישע פאליטיק פון דער רעגירונג; דער אויפשטאנד פון 1831 יאר; דער אנטייל פון יידן אין דעם אויפשטאנד; דער פעריאד פון פויליש־יידישער פארברידערונג; גראף וויעלאפאלסקי און די רעכטלעכע עמאנסיפאציע פון די פוילישע יידן, חסידים און משכילים; בעריש מייזעלעס און די פאטריאטישע יידישע סטודענטן; פון דער ראבינער־שול; דער אנטייל פון די יידן אין די פאטריאטישע מאניפעסטאציעס; דער אויפשטאנד פון 1863 יאר און דער יידישער אנטייל.

6. די השכלה־באוועגונג אין רוסלאנד און אין פוילן

די ווירקונג פון דער עמאנציפאציע־באוועגונג אין מערב־אייראפע אויף די רוסישע יידן, יצחק בער לעווינזאן — דער פאטער פון דער רוסישער השכלה; דאס אויפקומען פון דער נייער העברעישער ליטעראטור: אברהם מאפו און מיכה יוסף לעבענזאן; די רעפארמען פון אלעקסאנדער דעם 2־טן; דער אנטייל פון יידישע סוחרים און באנקירן אין דער קאפיטאליסטישער אנטוויקלונג פון רוסלאנד און פון קעניגרייך פוילן; די באריכערונג פון דער יידישער בורזשואזיע און די פויפעריזאציע פון די יידישע מאסן; די פראגרעסיווע השכלה־ליטעראטור אין יידיש; אייזיק מאיר דיק און ישראל אקסענפעלד; פרעסע ליטעראטור אין העברעיש און אין יידיש, דער „זיידע" פון דער יידישער ליטעראטור שלום יעקב אבראמאוויטש (מענדעלע מו"ס), זיין סאציאלע סאטירע.

7. אנטיסעמיטיזם אין מערב־אייראפע און פאגראמען אין רוסלאנד

די רעאקציע פון דער מערב־אייראפעישער קריסטלעכער געזעלשאפט קעגן דער השפעה פון דער ייד. בורזשואזיע אויף דער ווירטשאפט, פאליטיק, פרעסע און ליטעראטור; די דייטשע אנטיסעמיטישע באוועגונג: מארה, שטעקער, דיורינג און די דייטשע אנטיסעמיטישע ליגע; די באנייונג פון מיטלאלטערלעכע עלילת־דם־פראצעסן אין דייטשלאנד און אין אונגארן; דער אנטיסעמיטיזם אין פראנקרייך; דער דרייפוס־פראצעס; דער קאמף פון די ליבעראלן קעגן דעם אנטיסעמיטיזם; זאלא און זיין ראל אין דעם דרייפוס־פראצעס.

די פאליטישע רעאקציע אין רוסלאנד אין דער צייט פון אלעקסאנדער דעם 3־טן און ניקאלאי דעם 2־טן; דער צוריקקער צום ניקאלאישן רעזשים; די פאגראמען אויף יידן אין אוקראינע אין די יארן 1881 — 1882; די „מאי־געזעצן" פון 1882, גירוש מאסקווע 1891; עקאנאמישע רדיפות און רעכטלאזיקייט.

8. די גרויסע עמיגראציע לעבר־הים און קיין ארץ־ישראל

דער יידישער ישוב אין אמעריקע; די מאסן־עמיגראציע פון רוסלאנד, פוילן, גאליציע און רומעניע; די ענדערונג אין דער סאציאלער סטרוקטור פון אמעריקאנער יידנטום, די שווערע לאגע פון די עמיגראנטן אין דער ערשטער צייט; בירגערלעכע און פאליטישע גלייכבארעכטיקונג, שנעלער וווּקס פון דער יידישער באפעלקערונג; דער גרויסער אנטייל פון אמעריקאנער יידנטום אין דעם לעבן פון לאנד.

קלענערע ישובים אין קאנאדע, ארגענטינע און דרום־אפריקע; יידישע קאלאניזאציע אין ארגענטינע (באראן הירש — ייקא); די לאנדסלייט־חברות; די פראפעסיאנעלע און קולטורעלע פארבאנדן פון יידישע ארבעטער; דער „ארבעטער־רינג“; דאס אויפקומען פון יידישער פרעסע ליטעראטור און טעאטער;

די „בילו“־באוועגונג צווישן דער יידישער אינטעליגענץ אין רוסלאנד; ליליענבלום און פינסקער; די ערשטע יידישע קאלאניעס אין פאלעסטינע (ראשון לציון, זכרון יעקב); די חובבי ציון; די קאלאניזאטארישע טעטיקייט פון באראן עדמונד ראטשילד; דער צופלוס פון די נייע וואנדערער אין די אלטע שטעט; חלוקה — יידן און חלוצים.

9. סאָציאַלע און נאַציאָנאַלע באַוועגונגען

דער ערשטער יידישער סאָציאַליסטישער קרייז אין לאָנדאָן (א. ליבערמאַן, א. זונדעלעוויטש א״א). די אַנטשטייונג פון אַלגעמיינעם יידישן אַרבעטער־בונד אין רוסלאַנד, ליטע און פוילן („בונד“) אין 1897 יאָר. פּראָגראַם פון „בונד“: סאָציאַלע און נאַציאָנאַלע באַפרייונג פון די יידישע מאַסן אין „גלות“. מעדעם. די בונדישע סאַמאָ־דרוזשינעס און זעלבסטשוץ. אָפּזונדערונג פון דעם לאַנד־פּראָלעטאַריאַט. די אַנטשטייונג פון פּאָליטישן ציוניזם. טעאָדאָר הערצל און זיין „יודען־שטאַאַט“. דער ערשטער ציוניסטישער קאָנגרעס אין באַזעל און זיין פּראָגראַם (1897). דער ווייטערדיקער וואוקס פון ארץ־ישראלדיקן ישוב. די נייהעברעישע שפּראַך. די טעריטאָריאַליסטן (ישראל זאַנגוויל). די פאָלקס־פּאַרטיי און איר פּראָגראַם — נאַציאָנאַל־קולטורעלע אויטאָנאָמיע און דער יידישער שפּראַך. שמעון דובנאָוו. די ציוניסטיש־סאָציאַליסטישע פּאַרטיי פּועלי־ציון. בער באָראָכאָוו.

דער איינפלוס פון דער סאָציאַלער און נאַציאָנאַלער באַוועגונג אויף דער יידישער קולטור. דער אויפבלי פון דער יידישער און העברעישער ליטעראַטור: מענדעלע מ״ס, שלום־עליכם, י. ל. פּרץ, אחד העם, ח. נ. ביאַליק. די יידישע און העברעישע פּרעסע „הצפירה“, „פאָלקסצייטונג“, „פריינד“ און „היינט“. רוסיש־יידישע וואָכנבלעטער.

די צווייטע כוואַליע פון פּאָגראָמען — און ענטפער פון דער צאַרישער מאַכט אויף דער פאַרשטאַרקונג פון דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג. הירש לעקערט. דער אַנטייל פון יידישע סאָציאַליסטן אין דער רעוואָלוציע פון 1905 יאָר. יידישע סאָציאַליסטן אין דער רוסלענדישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. „בונד“ און פּ. פּ. ס. אין פוילן. די רעאַקציע אין די יאָרן 1906—1914. דער בייליס־פּראָצעס (1913).

10. די ערשטע וועלט־מלחמה, די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד און דער בירגער־קריג

דער אויסברוך פון דער וועלט־מלחמה אין 1914. די טראַגישע לאַגע פון די רוסישע און פּוילישע יידן בעת דעם וועלט־קריג. די פעברואַר־רעוואָלוציע. דער דעקרעט פון דער צייטווייליקער רעגירונג וועגן גלייכבאַרעכטיקונג פון אַלע

בירגער. די „רויטע עמאנסיפאציע" אין רוסלאנד. די אקטאבער־רעוואלוציע — איר באדייטונג פאר דער מענטשהייט בכלל און פארן יידישן פאלק בפרט. דער קאמף פון דער סאוויעטישער מאכט מיט דער אויסלענדישער אינטערווענץ און מיט די צארישע גענעראלן. די גרויזאמע פאגראמען אויף יידן אין אוקראינע בעת דעם בירגער־קריג. פעטליורא און די „הײדאמאטשיזנע". דער זיג פון דער ראטנמאכט און די רעטונג פון דעם יידישן צענטער אין רוסלאנד. פארבאנד פון סאציאליסטישע מלוכות אויפן שטח פון געוועזענעם צארישן רוסלאנד. דער קאמף מיט דער יידישער רעאקציע אין ראטן־פארבאנד. דער אנהויב פון יידישער מלוכהשאפט אין ראטנפארבאנד.

11. דאס יידישע פאלק צווישן ביידע וועלט־מלחמות

דער ווערסאלער טראקטאט. דער טראקטאט וועגן די רעכט פון נאציאנאלע מינדערהייטן.

א) די יידן אין פוילן

פארמעלע גלייכבארעכטיקונג און אנטיסעמיטישע פראקטיק. דער זיג פון דער רעאקציע אין פוילן. דער קאמף פון די יידישן מאסן פאר זייערע ווירטשאפטלעכע, פאליטישע און קולטורעלע פאזיציעס. די ווירקונג פון דער אקטאבער־רעוואלוציע אויפן אלוועלטלעכן ארבעטער־קלאס. דער קאמינטערן. די רעוואלוציאניזירונג פון די יידישע מאסן אין פוילן און זייער אינטערנאציאנאלע פארבינדונג מיטן גאנצן לאנד־פראלעטאריאט. דער פארשארפטער פארטיי־קאמף אויף דער יידישער גאס. די קאמוניסטישע באוועגונג צווישן די יידישע מאסן. נפתלי באטווין.

דער קולטור־קאמף. דאס יידישע און העברעישע שול־וועזן: ציש"א און תרבות. דער גרויסער וווקס פון דער יידישער קולטור אין פוילן. די שעפערישקייט און איגנאָרטיקייט פון דעם פוילישן ישוב.

ב) די יידישע קיבוצים אין ליטע, לעטלאנד און עסטלאנד

די ברייטע יידישע אויטאנאמיע אין עסטלאנד און אין ליטע. די אפשאפונג פון דער אויטאנאמיע נאכן זיג פון דער דיקטאטור.

ג) די יידן אין ראטן־פארבאנד

די פראדוקטיוויזירונג פון די יידישע מאסן. די ענדערונג פון זייער סאציאל־ווירטשאפטלעכער סטרוקטור. דער אקטיווער אנטייל פון די יידן אויף אלע געביטן פון סאוויעטישן לעבן. ביראבידזשאן. דער אויפבלי פון דער יידישער וויסנשאפט און ליטעראטור — בערגעלסאן, מארקיש.

ד) דער אַמעריקאַנער ישוב

די באַגרענעצטע עמיגראַציע. דיווירטשאַפטלעכע קראַפט פון דעם אַמע־ריקאַנער ישוב. דאָס ייִדישע קולטור־לעבן אין אַמעריקע. די הילף פון אַמערי־קאַנער ייִדנטום פאַר אַנדערע ייִדישע קיבוצים. דער „דזשאָינט".

די טענדענצן פון נאַציאָנאַלער שעפערישקייט און פון אַסימילאַציע אין אַמעריקע און אין ראַטן־פאַרבאַנד אין ליכט פון אַנאַלאָגישע פּראָצעסן אין דער ייִדישער געשיכטע בכלל.

ה) דער ייִדישער ישוב אין ארץ־ישׂראל

די באַלפור־דעקלאַראַציע (1917). ענגלישער מאַנדאַט. ייִדן און אַראַבער. דער קאַמף פאַר פרייער עליה און פאַר אַ פרייען באָדן־קויף. די פאַרשטאַרקטע אימיגראַציע. די ווירטשאַפטלעכע און קולטורעלע עקספּאַנסיע פון דעם ישוב. דער אוניווערסיטעט אין ירושלים. די ייִדישע אַגענץ. די העברעיזאַציע פון דעם ייִדישן קולטור־לעבן אין ארץ־ישׂראל. די פּאָליטיק פון דער מאַנדאַטן־מאַכט – אַ שטערונג פאַרן וווּקס פונעם ישוב.

ו) די ייִדן אין דייטשלאַנד

די ווייִמאַרער רעפּובליק. די גלייכבאַרעכטיקונג פון די דייטשע ייִדן. די נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטישע אַרבעטער־פּאַרטיי. די ראַסן־טעאָריע און דער אַנטי־סעמיטיזם. היטלער ביי דער מאַכט. די נירנבערגער געזעצן. דער אויסברוך פון דער צווייטער וועלט־מלחמה.

ז) די אַזוי גערופענע „ייִדן־פראַגע" און איר לעזונג אין גייסט פון אינ־טערנאַציאָנאַלן סאָציאַליזם.

ז) אַלגעמיינע געשיכטע (לויטן מלוכה־פּראָגראַם)

דער פּראָגראַם פון אַלגעמיינער (מיט פּוילישער) געשיכטע אין 8־טן קל. גיט אַ ברייטן וויסנשאַפטלעכן בילד פון דער נייער און נייעסטער פּאָליטישער וועלט־געשיכטע אויפן פאָן פון דער ווירטשאַפטלעך־סאָציאַלער אַנטוויקלונג מיט אַ ספּעציעלער באַריקזיכטיקונג פון דער סאָציאַליסטישער אַרבעטער־באַוועגונג און פון די נאַציאָנאַלע באַפרייאונגס־קאַמפן. ער באַשטייט פון די פּאָלגנדיקע זעקס קאַפּיטלען:

1) די צעפאַלונג פון דער אַלטער און די אַנטשטייאונג פון אַ נייער אָרדענונג אויף מערב, 18 י. ה.;

2) די צייטן פון דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציע און פון דער ערשטער אימפּעריע, 1789 — 1815;

3) אייראָפּע אין דעם פּעריאָד פון אינדוסטריאַליזאַציע און ליבע־ראַליזם 1815 — 1848;

4) די תקופה פון קאפיטאליזם און פון נאציאנאל־סאציאלע באוועגונגען;
1848 — 1871;

5) די תקופה פון אימפעריאליזם; דער קאמף פאר דער צעטיילונג פון דער וועלט מיט איריע אוצרות 1871 — 1919;

6) די וועלט צווישן דער ערשטער און צווייטער וועלט־מלחמה 1919—1939.
מיר וועלן איבערחזרן בקיצור די ערשטע דריי טעמעס און געבן די לעצטע דריי.

א) די צעפאלונג פון דער אלטער און די אנטשטייונג פון א נייער ארדענונג אויף מערב 18 י. ה.

1. די גרויסע אינדוסטריעלע רעוואלוציע אין ענגלאנד;
2. נייע קרעפטן ווערן רייף צום קאמף מיט דער אלטער ארדענונג;
3. דער פרווו פון די פאריניקטע שטאטן אויפצובויען דאס קאלעקטיווע לעבן אויף נייע, מלוכהשע יסודות;

ב) צייטן פון דער גרויסער פראנצויזישער רעוואלוציע און פון דער ערשטער אימפעריע 1789 — 1815

1. די גרויסע רעוואלוציע; 2. די לעצטע יארן פון דער פוילישער מלוכה;
3. נאפאלעאן אין איירעפע — די ליקווידאציע פון דער אלטער ארדענונג.

ג) איירעפע אין דעם פעריאד פון אינדוסטריאליזאציע און ליבעראליזם 1815 — 1848

1. די צייטן פון רעסטאוראציע — די הערשאפט פון דער רעאקציע און די פרייהייט־באוועגונגען.
2. די בורזשואזיע פארפעסטיקט איר מאכט אין די ראמען פון קאנסטיטוציאנעלע מאנארכיעס;
3. דאס געזעלשאפטלעך־פאליטישע לעבן אויף די פוילישע געביטן.

ד) די תקופה פון קאפיטאליזם און פון נאציאנאל־סאציאלע באוועגונגען 1848 — 1871

1. דער פרילינג פון פעלקער;
2. נאציאנאלע פאריניקונג און אנטשטייאונג פון נייע מלוכות;
3. די פארפעסטיקונג פון דער קאפיטאליסטישער ארדענונג אין מערב־איירעפע.

די אנטשטייאונג פון דער ענגלישער וועלט־מאכט; דער טעכנישער פאר־שריט און די אנטוויקלונג פון קאפיטאליסטישע פראדוקציע־פארמען אין ענג־

לאנד; די אקומולאציע פון קאפיטאלן, בענק; דער קאמף פאר די וועלטמערק; דער קאלאניאלער כאראקטער פון דער ענגלישער מאכט; די אינדוסטריאליזאציע פון אייראפעישן קאנטינענט; די גרויס און די לאגע פון דעם ארבעטערקלאס; קארל מארקס און דער ערשטער אינטערנאציאנאל.

4. די לענדער פון צענטראל־ און מזרח־אייראפע ערב דער קאפיטאליסטישער אנטוויקלונג. די ענדערונג פון דער אגרארישער סטרוקטור אלס גרונטלאגע פון דער קאפיטאליסטישער אנטוויקלונג; אגרארלענדער און אינדוסטריעלענדער; דער אויפשטאנד פון 1863 אין פוילן.

ה) די תקופה פון אימפעריאליזם 1871 — 1919

1. די פארשארפונג פון נאציאנאלע און קלאסן־סתירות. דאס פוילישע פאלק אין קאמף פאר זיין נאציאנאלן קיום; די פאריזער קאמונע; דער פארלאמענטארישער סיסטעם; די אנטוויקלונג פון קאפיטאליזם אין אייראפע און אמעריקע; עס וואקסט דאס זעלבסטבאוווסטזיין פון דער ארבעטנדיקער באפעלקערונג; סאציאלע דערגרייכונגען, פראפעסיאנעלע פאריינען, די סאציאליסטישע באוועגונג אין אייראפע און אין פוילן; די רעוואלוציע פון 1905 אין רוסלאנד; פוילן אונטער פרעמדער הערשאפט; דער דייטשער נאציאנאליזם; און דער קאמף פאר די מערב־געביטן; די סעזאן־עמיגראציע און די עמיגראציע לעבר מים.

2. די וועלט — א ווירטשאפטלעכע גאנצקייט — טעכנישע דערפינדונגען און זייער אנווענדונג; דאס פראבלעם פון רוישטאפן; די אנטוויקלונג פון דער דייטשער אינדוסטריע; דייטשלאנד טרעט אריין אין דעם אימפעריאליסטישן קאמף; דער ווירטשאפטלעכער אויפבלי און די עקספאנסיע פון די פאראייניקטע שטאטן; דער אינטערנאציאנאלער קאפיטאל; די אימפעריאליסטישע סתירות.

3. די אייראפעישע עקספאנסיע און דער „באוואפנטער שלום" — די קאלאניאלע פאליטיק פון ענגלאנד, פראנקרייך, אמעריקע און דייטשלאנד; די בריטישע אימפעריע; די דאמיניעס; די רוסישע עקספאנסיע אין אזיע; די רוסיש־ענגלישע ריוואליזאציע און דער וווקס פון מיליטאריזם און באוואפענונגען).

4. די ערשטע וועלט־מלחמה — די מיליטערישע קאנסעקווענצן פון דער אקטאבער־רעוואלוציע; די באפרייונג פון פוילן; דער ווערסאלער טראקטאט; די פעלקער־ליגע; זעלבסטבאשטימונג פון פעלקער.

5. די גרויסע אקטאבער־רעוואלוציע — די פעברואר־רעוואלוציע און די ליקווידאציע פון דער צארישער מאכט; די צייטווייליקע רעגירונג; דער ארבעטער־ראט אין פעטראגראד; דער וווקס פון די נאציאנאלע פרייהייטס־באוועגונגען און פון די רעוואלוציאנערע שטימונגען אין לאנד און אויפן פראנט; דער באוואפנטער אקטאבער־אויפשטאנד אין פעטראגראד און אין מאסקווע; דער 2־טער צוזאמענפאר פון די ראטן; די אנטשטייאונג פון דעם מלוכה־אפאראט פון דער ראטן־מאכט; דער 3־טער צוזאמענפאר פון די ראטן; די ערשטע שריט פון דער סאציאליסטישער בויונג; די היסטארישע באדייטונג פון דער אקטאבער־רעוואלוציע.

ו) די וועלט צווישן דער ערשטער און צווייטער וועלט־מלחמה 1919 — 1939

די אינטערווענץ און דער בירגער־קריג אין רוסלאַנד; דער קאַמף פאַר די גרענעצן פון פוילן; די ווירטשאַפטלעכע און סאָציאַלע קאָנסעקווענצן פון דער וועלט־מלחמה; די שטרעבונג צו זעלבסטשטענדיקייט אין די אויסעראייראָפּעישע לענדער; דער אָנהויב פון דער פאַשיסטישער באַוועגונג; דער „נאַציאָנאַלער סאָציאַליזם"; דער ראַטן־פאַרבאַנד, זיין סאָציאַל־ווירטשאַפטלעכע און פּאָליטישע סטרוקטור; די פּוילישע רעפּובליק, אירע וויכטיקסטע סאָציאַלע, ווירטש. און פּאָליטישע פּראָבלעמען; דער קריזיס פון דער פּאַרלאַמענטאַרישער אָרדענונג און דער וווּקס פון דיקטאַטאָרישע טענדענצן; טעכנישע דערפינדונגען און פאַרפּאָלקאָמונגען (ראַדיאָ, אַוויאַציע, מאָטאָריזאַציע); די פּרוּוון פון אַ פרידלעכער אינטערנאַציאָנאַלער צוזאַמענאַרבעט; דער ווירטשאַפטלעכער וועלט־קריזיס; די יאַפּאַנער אין כינע; היטלער קומט צו דער מאַכט; דער אָנפאַל אויף אַביסיניען; דער בירגער־קריג אין שפּאַניען; דייטשלאַנד גרייט זיך צו ברעכן דעם ווערסאַלער טראַקטאַט; די אַנעקסיע פון עסטרייך און די אָקופּאַציע פון טשעכיען; די דייטשע באַוואָפענונגען און די פאַרפאָלקאָמונג פון דער מיליטערישער טעכניק.

ז) דער לימוד וועגן פוילן און וועגן דער הייַנטיקער וועלט (לויטן מלוכה־פּראָגראַם)

דער דאָזיקער לימוד פאַרנעמט דעם אויבן־אָן אין דעם מלוכה־פּראָגראַם און קאָנצענטרירט אין זיך די וויכטיקסטע עלעמענטן פאַר דער נאַציאָנאַלער, דעמאָקראַטישער און בירגערלעכער דערציִונג. ער באַשטייט פון פאָלגנדיקע פינף קאַפּיטלען:

1. ווי אַזוי איז אַנטשטאַנען די איצטיקע (סאָציאַל־עקאָנאָמישע) וועלט?

אין דעם דאָזיקן קאַפּיטל ווערט געגעבן אַן אַלגעמיינער סכעמאַטישער איבערבליק איבער דער פּאָליטישער געשיכטע פון אייראָפּע פון דעם אַלטן רעזשים אין פראַנקרייך ביז דער לעצטער וועלט־מלחמה איינשליסלעך.

2. דאָס אָרט פון פוילן אין דער וועלט.

דער דאָזיקער אַרטיקל באַהאַנדלט סיסטעמיש די געשיכטע פון פוילן צווישן ביידע וועלט־מלחמות.

3. דער זיג פון דער דעמאָקראַטיע — פוילן קערט זיך אום אין דער משפּחה פון פרייע פעלקער.

אַן אַלגעמיינער איבערבליק איבערן פאַרלויף פון דער לעצטער וועלט־מלחמה אין איר פּוילישן אַספּעקט.

4. די קאַרדינאַלע פּראָבלעמען פון דער הייַנטיקער וועלט.

א. סאָציאַל־עקאָנאָמישע פּראָבלעמען

געזעלשאַפט; עוואָלוציע פון די פּראָדוקציע־פאָרמען; טיפּן פון סאָציאַלע פאַרבינדונגען: פאָלק, קלאַס, קולטורעלע, רעליגיעזע און אידעאָלאָגישע פאַרבאַנדן; גרונט־באַגריפן פון פּאָליטישער עקאָנאָמיע; פאָרמען פון אייגנטום; קאָאָפּעראַציע, קאַפּיטאַליזם און סאָציאַליזם; וויסנשאַפטלעכער סאָציאַליזם; טענדענצן פון דער קאַפּיטאַליסטישער אַנטוויקלונג און דער קריזיס פון קאַפּיטאַליזם; אימפּעריאַליזם; די אַרבעטער־באַוועגונג; די פּויערים־באַוועגונג און דער קאַמף פאַר דער אַגראַר־רעפאָרם; נאַציאָנאַלע באַוועגונגען און ווייטערע סאָציאַל־ווירטשאַפטלעכע טרייבקרעפטן; פּלאַנווירטשאַפט; פאַרגעזעלשאַפטלעכונג פון דער פּראָדוקציע און פון די פּראָדוקציע־מיטלען.

ב. רעכטלעך־קאָנסטיטוציאָנעלע פּראָבלעמען פון דער היינטיקער וועלט:

קאָדעקס פון געזעצן; מלוכה־רעכט; קאָנסטיטוציע; אינטערנאַציאָנאַלע רעכט; אינטערנאַציאָנאַלע אָפּמאַכן; מאָדערנע מלוכה־טעאָריעס; די סאָציאַליסטישע מלוכה־טעאָריע; דירעקטע און אומדירעקטע דעמאָקראַטיע; היסטאָרישע עוואָלוציע פון מלוכה־פאָרמען; רעפּרעזענטאַציע, וואַלרעכט, פּאַרלאַמענט; רעפערענדום און געזעצגעבערישע פאָלקס־איניציאַטיוו; די פאָרמען פון פּאַרלאַמענטאַריזם אין אַ היסטאָרישן איבערבליק.

4. די מאָדערנע מלוכה:

פּאַרלאַמענטאַריש־דעמאָקראַטישע מאָנאַרכיע און פּאַרלאַמענטאַריש־דעמאָקראַטישע רעפּובליק; פאַשיסטישע קאָרפּאָראַטיווע מלוכה; סאָציאַליסטישע דעמאָקראַטיע; איבערגאַנגס־פאָרמען; דעמאָקראַטיזאַציע פון די מאָדערנע מלוכות; די סאָציאַלע פּאָליטיק פון די מאָדערנע מלוכות (סאָציאַלע פאַרזאָרגונג); רעכט אויף אַרבעט; רעכט אויף קולטור; פאַרשידענע טיפּן פון די היינטיקע דעמאָקראַטיעס; די קאָנסטיטוציעס פון די היינטיקע פירנדיקע דעמאָקראַטיעס.

5. דאָס היינטיקע פּוילן.

דער דאָזיקער קאַפּיטל גיט אַן אויספירלעכע באַשרייבונג פון דער ווירטשאַפטלעך־פּאָליטישער און אַדמיניסטראַטיווער סטרוקטור, ווי אויך פון דער אויסלענדישער פּאָליטיק פון היינטיקן פּוילן אין פאָלגנדיקע פינף פּאַראַגראַפן:

1. דאָס לאַנד און די באַפעלקערונג;
2. די געזעלשאַפטלעך־ווירטשאַפטלעכע רעפאָרם;
3. די פּאָליטיש־אַדמיניסטראַטיווע סטרוקטור;
4. און 5. די אויסלענדישע פּאָליטיק.

בײַלאַגע

א. מאָנאַטלעכע דערציִונגס־פּלענער

הגם די דערציִערישע אַרבעט אין אַלגעמיינעם גענומען שטעלט פֿאָר מיט זיך אַ המשכדיקן פּראָצעס, אין וועלכן אַלע פֿאַקטאָרן דרינגען זיך קעגנזייטיק דורך און זיינען אויפֿן ענגסטן אופֿן צווישן זיך פֿאַרבונדן. פֿונדעסטוועגן לאָזן זיך אויסטיילן אין דעם דאָזיקן פּראָצעס באַשטימטע קאָנקרעטע עלעמענטן, וועלכע קענען סיסטעמאַטיש פּלאַנירט ווערן פֿאָרויס און צוגעפּאַסט ווערן צו די לויפֿנדיקע אַקטועלע מאָמענטן פֿון דער שול־אַרבעט; דאָס זיינען פֿאַרשידענע יום־טובֿים און פֿייערלעכקייטן. קלאַסן־פֿאַרזאַמלונגען און קלאַסן־שמועסן, ספּעציעלע קלאַסן־אַקציעס, אינדיווידועלע און קאָלעקטיווע שמועסן מיט עלטערן און אַנד. ס'איז דורכויס געוווּנטשן און נייטיק, אַז יעדער לערער — בפֿרט יעדער קלאַסן־דערציִער — זאָל זיך אָנמערקן אַזאַ מין קאָנקרעטן פּראָגראַם פֿון דערציִערישער אַרבעט אויף יעדן לויפֿנדיקן חודש פֿאָרויס (אין די קאָנצענטראַציע־קלאַסן — אויף יעדן קוואַרטאַל). די דאָזיקע מאָנאַטלעכע דערציִונגס־פּלענער דאַרפֿן אַריינגעשריבן ווערן אין די קלאַסן־זשורנאַלן, אָדער איבערגעגעבן ווערן שריפֿטלעך דעם פֿאַרוואַלטער. דאָס וועט אָן שום ספֿק אַריינברענגען דורכגעטראַכטקייט און פּלאַנמעסיקייט אין אונדזער דערציִונגס־אַרבעט.

ווייטער ווערן געבראַכט, אַלס ביישפּיל, פֿיר דערציִונגס־פּלענער פֿון דער לאָדזשער פּרץ־שול.

דערציִונגס־פּלאַן פֿאַרן 2־טן קל. אויפֿן חודש מערץ 1947
קלאַסן־דערציִערין — ב. ווייַנשטיין.

1. קלאַסן־פֿאַרזאַמלונגען (וועלן פֿאַרקומען איין מאָל אַ וואָך — פֿרייטיק).

א. ערנסטע באַציונג צו דער שול און צו דער אַרבעט — באַזוכן פּינקטלעך די שול, נישט פֿאַרשפּעטיקן, נישט דערלאָזן קיין איין טאָג אָן ערנסטער סיבה, גרייטן פּינקטלעך די לעקציעס; פּינקטלעך אַריינגיין אין קלאַס נאָכן גלאָק.

ב. זעלבסטטעטיקייט פון די קינדער — צוזאמען מיט דער ווירטשאפט־קאמיסיע אריינציען דעם גאנצן קלאס אין אפפרישן דאס אויסזען פון דעם קלאסן־צימער נאך די ווינטער־פעריען; אויפזאמלען געלט אויף איינצוקויפן בילדלעך, קויפן העפטן פאר אומפארמעגלעכע חברים; אויסהעלפן זיי מיט בילעטן ביי א באזוך אין טעאטער אדער קינא; ברענגען זריעה און בלומענטעפלעך אויף א גערטעלע אין קלאס.

2) אויפפירונג בעת דער הפסקה.

פארהאלטן זיך נישט טומלדיק; אכטונג געבן ביים שפילן נישט א שטויס צו געבן קיינעם; נישט לויפן האסטיק און נישט אומווארפן קיינעם; באגריסן א לערער ווען ער גייט פארביי; ארגאניזירן גוט דעם פרישטיק אויף דער צווייטער פויזע.

3. היגיענע פון שילער.

קאנטראלירן יעדן טאג די ריינקייט פון די קינדער מיט דער הילף פון דער סאניט. קאמיסיע; שמועס וועגן וואשן זיך (אין צוזאמענהאנג מיטן נאענטן פרילינג); זארגן וועגן דעם עסטעטישן אויסזען פון די קינדער: באמערקונגען בנוגע מלבושים, שיך, האר — די האר שערן קורץ; קאנטראלירן די העפטן, ביכער אין די טעקעס; לופטערן דעם קלאס.

דערציונגס־פלאן אויפן קווארטאל אפריל—יוני פארן 2־טן קלאס

קלאסן־דערציערין — ק. בלומענפעלד.

1. וויטערדיקע פארפעסטיקונג פון שול־רעזשים.

א. ארגאניזירן דעם פרישטיק;

ב. פינקטלעך קומען אין שול (אין צוזאמענהאנג מיטן אריבערטראגן דעם אנהויב פון די לעקציעס אויף 8 אזייגער);

ג. סיסטעמאטיש צוגרייטן די לעקציעס (באריכט; קאמף מיטן פארגעסן צו ברענגען די שול־מכשירים, ביכער און העפטן)

2. פערזענלעכע און אלגעמיינע היגיענע.

א. קאנטראלירן די ריינקייט פון די קינדער (האר, הענט, האלדז, מל־בושים און שיך) דורך דער סאניטאר־קאמיסיע אונטער דער אויפזיכט פון דער דערציערין.

ב. וואשן דעם קערפער; די הענט, די ציין (קאנטראלירן די ציין־בערש־טעלעך און די נאז־טיכלעך).

ג. רעגלמעסיק זיצן אויף די לעקציעס, ריכטיקע קערפער־האלטונג ביים שרייבן.

3. קולטורעלע האַלטונג אין שול און אויף דער גאַס.
א. באַגריסן עלטערע, אויפשטיין ווען אן עלטערער מענטש גייט אריין אין קלאַס.
ב. אין טראַמוויי אָפּטרעטן דעם פּלאַץ אן עלטערן אָדער א שוואַכן מענטש.
ג. געהעריקע האַלטונג אויף פֿייערלעכקייטן, אין זאַל, אין טעאַטער, קינאָ.
4. די אַנטוויקלונג פֿון סאָציאַלע געפֿילן.
א. קאָלעקטיווע ארויסגעבן וואַנט־צייטונגען, לאָזונגען צו פֿייערלעכקייטן.
ב. העלפֿן שוואַכע שילער פֿון פאַרשידענע לימודים, פּראַקטיש אָרגאַניזירן די האַזיקע הילף באַשטימען די „לערער" און די „שילער".
ג. איבן און פאַרטיפֿן די חברישע געפֿילן (פּאַסיקע לעקטור, שמועס).
ד. ארויסגעבן קלאַסן־צייטונגען צום טאָג פֿון וואַרשעווער אויפשטאַנד און צום טאָג פֿון דער מוטער.
ה. קאָנטראָלירן די אַרבעט פֿון די אָרדנער.
5. מיטאַרבעט מיט די עלטערן:
א. אן עלטערן־פאַרזאַמלונג: ארומרעדן די רעזולטאַטן פאַרן 3־טן און 4־טן קוואַרטאַל; די פֿראַגן פֿון שטוביקער אַרבעט (לעקציעס) און פֿון טעגלעכן רעזשים (שלאָף).
ב. קאָרעספּאָנדירן מיט עלטערן פֿון גישט דיסציפּלינירטע און אָפּגעשטאַנענע קינדער.
ג. אויפנעמען די עלטערן איין מאָל אין וואָך (זונטיק) און געבן זיי אינפֿאָרמאַציעס און אָנווייזונגען.
6. מיטאַרבעט מיטן שול־דאָקטאָר און מיטן פּסיכאָלאָג.
7. נאַציאָנאַלע דערציונג — אָנטייל אין נאַציאָנאַלע יום־טובים: פּורים, פּסח, ל"ג בעומר און אין דער פּרײַאַקאַדעמיע.
8. דאָס לעבן אין לאַנד — שמועסן און פֿייערלעכקייטן אין צוזאַמענהאַנג מיט די טעג פֿון וואַלד, פֿון ים, פֿון די מערב־געביטן, פֿון 1־טן און 9־טן מאַי.
9. פֿאַראינטערעסירן די קינדער מיטן יידישן לעבן אין דער וועלט — לעקטור און שמועסן וועגן ראַטן־פֿאַרבאַנד, אַמעריקע, פּאַלעסטינע.

יערלעכער דערציונגס־פּלאַן פֿאַרן 5־טן קלאַס

(אויסצוג: די ווינטער־פֿעריען אין דעם חודש יאַנואַר 1947)

קלאַסן־דערציער — ברעגמאַן

1. ווינטער־פֿעריען.
א) עפֿענען פֿאַר די קינדער א לייען־זאַל צו לייענען 3 מאָל א וואָך אונטער מיין אויפֿזיכט;
ב. אַלגעמיינע שמועס וועגן אן איבערגעלייענטן בוך;
ג. באַזוכן 1 מאָל א טעאַטער־פֿאָרשטעלונג. שמועסן פֿאַרן באַזוך און נאָכן באַזוך;

ד. גיין מיטן קלאס אויף א צוגעפאסטן פילם;
ה. אן אויספלוג אין דער היסטארישער קאמיסיע;
ו. באזוכן דאס קינדער־היים אין העלענעוועק.
2. נאך די ווינטער־פעריען.
א. א שמועס וועגן די פעריען;
ב. איינשטעלן די ארבעט פון די קלאסן־קאמיסיעס;
ג. ארויסלאזן א וואנט־צייטונג. טעמעס: די וואלן צום סיים; ווי אזוי האב איך פארבראכט די פעריען; וואסער פון די געלייענטע ביכער געפעלט מיר אמבעסטן און פארוואס;
4. די וואלן אין לאדזש;
5. די באפרייונג פון ווארשע און לאדזש;
6. לעגינס יארצייט; א שמועס וועגן לענינען.

דערציונגס־פלאן פארן 7־טן קלאס אויפן חודש מאי 1947

קלאסן־דערציערין — מגר. נ. איריסאן

1. קורצע שמועסן מיט די קינדער.
א) קורצע 10־מינוטיקע פרעסע־איבערזיכטן;
ב) א שמועס וועגן דעם 3־טן מאי, באטייליקן זיך אין דער אקאדעמיע;
ג) א שמועס וועגן דעם 9־טן מאי, ארויסגעבן א וואנט־צייטונג;
ד) א שמועס וועגן ל"ג בעומר, דעם יונגנט־יום־טוב, דערקלערן זיין היס־טארישן כאראקטער, צוגרייטן און ארויסגעבן א וואנט־צייטונג;
ה. א שמועס וועגן שבועות, דעם יום־טוב פון פאהענדיקן דעם שניט, ווי אויך דעם זמן מתן תורה — רעפעראט פון א שילער;
2. קלאסן־פארזאמלונג.
סדר היום: 1) לימוד און דיסציפלין פארן לעצטן קווארטאל; 2) קעגנ־זייטיקע הילף; 3) א רעפעראט פון א שילער אויף דער טעמע: ווי אזוי האב זיך געלערנט גרויסע מענטשן (א ביישפיל פון לענינען).
3. באזוכן די עלטערן פון אייניקע שילער אגב שמועסן וועגן די קינדער.
4. אויספלוגן:
א) ל"ג בעומר אין וואלד (מיט א רעפעראט וועגן בר כוכבאס אויפ־שטאנד);
ב) אין דער היסטארישער קאמיסיע;
ג) אין יידישן טעאטער.

נאָכוואָרט

שוין נאָכן פאַרענדיקן דעם דערציִונגס־פּלאַן זיינען פאָרגעקומען וויכטיקע געשעענישן, וועלכע האָבן אַ דירעקטע שייכות צו אונדזער שול־וועזן און צו אונדזער דערציערישער קאָנצעפּציע. די דאָזיקע געשעענישן זיינען אַזוי פאַרשידן לויט זייער וואָגיקייט און כאַראַקטער, אַז בכלל גענומען וואָלט מען זיי נישט געקאָנט פאַראייניקן אונטער איין קעפּל, אָבער אַזוי ווי איך באַטראַכט די דאָזיקע געשעענישן פון איין און דעם זעלביקן שטאַנדפּונקט, נעמלעך: פון זייער שייכות מיט אונדזער שול־אַרבעט, דעריבער האַלט איך פאַר מעגלעך צו באַהאַנדלען זיי צוזאַמען אין דעם דאָזיקן קורצן נאָכוואָרט.

די דאָזיקע געשעענישן זיינען:

1. דאָס אַריינטרעטן פון דער פּוילישער רעוואָלוציע אין אַ נייעם דעצידירנדיקן סאָציאַל־פּאָליטישן עטאַפּ, די אָרגאַנישע איינהייט פון דעם פּוילישן אַרבעטער־קלאַס און די שאַפונג פון אַן איינהייטלעכער אָרגאַניזאַציע פון דער שול־יוגנט;
2. די אַנטשטייונג פון דער מלוכה ישראל;
3. די איראָפּעישע קולטור־קאָנפערענץ אין פּאַריז און
4. די פאַרמלוכהשונג פון אונדזערע שולן.

די לעצטע חדשים וועלן אַריינגיין אין דער געשיכטע פון פּוילן אַלס דער אָנהייב פון אַ נייעם דעצידירנדיקן עטאַפּ אין דער אַנטוויקלונג פון דער פּוילישער רעוואָלוציע. נייע היסטאָרישע עטאַפּן ווערן נישט געבוירן פון היינט אויף מאָרגן. יעדער נייער עטאַפּ דאָס איז אַ היסטאָרישער אינטעגראַל, וועלכער סומירט אין רעזולטאַט פון אַ לאַנגן היסטאָרישן פּראָצעס דעם ס"ה און די דערפאַרונג פון אַ גאַנצער תקופה. אָבער אויף וויפל מיר פאַרבינדן נייע היסטאָרישע עטאַפּן מיט באַשטימטע פּערזענלעכקייטן און מיט קאָנקרעטע קאַלענדאַרישע דאַטעס, וועט דער נייער עטאַפּ פון דער פּוילישער רעוואָלוציע אַריינגיין אין די געשיכטע־ביכער אונטער דער דאַטע פון 31־טן אויגוסט 1948, ווען דער פּרעזידענט פון דער פּוילישער רעפּובליק און דער פירער פון פּוילישן אַרבעטער־קלאַס באָלעסלאַוו ביערוט איז אַרויסגעטראָטן אויפן פּלענום פון צ. ק. פון דער פּוילישער אַרבעטער פּאַרטיי מיט זיין היסטאָרישן רעפעראַט „וועגן דעם רעכטן און נאַציאָנאַליסטישן

אפגעוויג אין דער לייטונג פון דער פּאַרטיי און וועגן די מיטלען ווי אזוי אים מחבר צו זיין". אין דעם דאָזיקן רעפעראַט איז געקומען צום אויסדרוק די אָביעקטיוו־געצייטיקטע נייע ווענדונג אין דער פּוילישער רעוואָלוציע און גלייכצייטיק האָט דער דאָזיקער רעפעראַט דערפירט צום באַוווסטזיין און פאַרפיקסירט אין דעם באַוווסטזיין פון די פּוילישע פאָלקס־מאַסן, אַז דער צוגרייטונגס־עטאַפּ פון דער פּוילישער רעוואָלוציע, ווען ס'זיינען דעראָבערט געוואָרן די דעציסירנדיקע ווירטשאַפטלעכע און פּאָליטישע פּאָזיציעס פון דעם קאַפּיטאַליסטיש־סאַנאַטאָרישן פּוילן, איז שוין אָפּגעשלאָסן געוואָרן, אַז די פאַרבאַדינגונגען פאַרן אויפבוי פון א סאָציאַליסטישן פּוילן זיינען שוין געשאַפן געוואָרן, און ס'איז שוין געקומען די צייט אָנצוהייבן א קאָנסעקווענטן און פּלאַנמעסיקן פאָרויס־מאַרש צום סאָציאַליזם.

אין ענגסטן צוזאַמענהאַנג מיט דער אַנטוויקלונג פון דער פּוילישער רעוואָלוציע, וועלכע האָט אין משך פון 4 יאָר דורכגעמאַכט דעם שטורמישן וועג פון דעם לובלינער מאַניפעסט ביז צו דעם דערמאָנטן רעפעראַט פון פּרעזידענט ביערוט, איז סטיכיש געוואַקסן ביי די פּוילישע אַרבעטער־פּאַרטייען דער דראַנג צו אָרגאַנישער איינהייט. וואָס בולטער ס'האָבן זיך אַנטפּלעקט אין לויף פון די געשעענישן די פּערספּעקטיוו און דער וועג פון דער פּוילישער רעוואָלוציע — די פּערספּעקטיוו פון סאָציאַליזם און דער וועג פון קלאַסן־קאַמף — אַלץ קלאָרער איז געוואָרן פאַר די פּוילישע אַרבעטער־פּאַרטייען, אַז די אָרגאַנישע איינהייט אויף דער מאַרקסיסטיש־לעניניסטישער באַזע איז גלייכצייטיק א נאַטירלעכער פּועל־יוצא פון דער היסטאָרישער אַנטוויקלונג און איז א נויטווענדיקער באַדינג פאַרן ווייטערדיקן דערפאָלגרייכן קאַמף פון די פּוילישע פאָלקס־מאַסן אונטער דער אָנפירונג פון דעם רעוואָלוציאָנערן אַרבעטער־קלאַס. א דאַנק אָט דער דאָזיקער באַרשטענדעניש איז די אָרגאַנישע איינהייט געוואָרן א געשעענער פאַקט, און די פּוילישע רעוואָלוציע האָט באַקומען א שעפערישן און קאַמפס־פעיקן אַוואַנגאַרד.

ס'דאַרף זיין קלאָר פאַר יעדן פּעדאַגאָג און שול־טוער, אַז דער נייער עטאַפּ פון דער פּוילישער רעוואָלוציע וועט פריער אָדער שפּעטער באַקומען זיין אָפּקלאַנג און זיין קאָנקרעטן אויסדרוק אין פּוילישן שול־וועזן. נאַטירלעך, וועט עס נישט געשען פון היינט אויף מאָרגן. דער וועג פון דעם לעבן ביז דער שול, פון דער פּאָליטישער רעוואָלוציע ביז דער פּעדאַגאָגישער איז זייער א ווייטער און קאָמפּליצירטער און דעריבער וועט נאָך אַוועקגיין א לענגערע צייט, אײדער די נייע ווירקלעכקייט וועט זיך אָפּשפּיגלען אין א נייער סטרוקטור פון דער שול, אין נייע פּראָגראַמען און אין נייע מעטאָדן. פון דעם איז אָבער בשום אופן נישט געדרונגען, אַז ביז יענער צייט דאַרף די שול בכלל נישט רעאַגירן אויף דער נייער ווענדונג אין אונדזער פּאָליטיש־געזעלשאַפטלעכער ווירקלעכקייט. פאַרקערט, יעדער פּעדאַגאָג, וועלכער לעבט מיטן פולס פון אונדזער צייט, וועט זיך שוין איצט באַמיען אויסצונוצן יעדע פּאַסיקע געלעגנהייט אַריינצוברענגען דעם אָטעם פון אונדזער שטורמישער עפּאָכע אין דער שול. ס'איז קיין ספק נישט, אַז אַזעלכע מיטלען און וועגן קענען געפונען ווערן סיי אויפן געביט פון טאָג־טעגלעכן שול־לעבן, סיי אין אַלע אַן אויסנאַם לימודים. צום באַדויערן איז אוממעגלעך אין די

ענגע ראַמען פון דעם האַזיקן שלוס־וואָרט צו געבן אַן אויסשעפּנדיקן פּלאַן פון די האַזיקע דערציִערישע און דידאַקטישע מיטלען. אין אַלגעמיינעם האַנדלט זיך וועגן דעם, אַז געוויסע עלעמענטן פון אונדזער לערנפּראָגראַם און געוויסע מאָמענטן פון אונדזער שול־לעבן זאָלן אַרויסגערוקט ווערן אויף אַ געהעריקן אָרט און באַהאַנדלט ווערן אין הסכם מיט דער נייער ווירקלעכקייט.

אַ פּאָר ביישפּילן אַלס אילוסטראַציע:

מ׳קאָן איינפירן פאַרמעסטונגען צווישן די קלאַסן, פון איין און דער זעלביקער שול אויף פאַרשידענע געביטן פון שול־לעבן (נאַטירלעך דאַרפן עס זיין אַזעלכע פאַרמעסטונגען, וועלכע שליסן אָביעקטיוו אויס די געפאַר פון מיסברויכן און פון שלעכטער אַרבעט), צום ביישפּיל פאַרמעסטונגען אין סיסטעמאַטישן און פּינקטלעכן באַזוך פון דער שול

אין דעם געשיכטע־לימוד, באַזונדערס אין דער געשיכטע פון גרויסע פאָלקס־באַוועגונגען און רעוואָלוציעס, דאַרפן אַרויסגערוקט ווערן אויף אַן אָנגעזעענעם אָרט די אַלע מאָמענטן און פּערזענלעכקייטן, וועלכע געהערן צו דער בונטאַרישער און אויטאָפּיסטישער פאַרגעשיכטע פון דער היינטצייטיקער סאָציאַליסטישער באַוועגונג. די סטיכישע קאַמפן פאַר סאָציאַלער גלייכקייט, וועלכע די פאָלקס־מאַסן האָבן געפירט אין די פאַרגאַנגענע צייטן אונטער די אָדער יענע נאַציאָנאַלע, רעליגיעזע אָדער מאָראַלישע לאָזונגען, ווי אויך די פאַרשידענע אויטאָפּיסטישע קאָנצעפּציעס און טעאָריעס דאַרפן באַהאַנדלט ווערן אַ סך גרינטלעכער און ברייטער, ווי דאָס איז געווען ביז איצט. מ׳טאָר זיך נישט באַגרענעצן אויסשליסלעך מיט דער אָביעקטיוו־וויסנשאַפטלעכער אָפּשאַצונג פון די האַזיקע באַוועגונגען פון שטאַנדפּונקט פון זייער היסטאָרישער פּריציפּיקייט, באַלויכטנדיק קריטיש די האַזיקע באַוועגונגען, אונטערשטרייכנדיק זייער סטיכיש־עמאָציאָנעלן כאַראַקטער, זייערע נאַיווע „גלייכמאַכערישע” טענדענצן און זייער סובלימירטע־נאַציאָנאַלע אָדער רעליגיעזע פאָרם, דאַרף מען אָבער גלייכצייטיק פאַרהערלעכן די האַזיקע שטורמישע אויפברויזן פון די פאָלקס־מאַסן, וועלכע סיגנאַליזירן פון דער ווייטער פאַרגאַנגענהייט דעם אָנקומענדיקן גרויסן און ענדגילטיקן קאַמף פאַר דער באַפרייונג פון דער וועלט.

אין דעם לימוד פון אַריטמעטיק (אויפגאַבן) דאַרף מען מיט אַ ברייטער האַנט שעפּן די טעמאַטיק און די צאָלן פון די אַקטועלע פאַקטן און דערגרייכונגען פון אונדזער אויפבוי־פּראָצעס (די סטאַטיסטיק פון דעם 3־יאָר פּלאַן, פאַרגלייכן מיט דער פאַרמלחמהדיקער טעכניק און ווירטשאַפט און אנד.).

* * *

דער דראַנג צו דער אָרגאַנישער איינהייט האָט זיך מיט אַ נאַטירלעכער קאָנסעקווענץ אַריבערגעטראָגן פון דער ברייטער וועלט פון דער אַרבעטער־באַוועגונג אויפן אָפּשניט פון שול־וועזן און האָט דערמעגלעכט די אָרגאַנישע איינהייט פון דער שול־יוגנט. די שאַפונג פון דער איינהייטלעכער קינדער־אָרגאַניזאַציע

(„הארצעוש“) ליקווידירט די שפאלטונג אין די קינדער־רייען, מאכט געזונט די אטמאספער אין דער שול, פארשטארקט דעם אויטאריטעט פון דער שול און פון דעם לערער, גיט א מעגלעכקייט צו קאנצענטרירן די אויסערשול דערציונג אויף אלגעמיינע מלוכהשע און נאציאנאלע פראבלעמען און שאפט אין יעדער שול א קינדער־אוואנגארד, וועלכער איז בארופן צו ווערן א מוסטער פון דיסציפלינירטקייט און ארבעטזאמקייט. ביי א געהעריקער זארג וועגן דער היזיקער ארגאניזאציע מצד אלע לערער און דערציער און ביי א געהעריקן קאנטאקט פון דער שול־ליטונג מיט די אנפירנדיקע ארגאנען פון דער היזיקער ארגאניזאציע, קען זי ווערן א שטארקער און פאזיטיווער פאקטאר אין שול־לעבן. דער קאנטאקט פון דער שול מיטן הארצעוש דארף גיין סיי אין דער ברייט, ד. ה. אויף דער ליניע פון ארגאניזאציאנעלער פארשטענדיקונג און פארבינדונג, סיי אין דער טיף, ד. ה. אין דער ריכטונג פון קאארדינירן די דערציערישע ארבעט, פון ביידע אינסטיטוציעס, וועלכע דערגאנצן זיך קעגנזייטיק. כדי צו פארזיכערן דעם היזיקן קאנטאקט, איז נויטיק, אז דער אינסטרוקטאר פון דער קינדער־ארגאניזאציע (אויב ער געהערט נישט צום לערער־קאלעקטיוו פון דער געגעבענער שול) זאל זיך באטייליקן אין די זיצונגען פון פעדאגאגישן ראט.

* * *

די אנטשטייונג פון דער מלוכה ישראל האט אריינגעטראגן א טיפע ענדערונג און האט געשאפן א נייע סיטואציע אין אונדזער נאציאנאלן לעבן. פנים אל פנים מיטן געשעענעם פאקט, אז צו דער גרויסער משפחה פון אומאפהענגיקע פעלקער איז צוגעקומען אלס יונגסטע קינד די מדינת ישראל, האבן פארלוירן יעדן זין אונדזערע פריערדיקע קאמפן ארום דעם פראבלעם גופא פון א יידישער מלוכה. די היזיקע קאמפן, וועלכע האבן אונדז אין משך פון א האלבן יארהונדערט געטיילט אידעאלאגיש און פאליטיש, געהערן שוין היינט צו דער היסטארישער פארגאנגענהייט, און אין דער באציונג צום עצם קיום פון דער מדינה ישראל האבן מיר שוין היינט אן איינהייטלעכן נאציאנאלן פראנט פון גאנצן פוילישן יידנטום, וועלכער שטייט ווי א שוצמויער ארום דער יידישער מלוכה אין איר העלדנמוטיקן געראנגל פאר פרייהייט און אומאפהענגיקייט קעגן די אנגלא־זאקסישע אימפעריאליסטן און זייערע אראבישע וואסאלן.

נאטירלעך, הייסט עס נישט, אז ס'זיינען שוין ליקווידירט געווארן אלע חילוקי דעות בנוגע די פערספעקטיוון פון דער יידישער מלוכה און בנוגע די פאליטישע ריכטליניעס, וועלכע דארפן גאראנטירן איר קיום און איר ווירקלעכע אומאפהענגיקייט. דער טראגישער גורל האט געוואלט, אז די ערשטע יונגע שפראצונגען פון דער יידישער מלוכהשאפט וועלכע האבן זיך דורכגעבראכן א וועג דורך די פעלזיקע מדבריות פון פאלעסטינע נאך לאנגע דורות פון היסטארישער לעטארגיע, זאלן אנטרעפן אויף א וואלקאנישן באדן, ווי ס'ביגן זיך און קרייצן זיך די אימפעריאליסטישע אינטערעסן פון די אנגלאזאקסישע מלוכות. און אויף א תקופה פון דעצידירנדיקע קאמפן צווישן דער פארשפילטער וועלט פון דער־

אקציע און מלחמה און דער אויפגייענדיקער וועלט פון דעמאָקראַטיע און שלום.

דעם ראַזיקן טראַגישן פאַקט קאָן מען אָבער נישט ענדערן און דעריבער גיבן זיך אָפּ אַ חשבון אַלע אויפריכטיק דעמאָקראַטישע און פּראָגרעסיווע עלעמענטן פון פּוילישן ייִדנטום — די עלעמענטן, אויף וועלכע ס'שטיצט זיך אונדזער דערציונגס־פּראָגראַם — אַז די ייִדישע מלוכה קען פאַרפעסטיקן און פאַרזיכערן איר קיום נאָר און אויסשליסלעך אין אַ ברודערלעכער פאַרבינדונג מיט יענע אינטערנאַציאָנאַלע און סאָציאַלע כוחות, צו וועלכע ס'געהערט דער מאָרגן, ד.ה. מיטן ר"פ, די פאָלקס־דעמאָקראַטישע מלוכות און מיטן אַלוועלטלעכן אַרבעטער־קלאַס. דאָס זיינען די זעלבע כוחות, וועלכע האָבן דערמעגלעכט דאָס אויפקומען פון דער ייִדישער מלוכה און וועלכע זיינען באמת פאַראינטערעסירט אין איר ווייטערדיקן קיום. אַ פעסטער קורס אויף די דעמאָקראַטישע מלוכות אין דער אויסערן־פּאָליטיק און ווירקלעכע דעמאָקראַטיע אין דער אינערלעכער פּאָליטיק — אָט דאָס זיינען די צוויי פאַרייניקטע אַספּעקטן פון דער איינהייטלעכער ריכט־ליניע, וועלכע עפנט פאַר דער ייִדישער מלוכה אַ פּערספּעקטיוו פון ווירקלעכער פרייהייט און ווירקלעכער זעלבשטענדיקייט.

אומאָפּהענגיק פון דעם אַנגעוויזענעם גורל־פּראָבלעם פון דער יונגער ייִדישער מדינה דאַרף אָבער פעסטגעשטעלט ווערן, אַז דער פאַקט גופא, אַז ס'איז אויפגעקומען אַ ייִדישע מלוכהשאַפט, איז טיף אַריינגעדרונגען אין נאַציאָנאַלן באַוווסטזיין פון יעדן ייִדן און האָט דערגאַנצט און געענדערט אונדזער נאַציאָנאַלע מענטאַליטעט.

מיר פילן זיך שוין היינט ווי אַ פאָלק, וואָס לעבט זיך אויס נאַציאָנאַל, פּאָליטיש און געזעלשאַפטלעך אין צוויי פאַרשידענע פאָרמען: אין דער פאָרם פון אַ זעלבשטענדיקער מלוכהשאַפט אין ארץ־ישראל און אין דער פאָרם פון איינגאָרטיקע נאַציאָנאַל־שעפערישע קיבוצים אין אַנדערע מלוכות און צווישן אַנדערע פעלקער. דעריבער גיבן מיר זיך אָפּ אַ חשבון, אַז יעדע פון די דאָזיקע פאָרמען האָט אַ זכות הקיום, אַז זיי ביידע פאַרמאָגן סימנים פון סטאַבילקייט און פון קעגנזייטיקער השפּעה. יעדער איינע פון זיי פאַרברייטערט און פאַרטיפט מיט אַ באַשטימטן דערגאַנצנדיקן אַספּעקט דאָס נאַציאָנאַלע זעלבסטגעפיל, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דער צווייטער.

פון דער אַנדערער זייט ווערט אויך אין ארץ־ישראלדיקן ישוב, לכל הפּחות אין זיינע פּראָגרעסיווע קרייזן, רייף די פאַרשטענדעניש, אַז דער אַ. ג. „גלות" — דאָס איז דאָס נאַטירלעכע הינטערלאַנד פון דער ייִדישער מלוכה און די נויטווענדיקסטע און זיכערסטע גאַראַנטיע פון איר עקזיסטענץ און אַנטוויקלונג.

אָט דער דאָזיקער היסטאָרישער איבערברוך, וועלכער עפנט אַן אַלט־נייַ בלעטל אין דער געשיכטע פון אונדזער נאַציאָנאַלן באַוווסטזיין, קאָן און דאַרף ראַדיקאַל ענדערן אין פּאָזיטיוון זין די סיטואַציע אויפן ייִדישן דערציונגס־פראָנט אין פּוילן. עס איז פאַרשוואונדן דער תהום, וועלכער האָט געטיילט אונדזער לערערשאַפט אויף צוויי מחנות און האָט געשטערט יעדער איינער פון זיי צו

דערפילן בשלמות ביידע גרונט־עלעמענטן פון אונדזער דערציונגס־פראגראם — דעם דעמאקראטיש־פאטריאטישן און נאציאנאל־יידישן. היינט איז שוין נישטא פאראן קיין שום מניעה צו רעאליזירן דעם סינטעז, צו וועלכן מיר שטרעבן, נעמלעך: דערציען הונדערט־פראצענטיקע פאטריאטן פון דעמאקראטישן פוילן, וועלכע זאלן גלייכצייטיק זיין הונדערט־פראצענטיקע יידן, דערציען יינגע דורות, וועלכע זאלן שטיין מיט ביידע פיס אויף דער פוילישער ערד און זאלן גלייכצייטיק טראגן אין זייערע הערצער און אין זייער באוווסטזיין דעם טיפסטן סענטימענט פאר דער יידישער מלוכה, די ברידערלעכע גרייטקייט צו העלפן איר מאראליש און מאטעריעל און די פארשטענדעניש פון איר ראל און פון איר באדייטונג סיי אין דעם יידישן, סיי אין דעם אינטערנאציאנאלן לעבן. דווקא אין דעמאקראטישן פוילן. אין דער מלוכה, וועלכע האט אזעלכע גרויסע פארדינסטן פארן יידישן פאלק, האט דער דאזיקער סינטעז א באזונדערס גינסטיקן באדן.

ווי ס'איז שוין געזאגט געווארן, איז דער דערציונגס־פלאן פולשטענדיק צוגעגרייט געווארן צום דרוקן איידער די אנטשטייאונג פון דער יידישער מלוכה איז געווארן א היסטארישער פאקט. צוליב טעכנישע סיבות האב איך שוין נישט געהאט קיין מעגלעכקייט אריינצופירן דעם דאזיקן פאקט אין זיין פולן פארנעם אין אונדזער דערציונגס־פראגראם און צו קאנקרעטיזירן די געהעריקע טעמאטיק סיי אויף דער ליניע פון דערציונג, סיי אויפן דידאקטישן געביט (בפרט האב איך שוין נישט באוויזן אונטערצושטרייכן די גרויסע היסטארישע ראל, וועלכע דער ראטנפארבאנד און די פאלקס־דעמאקראטישע מלוכות מיט פוילן אין דער שפיץ — האבן געשפילט ביי די חבלי־לידה פון דער יידישער מלוכה און שפילן אויך ווייטער ביים פארזיכערן איר קיום און איר אומאפהענגיקייט). די געציילטע קלענערע אויסבעסערונגען, וועלכע איך האב יא באוויזן אריינצוטראגן אין לעצטן מאמענט, שעפן ווייט נישט אויס דעם טעמאטישן קאמפלעקס. וועלכער איז פארבונדן מיט דער מלוכה ישראל. דעריבער האלט איך פאר נויטיק צוצוגעבן, אז דער דאזיקער קאמפלעקס דארף אלזייטיק באריקזיכטיקט ווערן אין אונדזער לעבן — אין דערציונגס־פראגראם: דער פרינציפ פון אקטואליזאציע, וועלכע פאדערט, אז די שול זאל זיך אין א געהעריקער פארם אפרופן אויף די וויכטיקסטע לויפנדיקע פאליטיש־געזעלשאפטלעכע געשעענישן, מוז אריינגעמען אויך די אקטועלע פראבלעמען פון דער יידישער מלוכה סיי אין דער פארם פון דערציערישער אינפארמאציע, סיי אויך אין דער פארם פון אקטיווע מעשים (צום ביישפיל: באטייליקן זיך אין פארשידענע אלגעמיינע אומפארטייאישע אקציעס לטובת דעם קעמפנדיקן ישראל). די היסטארישע דאטע פון 15־טן מאי 1948 דארף געפייערט ווערן אין אונדזערע שולן אלס אן אלגעמיינער פאלקס־יום־טוב. די ישראל־טעמאטיק דארף אריינגענומען ווערן אין אונדזערע שמועסן און אין דעם לייען־מאטעריאל (טייל וויין ווערט שוין האס דורכגעפירט אין אונדזערע נייע כרעסטאמאטיעס). דער לימוד פון געאגראפיע און פאלקס־קענטעניש דארף איינשליסן אן אלזייטיקן איבערבליק איבער דער מדינת ישראל א' א'.

דער דאזיקער טעמאטישער קאמפלעקס דארף דערגאנצן און פארפולקומען אונדזער דערציונגס־פראגראם נישט אויסקרומענדיק און נישט אריינטראגנדיק

קיין אינערלעכע סתירה אין דער פשוטער און גראָדער ליניע פון אונדזער דערציונג, וועלכע דאַרף אין הסכם מיט דער רעזאָלוציע פון דער לאָדזשער לערער־קאָנפערענץ — רעאַליזירן אויפן יידישן אָפּשניט און אין אַ נאַציאָנאַל־יידישער פאָרם די אַלגעמיינע צילן פון דער פוילישער מלוכהשער שול, דאָס הייסט די צילן פון דעמאָקראַטישער און פּאַטריאָטיש־פוילישער דערציונג.

* * *

דער מעכטיקער סטיכישער דראַנג צו נאַציאָנאַלער און דעמאָקראַטישער איינהייט, וואָס האָט באַהערשט דאָס גאַנצע אייראָפּעיִשע יידנטום און באַזונדערס דעם יידישן ישוב אין פוילן אין רעזולטאַט פון אונדזער נאַציאָנאַלער קאַטאַסטראָפע, ווי אויך די פאַרשטענדעניש, אַז אין דער נייער, נאָכמלחמהדיקער יידישער ווירקלעכקייט איז געוואַלטיק געשטיגן — סיי אין כמות, סיי אין איכות — די אַבסאָלוטע און רעלאַטיווע וואַגיקייט פון דעם יידישן ישוב אין ארץ־ישראל, האָבן געמוזט אַריינברענגען אַ נייע ווענדונג נישט נאָר אין אונדזערע צווישנפּאַרטייאישע באַציונגען, נאָר אויך אין אונדזער קולטור־אַטמאָספער. פּאַראַלעל און אין אַ באַשטימטער פאַרבינדונג מיט דער וואַקסנדיקער פּאָזיטיווער אָפּשאַצונג פון דעם נאַציאָנאַל־באַפרייערישן קאַמף. פון דעם יידישן יישוב אין ארץ־ישראל זיינען אויפגעקומען אין משך פון די לעצטע פּאָר יאָרן נייע טענדענצן און אַ נייער גייסט אין דער אָפּשאַצונג פון פאַרשידענע עלעמענטן און פאָרמען פון אונדזער נאַציאָנאַלער קולטור. דער דאָזיקער נייער קולטור־קלימאַט איז בולט געקומען צום אויסדרוק אויף דער פּאַריזער קולטור־קאָנפערענץ. אויב די אַנטשטייונג פון דער יידישער מלוכה האָט ליקווידירט אין דער באַציונג צום עצם קיום פון ישראל אונדזערע פּאָליטישע קאַמפן האָט די פּאַריזער קאָנפערענץ געשפּילט אַן ענלעכע (אָבער נישט די זעלביקע) ראָל אין אונדזער קולטור־קאַמף: זי האָט אים, נאַטירלעך, נישט ליקווידירט (ווייל קולטור־טראַדיציעס זיינען אַ סך דויערהאַפטער, ווי פּאָליטישע איינשטעלונגען), אָבער זי האָט אים באַדייטנדיק אָפּגעשוואַכט. מיר האָבן געפונען אין פּאַריז אַ געמיינזאַמע שפּראַך און מיר זיינען געקומען צו אַ באַשטימטן הסכם (אונטערגעשטראָכן: הסכם, נישט קאָמפּראָמיס) בנוגע דער אַלטער שטרייט־פראַגע: יידיש־העברעיש. סיי אין די רעפעראַטן, וועלכע זיינען געהאַלטן געוואָרן אויף דער קאָנפערענץ, באַזונדערס אין דעם רעפעראַט „וועגן די ריכטליניעס פון אַן איינהייטלעכער יידישער דערציונג", סיי אין די רעזאָלוציעס איז אָפּגעוואָרפן געוואָרן די שעדלעכע און אַנטינאַציאָנאַלע קאָנצעפּציע פון אַ „יידישער נאַציע" מיט אַ „העברעישער נאַציע" און ס'איז בולט געקומען צום אויסדרוק דער ריכטיקער און געזונטער שטאַנדפּונקט, אַז ס'איז דאָ איין יידיש פאָלק און איין יידישע נאַציאָנאַלע קולטור, וועלכע אַנטפּלעקט זיך אין אונדזערע ביידע שפּראַכן — אין יידיש און אין העברעיש (נישט גערעדט וועגן דעם, אַז באַזונדערע נאַציאָנאַל־יידישע קולטור־ווערטן ווערן געשאַפן דורך יידן אויך אין אַנדערע שפּראַכן). אין דעם דערמאָנטן רעפעראַט, וועלכער האָט געפונען די פולע צושטימונג פון דער קאָנפערענץ, ווי אויך אין די באַשלוסן פון דער שול־קאָמיסיע איז קלאָר און דייטלעך פעסטגעשטעלט געוואָרן, אַז דער הויב־

רעיש־לימוד איז איינער פֿון די יסודותדיקע עלעמענטן פֿון אונדזער לערן־פּלאַן (דערביי איז גלייכצייטיק אַרויסגערוקט געוואָרן די פֿאָדערונג, אַז דער ייִדיש־לימוד זאָל אָבליגאַטאָריש אַריינגעפֿירט ווערן אין דער מלוכהשער העברעיִשער שול פֿון ישׂראל). ניִשט לשם קאָמפּראָמיס, ניִשט אַלס צייכן פֿון וואַפֿנשטילשטאַנד האָבן מיר אַריינגענומען דעם העברעיִש־לימוד אין אונדזערע פּראָגראַמען, נאָר ווייל מיר האָבן די ערנסטע און אויפֿריכטיקע איבערצייגונג, אַז דער דאָזיקער לימוד האָט צו דערפֿילן אַ באַשטימטע וויכטיקע פֿונקציע אין דער נאַציאָנאַלער און גייסטיקער דערציִונג פֿון אונדזערע יונגע דורות. שטייענדיק פֿעלדזנפֿעסט אויפֿן יסוד פֿון דער ייִדישער לערנשפּראַך אין די ייִדישע שולן אין פּוילן און אין אַלע אַנדערע לענדער, וווּ ייִדיש איז די פּראַקטישע פֿאָלקס־שפּראַך פֿון די ייִדישע מאַסן, גיבן מיר גלייכצייטיק אָפּ דעם העברעיִש־לימוד אַזאַ פּלאַץ, וועלכער דרינגט אַרויס פֿון זייַנע ספּעציעלע צילן אין די אַלגעמיינע ראַמען פֿון אונדזער לערן־ און דערציִונגס־פּראָגראַם און וועלכער איז אין הסכּם מיט די אָביעקטיווע פּעדאַגאָגישע גרונטפּרינציפּן.

ס׳איז קלאָר, אַז די אויבנאָנגעוויזענע נייע איינהייטס־טענדענצן אין אונדזער קולטור־לעבן זייַנען מסוגל צו ווערן אַ קאָנסאָלידירנדיקער פֿאַקטאָר אין אונדזער שול־אַרבעט. דער לערן־פּראָגראַם פֿון אונדזערע שולן, וועלכער נעמט אַריין אין אַ באַשטימטער פּראָפּאָרץ סיי דעם לימוד פֿון ייִדיש, סיי דעם לימוד פֿון העברעיִש. ווי אויך אונדזער דערציִונגס־פּלאַן, וועלכער שטרעבט האַרמאָניש איינצושליסן אין אונדזער היינטצייטיקער שול־הומאַניסטיק די ווערטפֿולסטע העברעיִשע קולטור־ און דערציִונגס־עלעמענטן, גייען אַרויס אַ דאַנק אָט די נייע טענדענצן פֿון דער סטאַדיע פֿון (ריכטיקע) טעאָרעטישע קאָנצעפּציעס און באַקומען אַ באַשטעטיקונג און אַן אָנשפּאַר אין דער ייִדישער ווירקלעכקייט. גלייכצייטיק וועלן זיי מיטהעלפֿן צו פֿאַראייַנהייטלעכן דאָס גייסטיקע פּנים פֿון אונדזער לערערשאַפֿט.

אין דעם פֿאָרוואָרט צום דאָזיקן דערציִונגס־פּלאַן האָב איך העכער מיט אַ יאָר צוריק געשריבן, אַז אונדזער פּעדאַגאָגישע טראַגעדיע באַשטייט אין דעם, וואָס דאָס ייִדישע לעבן אין פּוילן האָט נאָך ניִשט געשאַפֿן דעם גייסטיקן מאָדעל פֿון איינהייטס־ייִדן, וועלכן מיר, פּעדאַגאָגן, וואָלטן געדאַרפֿט האָבן אַלס דערציִונגס־מוסטער. איך האָב דאַן אַפּעלירט צו אונדזער לערערשאַפֿט, זי זאָל דורכפֿירן אַ פּיאָנערישע זעלבסט־דערציִונגס־אַרבעט אין דער דאָזיקער ריכטונג, דאָס הייסט זי זאָל קודם־כּל זיך אַליין „מאָדעליזירן” אין גייסט פֿון נאַציאָנאַלער און דעמאָקראַטישער איינהייט. דאַן — העכער מיט אַ יאָר צוריק — האָט דער דאָזיקער אַפּעל געקלונגען ווי אַ קול קורא במדבר — הייַנט — נאָכדעם ווי ס׳איז געבוירן געוואָרן די מלוכה ישׂראל, און ס׳איז געשאַפֿן געוואָרן אויף דער פּאַריזער קאָנפֿערענץ דער איינהייטלעכער קולטור־פֿראָנט — הייַנט זעען שוין דאָ די באַ־

דיגונגען, ביי וועלכע דאָס לעבן קאָן שאַפן און וועט שאַפן דעם מוסטער־מאָדעל פון אונדזער דערציונג. נאַטירלעך, דאַרפן מיר לערער געדענקען, אַז דאָס לעבן, דאָס אַנאָנימע לעבן, שאַפט פון זיך אַליין גאָרנישט, אַז געשיכטע מאַכט דער מענטש און דווקא דער לערער און דערציער דאַרף האָבן די אַמביציע צו מאַכן געשיכטע אין די פיר ווענט פון דעם קלאַסנצימער.

די פאַרמלוכהשונג פון אונדזערע שולן עפנט פאַרן ייִדישן שול־וועזן ברייטע פערספּעקטיוון פון וווּקס און אַנטוויקלונג. דאָס בילדונגס־מיניסטעריום האָט אָן שום באַוואָרעניש אַקצעפּטירט דעם פּרינציפּ פון אַ נאַציאָנאַלער ייִדישער שול מיט דער ייִדיש־לערנשפּראַך און מיט אַ לערנפּלאַן, וועלכער נעמט אַריין אַלע אונדזערע נאַציאָנאַלע לימודים: ייִדיש, העברעיִש און ייִדישע געשיכטע. אומאָפּהענגיק פון דעם האָט די שול־מאַכט באַשטעטיקט די גרונט־יסודות פון דעם דאָזיקן דערציונגס־פּלאַן, וועלכער באַקומט אַזוי אַרום די סאַנקציע פון דער מלוכה.*) גלייכצייטיק האָט דער צענטראַל־קאָמיטעט באַקומען די געהעריקע פאַרזיכערונגען, אַז אַלע פּראַקטישע פּראָבלעמען, פון וועלכע ס'איז אָפּהענגיק דער נאַציאָנאַלער פּרצוף פון אונדזער שול (ווי לערער־קאַדרען, פּראָגראַמען און לערנביכער פון די נאַציאָנאַלע לימודים, אויפזיכט איבער די ייִדישע שולן, פאַרפעסטיקונג פון זייער געזעלשאַפטלעכער באַזע און אַנד.), וועלן געלייזט ווערן און סיסטעמאַטיש רעאַליזירט ווערן אויף אַזאַ אופן, אַז אונדזערע שולן זאָלן זיך נאָרמאַל אַנטוויקלען אַלס נאַציאָנאַלע ייִדישע שולן.

די דאָזיקע נייע סיטואַציע גיט אונדזער שול־וועזן די ברייטסטע מעגלעכקייטן פון אַנטוויקלונג. מיר מוזן זיך אָבער אָפּגעבן אַ חשבון, אַז גלייכצייטיק ליגט זי אַרויף אויף אונדזערע שול־טוער און אויף אונדזער לערערשאַפט אַ גרויסע אחריות.

די דעמאָקראַטישע פּוילישע רעגירונג קען נאָר שאַפן די געהעריקע רעכטלעכע און אָרגאַניזאַציאָנעלע ראַמען פאַר אַ נאַציאָנאַלן ייִדישן שול־וועזן און זי קען פאַרזיכערן דעם דאָזיקן שול־וועזן די נויטיקע אָביעקטיווע מעגלעכקייטן פון אַנטוויקלונג. אָבער אָנפילן די דאָזיקע ראַמען און אויסנוצן די דאָזיקע מעגלעכקייטן — דאָס איז שוין אונדזער אויפגאַבע און אונדזער חוב. פון אונדזערע אָנשטרענגונגען, פון אונדזער אַקטיווקייט, פון דער אידעאישער גראַדליניקייט און פעסטקייט פון יעדן לערער, פון דעם ניוואָ און פון דעם גייסט פון אונדזער אַרבעט ביים רעאַליזירן סיי דעם לערנפּלאַן, סיי דעם דערציונגס־פּראָגראַם, ווי אויך פון אונדזער קאָנטאַקט און פון אונדזער השפּעה אויף דער ייִדישער סביבה וועט זיין אָפּהענגיק, אַז די דאָזיקע מעגלעכקייטן זאָלן זיך פאַרוואַנדלען אין פּאַקטישע דערגרייכונגען.

צום סוף נאָך איין באַמערקונג. דער דערציונגס־פּלאַן שטיצט זיך אויף אַ סכעמע פון אַן 8־קלאַסיקער גרונט־שול, ווייל דאַן ווען ער איז געשריבן געוואָרן (ד. ה. אין יאָר 1947) איז די דאָזיקע סכעמע געווען אָפיציעל אָנגענומען: ערשט מיט אַ פּאָר חדשים צוריק איז באַקאַנט געוואָרן, אַז די נייע סטרוקטור פון דער פּוילישער מלוכה־שול זעט פאָר אַ 7־קלאַסיקע גרונט־שול.

*) Pismo Minist. Oświaty z dnia 26 sierpnia 1948 r. Nr VI Oc - 1887-48

היות ווי די דאזיקע רעפארם טראגט נישט אריין קיין וועזנטלעכע ענדערונגען אין די גרונט־יסודות פון דעם דערציונגס־פלאן און אזוי ווי צוליב טעכנישע סי־בות איז שוין נישט מעגלעך געווען איבערצואַרבעטן געוויסע פראגמענטן פון דעם פלאן, דעריבער ווערט ער געדרוקט לויטן לכתחילהדיקן טעקסט. איבעריקנס וועט זיך יעדער לערער און דערציער לייכט אָריענטירן — נעמענדיק אין אכט צווישן אַנדערע די נייע פראגראמען פאר דער 7־קלאסיקער גרונט־שול,*) — וועלכע פראגמענטן פון דערציונגס־פלאן דארפן אַנטשפרעכנדיק מאָדיפיצירט ווערן

סוף

*) Patrz Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty № 7

אָטוואָצק, נאָוועמבער 1948 י.

יערלעכע רשימה פון יום־טובים און פייערלעכקייטן

חדשים	
ספטעמבער — תשרי אָקטאָבער — " "	ראש השנה יום־כפור סוכות } = ימים נוראים
דעצעמבער — כסלו	חנוכה
מערץ — אדר אפריל — "	פורים
אפריל — ניסן מאי "	פסח
מאי — אייר	ל"ג בעומר
מאי — יוני — סיון	שביעות
ספטעמבער	דערעפענונג פון נייעם שול־יאָר;
נאָוועמבער (7)	די פייערונג פון דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע;
"	דער יאָרטאָג פון דעם נאָוועמבער־אויפשטאַנד (א שמועס)
דעצעמבער	שול־יום־טובים אין צוזאַמענהאַנג מיט די ווינטער־פעריען און מיטן ניי־יאָר;
יאנואר	דער יאָרטאָג פון דעם יאַנואַר־אויפשטאַנד (שמועס);
" (21)	דער יאָרטאָג פון לענינס טויט;
פעברואר	דער טאָג פון דער רויטער אַרמיי;
אפריל (19)	דער געדענק־טאָג פון דעם געטאָ־אויפשטאַנד;
מאַי (1)	אינטערנאַציאָנאַלער אַרבעטער יום־טוב;
" (3)	די קאָנסטיטוציע פון 3־טן מאַי (שמועס);
" (9)	דער טאָג פון זיג;
" (15)	די פּראָקלאַמירונג פון דער מלוכה ישראל.
וני	די פאַרענדיקונג פון שול־יאָר (סיום).

* *
*

חוץ דעם ספּעציעלע אַקאַדעמיעס, געווידמעט שלום־עליכמן, פּרצן, קאָרטשאַקן און אַנדערע.

פייערלעכקייטן אין צוזאַמענהאַנג מיט אונדזערע נאַציאָנאַלע יום־טובים דאַרפן דורכגעפירט ווערן אין וועלטלעכן גייסט, אָבער אין א שטימונגספולער, דער הויבענער אַטמאָספער.

דירעקטע קוועלן

1. רעזאָלוציע פון דער ערשטער יידישער לערער־קאָנפערענץ אין לאָדזש.
2. ל. לאָזאָווסקי — פּראָגראַמען פון דעם יידיש־לימוד.
3. " " — די ציל פון דעם יידיש־לימוד און די פאָדערונגען צום יידיש־לערער.
4. מגר. טרונק — פּראָגראַם פון יידישער געשיכטע.
5. מגר. נ. אוריסאָן — פּראָגראַם פון העברעאיש־לימוד.

ארויסגעגעבן דורכן צ. ק. פון די יידן אין פוילן. (העקטאָגראַפירט)

Źródła bezpośrednie

6. Minist. Oświaty — Plany godzin i programy przejściowe na rok szkony 1946/47 dla Szkół Powsz. P. Z. W. Szk., W-wa. 1946.
7. Minist. Oświaty — Ogólnopolski Zjazd Oświatowy w Łodzi 18-22 czerwca 1945 r. P. Z. W. Szk. W-wa 1945
8. Prof. J. Chalasiński — Socjologiczne założenia reformy wychowania. Bibliot. „Myśli Współcz." № 2, Łódź, 1946 r.
9. Dr. Żanna Kormanowa — Reforma szkolnictwa w Anglii i we Francji. Bibliot. nauczyciela-demokraty P. Z. W. Szk. W-wa, 1946 r.

ŹRÓDŁA BEZPOŚREDNIE

Dr. Bogdan Nawroczyński — Współczesne prądy pedagogiczne. encyklop. wychow. t. I.

Henryk Rowid — Szkoła twórcza, Kraków 1931.

L. Zarzecki — Szkoła pracy, W-wa 1921.

" — Charakter i wychowanie, W-wa 1924.

F. Znaniecki — Socjologia wychowania, W-wa 1929.

W. Z. Zienkowski — Psychologia dziecięctwa, W-wa 1929.

Stefan Szuman prof. — Psychologia wychowawcza wieku szkolnego Kraków 1947.

R. Taubenszlag — Samorząd uczniowski jako czynnik wychowania

J. Korczak — Momenty wychowania, W-wa 1924.

Marks-Engels — Manifest komunistyczny.

Makarenko — Poemat pedagogiczny (ros.)

„O niektórych odchyleniach w systemie Narkomprosów" — Uchwała C.K.W.K.P.(b), 1936 (ros.)

M. I. Kalinin — O komunistycznym wychowaniu, Moskwa 1945.

A. Kairow — Aktualne zadania akademii nauk pedagogicznych. miesięcznik „Pedagogika radziecka" Nr. 12, 1946.

A. K. Bussla — Treść ideowo-polityczna wychowania komunistycznego miesięcznik „Pedagogika radziecka" Nr. 10—11, 1946.

N. K. Gonczarow — Cele i zadania wychowania komunistycznego miesięcznik „Wychowanie w przedszkolu" Nr. 7. 1945.

K. N. Korniłow — Psychologia, Moskwa 1946

Maks Adler — Neue Menschen, Berlin 1924.

E. Gloparède — Szkoła na miarę, W-wa 1928.

Fr. W. Foerster — Szkoła i charakter, Lwów 1928.

" " — Wychowanie obywatelskie, W-wa 1929.

" " — Wychowanie i samowychowanie, W-wa 1920.

" " — Profil osobistości, Przegląd współczesny, Kraków 1925 — tom XII.

Georg Kerschensteiner — Charakter, jego pojęcie i wychowanie, W-wa 1932.

" — Pojęcie szkoły pracy, W-wa 1926.

" — Theorie der Bildung, Leipzig 1926.

J. Dewey — Szkoła a społeczeństwo, W-wa 1924.

" — Szkoła i dziecko, W-wa 1933.

Paul Natorp — Socialidealismus. Berlin 1920.

Sergiusz Hessen — Podstawy pedagogiki, W-wa 1931.

E. Dürkheim — Education et Sociologie, tłum. polskie u Stanisława Kotta „Źródła do historii wychow." cz. II.

Charlotte Bühler — Dzieciectwo i młodość, Geneza świadomości W-wa 1933.

A. Ferriere — Samorząd uczniowski. W-wa 1933.

społecznego, W-wa 1932

Rudolf Lehmann — Die pädagog. Bewegung der gegenwart. München 1922—1923.

Ernst Hierl — Die Entstehung der neuer Schule. Leipzig. 1911.

אינהאלט

1. פאָרוואָרט פון דער צענטראַלער בילדונגס־אָפּטיילונג . . . . 4 – 3
2. די רעזאָלוציע פון דער ערשטער יידישער לערער־קאָנפערענץ אין לאָדזש. (נאָוועמבער 1946) . . . . . 6 – 5
3. פאָרוואָרט פון מחבר . . . . 17 – 7
4. אונדזער יחוס־בריוו . . . . 28 – 19
5. די געשטאַלטונג פון דער פערזענלעכקייט 29
א) יחוד און כלל . . . . 31 – 29
ב) געפיל און פארשטאנד . . . . 41 – 31
ג) כאראקטער־בילדונג . . . . 44 – 42
6. די דערציונגס־פאקטאָרן . . . . 58 – 45
7. דער תמצית פון לערנמאטעריאל און זיינע קאָרעלאַציעס . . 77 – 59
8. נ אָ כ וו אָ ר ט . . . . 92 – 83
9. דירעקטע קוועלן
10. ביבליאָגראפיע
11. אינהאלט

ביילאגעס:

א) מאָנאטלעכע דערציונגס־פּלענער

ב) יום־טובים און פייערלעכקייטן.

B-61350